

Ya Impahpahding Idan Apostles

¹ Agik Teofilo,

Yad etan di nemangulun intudek kun hi-gam ey inhel kud man ni emin hu impahpahding Jesus niya intuttuddu tu eman ni laputu

² ingganah eman ni nengipeenamutan Apu Dios ni hi-gatud kabunyan. Eleg ni umenamut di kabunyan, ey intuttuddu tuddan pinili tun apostles tu hu tugun ni nalpun Ispirituh Apu Dios ni pinhed tullin pehpehding da.

³ Neipalpu eman ni netagwan tu ingganah ni linawwan tu lad kabunyan ey nampeang-ang idan apostle tun na-pat ni aggew niya dakel impahding tun mengippeamtan hi-gada e makulug ni netagwan. Ey intuttuddu tun hi-gada hu meippanggep ni nan-ap-apuan Apu Dios.

⁴ Yan eman ni pinhakkey ni daka pengngannin emin, ey kantun hi-gaday “Entan tu ni hi-yan hu Jerusalem et hegeden yu etan inhel kun impakulug Ama ni iddawat tun hi-gayu.

⁵ Hi John ey danum hu impemenyag tuddan tuu, nem eleg melebbah hu pigan aggew ey mebenyagan kayun Ispirituh Apu Dios.” *

Ya inenamutan Jesus di kabunyan

⁶ Yan pinhakkey ni nampeang-angan Jesus ida apostles tu ey kandan hi-gatuy “Apu, kaw yan

* **1:5 1:5** Ang-ang yu John 14:16-17 et ya 16:7-15

nunya law hu pengibbangadan mun gubilnu mid Israel?”

⁷ Kan Jesus ni hi-gaday “Ngenamung hi Apu Dios ni nuntan tep hi-gatu Ap-apun emin, et eleg mahapul ni amtaen yu hedin pigan tu.

⁸ Nem dewwaten yulli hu Ispirituh Apu Dios et mewedda kabaelan yun mengituttuddun meip-panggep ni hi-gak di Jerusalem, yad Judea, yad Samaria, niyad emin di kebebbebley di puyek.”

⁹ Inhel Jesus huyya ey inang-ang da e nampalaw lad kabunyan ey pinhakkeyey hinenian ni kulput et eleg law meang-ang.

¹⁰ Nanengtun daka itatangaw di kabunyan e daka peunnuunnudi la ey pinhakkeyey wadadda dewwan tuun nambalwasin mablah ni im-mehneng di kad-an da.

¹¹ Kan idan nunman ni dewwan tuu ey “Hi-gayun tuud Galilee, keke yuka itatangaw di kabunyan? Hi Jesus ni inang-ang yun limmaw lad kabunyan ey mambanggad ali. Ya elaw ni inang-ang yun linawwan tu lad kabunyan ey henin nunman ali mewan elaw tu hu pambang-gadan tu.”

Ya nemilian dan neihullul nan Judas

¹² Yad Duntug e Olibah hu neipahdingan nunya. Negibbuh humman et mambanggad idad Jerusalem. Humman ni duntug ey wada han kilometro ni ebuh ni kadinawwi tud Jerusalem.

¹³ Dimmateng idad Jerusalem et meni-weh idan himmegep etan di kuwaltuh ni meikkadwan gladuh etan ni baley ni daka panhahhadi. Humman idan himmegep di bawang ey hi

Peter, hi John, hi James, hi Andrew, hi Philip, hi Tomas, hi Bartolomew, hi Matthew, hi James e u-unggan Alpaeus, hi Simon e Zealot, ni hi Judas e enak James.

¹⁴ Kenayun ni ida kameemmung ni mandasal. Anin idan bibi-i, hi inan Jesus et yadda agi tun laki ey ida kameki-emmung ni mekiddasal ni hi-gada.

¹⁵ Ya eman ni pinhakkey ni neamungan idan kamengullug e limmaw idan hanggatut et dewampulu ey immehneng hi Peter et kantun hi-gaday

¹⁶ “Hi-gayun kaegiegi, immamnu tu-wangu eman inhel lan David e patul ni impeamtan Ispirituh Apu Dios ni hi-gatun meippanggep Judas e nengipenguluddan guwalyan Tempol ni mampang nan Jesus.

¹⁷ Hi Judas hu hakey ni hi-gamin hampulu et dewwan apostles, tep hi-gatu dama hakey ni nepilin mekibbaddang di ngunu mi.”

¹⁸ (Ya etan tangdan Judas ni nengihdulan tun Jesus ey neigtang di puyek e yadman hu nampuhuhan tu et ma-gah et mebeghi egeh tu.

¹⁹ Emin ida tutu-ud Jerusalem ni nangngel nunman ni neipahding ey nginadnan da human ni puyek ni Akeldama e ya keibbellinan tu ey Puyek ni Nekuheyawan.)

²⁰ Intuluy Peter ni immehel e kantuy “Wada inhel Apu Dios ni impaitudek tud libluh ni Psalms ni meippanggep nan Judas e kantuy ‘Mebe-ew alin ingganah hu baley tu tep endilli an manha-ad.’ †

† **1:20 1:20** Psalm 69:25

Ya pay hakey ni neitudek ey kantuy ‘Wadalli meihhullul ni hi-gatud saad tu.’ ‡

²¹⁻²² Et humman gaputun mahapul ni wada hakey ni meihhullul nan Judas, et pan-e-dum min an mengituttuddun neteyyan niya netagwan Jesus. Nem mahapul ni ya etan nekikkillaw ni hi-gatsud Jesus meippalpu eman ni nemenyagan John ni hi-gatu ingganah ni netagwan tu et umenamut di kabunyan.”

²³ Wadadda etan dewwan pinutuk dan pampilian da e hi Joseph Barsabas e kandan hi Justus et hi Mathias.

²⁴ Nandasal ida e kandasal dasal day “Apu Dios, inamtam ni emin hu nemnem ni tuu, et humman hu mika ibbagan hi-gam hedin hipadda eyan dewwan tuu hu pinilim

²⁵ ni meihhullul nan Judas e nengiwelak ni kina-apostoles tu et lumaw di neiappitan tu dedan.”

²⁶ Negibbuh ni nandasal ida et ibubunut da ey hi Mathias hu nepilin meihhullul et hi-gatu law hu nei-dum ida etan ni hampulut hakey ni apostles Jesus.

2

Ya newadaan ni Ispirituh Apu Dios idan kamengullug

¹ Nedatngan hu aggew ni Pentecost ey neamung idan emin hu kamengullug.

‡ **1:20 1:20** Winu “ngunu tu.” Psalm 109:8

² Ey pinhakkeyey wada kamabungngug e heni na-let ni dibdib ni nalpud kabunyan ey napnu etan bawang ni baley ni neamungan da.

³ Entanni ey nei-peng ni hi-gada heni tebel ni apuy.

⁴ Pinhakkeyey newadan hanhakkey ni hi-gada hu Ispirituh Apu Dios et daka pan-ihhapit hu nambakbaklang ni hapit tep humman ni Ispirituh hu nengipehapit ni hi-gada.

⁵ Yan nunman ni tsimpuh ey wadaddad man Jerusalem hu kamengullug nan Apu Dios ni Jews ni nangkalpud kebebbebley di puyek.

⁶ Yan nanggelan idan tuun nunman ni kamabungngug ey neamung idan emin. Ey natngadda tep dingngel da e ya ehel da hu kapan-ihhapit idan nunman ni kamengullug nan Jesus.

⁷⁻⁸ Wada hakkey ida etan ni tuu ey kanday “Tam iGalilee ida kaya. Nem kele amta da nambakbaklang ni hapit tayu?”

⁹⁻¹¹ Ma-nu tep Jews itsun emin, nem nambakbaklang hapit tayu tep nanhihin-appil ni bebley hu nalpuan tayu. Wadaddan hi-gatsu hu iPartia, iMedes, iElam, iMesopotamia, iJudea, iCappadocia, iPontus, iAsia, iPaligya, iPampilya, iEgypt, ey yadda iLibya ni neihnup di Cyrene. Wadadda pay edum tayun nalpud Rome, yad Crete et yad Arabia. Ey wadadda edum tayun beken ni Jews, nem ida kamengu-unnud ni Tugun Moses. Ey kele daka pan-ihhapit di hapit tayun daka pampengituttuuduin kamengippetngan impahding Apu Dios?”

¹² Ida kametemman nunman ni neipahding et wada hakkey ni hi-gada ey kanday “Hipa na-mu

elaw tu huyya?”

¹³ Nem wadadda edum ni dadda kaheghegnuda e kanday “Nebuteng ida mannuman humman ni tutu-u.”

Ya intuttuddun Peter

¹⁴ Entanni ey immehneng hi Peter et yadda etan hampulut hakey ni edum tun apostles et eleten tun umhel idan katuutuu e kantuy “Hi-gayuddan edum min Jews niya hi-gayuddan nampambeley di Jerusalem, pakadngel yu et awatan yu eya e-helen kun hi-gayu.

¹⁵ Kanyuy nebuteng kami, nem eleg tep kaw wada kamebutteng ni hanneyan ta-nang tu?

¹⁶ Huyyan kamekapkapyu hu inamnuan eman ni inhel lan Joel e prophet ni inhel Apu Dios ni kantuy

¹⁷ ‘Yallin udih ni aggew ey peellik hu Ispirituh kud emin ni tuu et peamtadallin u-ungnga yuddan bibi-i niyadda lalakki hu pinhed kun e-helen ni hi-gayu. Wadalli peang-ang kuddan kamenikken niya pei-innep kuddallin nangkea-amma hu mekapkapyan edum ni aggew.

¹⁸ Anin idallin bega-en kun lalakki niyadda bibi-i et peellik ni hi-gada hu Ispirituh ku et peamta da hu hipan e-helen ku.

¹⁹ Wadalli peang-ang kud kabunyan niyad puyek ni ketngaan ni tuu. Ey wadalli ang-angen yun kuheyaw, ya apuy niya ahuk.

²⁰ Me-ngetan ali aggew niya mambalin alin heni kuheyaw hu bulan et han medatngi humman ni

anggetakkut ni aggew ni gintud kun penuwetan kuddan tuud puyek.

²¹ Et emin ali hu mambeggan baddang ni hi-gak ni nunman ni aggew ey mehellakniban.' " *

²² Intuluy Peter e kantuy "Hi-gayuddan tuud Israel, dengel yu eya e-helen kun hi-gayu. Hi Jesus di Nazareth ey indawat Apu Dios ni hi-gatu et-eteng ni kabaelan tu et ipahding tudda dakel ni miracles ni kaketngain tuu et yadda edum ni pengi-immatunan e hi-gatu intu-dak Apu Dios. Inamta yu huyya tep inenang-ang yu.

²³ Nem impapetey yu huyyan hi Jesus idan tuun nangkeliwtan e impatak dad krus, nem inamta dedan Apu Dios humman ni impahding yu, tep humman hu planuh tu.

²⁴ Nem sinegun Apu Dios et mategun nunya, tep eleg mabalin ni an mannananeng ni netey.

²⁵ Huyya inamnuan ni intudek lan David e kantuy

'Inamtak e wadan hi-gak hi Apu Dios ni kenayun, et humman hu nakka makaddinnel ni tuka pemaptek ni hi-gak.

²⁶ Et humman hu, nakka man-am-amleng niya nakka itektekkekuk hu nakka penaydayaw ni hi-gam e Apu Dios, tep nakka makaddinnel ni tegguan muwak alin ketteyyan ku.

²⁷ Tep inamtak e Apu et eleg muwak na-yunad kulung, tep eleg mu pinhed ni nak mebwel di diman, tep pinutuk muwak ni bega-en mu.

²⁸ Impeamtam ni hi-gak e tegguen muwak ni ketteyyan ku. Et nakka man-am-amleng tep

* **2:21 2:21** [17-21] Joel 2:28-32

wada kan kenayun ni hi-gak.' " †

²⁹ Intuluy Peter ni immehel e kantuy "Agik ida, pinhed kun amtaen yu e beken hi David hu tuka pan-e-hela. Tep hi David e ammed tayu ey netey dedangngu la, et nanengtun immen etan gungat tu eyad kad-an tayu.

³⁰ Hi David ey hakey ni prophet lan Apu Dios, et humman hu amta tu hu inhel Apu Dios e kantuy 'Wadalli hu hakey ni melpud helag David ni meihhullul ni hi-gatun pan-ap-apun emin ni tuu.' Et huyya hu inamnuan tu.

³¹ Inamtan David mewan huyyan ketegguan Jesus Christo et mukun inhel tu la e kantuy 'Eleg mena-yun hi Christo di kulung et eleg mebwel hu annel tu.'

³² Hi Jesus hu tuka pan-e-helan sinegun Apu Dios ey mika ihhudut e makulug tep inang-ang mi. ‡

³³ Sinegu tu et paenamut tud kabunyan et yu-mudung di winannan tu et idwat tun hi-gatu hu kelebengan tun mengippeellin Ispirituh Apu Dios ni hi-gami e humman la eman impakulug tu. Huyyan inlian ni Ispirituh Apu Dios hu dingngel yu niya inang-ang yun nunya.

³⁴⁻³⁵ Eleg lumaw hi David di kabunyan, nem intudek tu dedan huyyan nunman e kantuy: Kan Apu Dios nan Apuk ey 'Yudung kad winannan ku ingganah peka-apputen kuddan emin hu buhul mu.' "

³⁶ Kan mewan Peter ey "Hi-gayun edum kun Jews, pinhed kun peamtan hi-gayu e ya etan impapetey yu e hi Jesus ey hi-gatu pinutuk Apu Dios

† 2:28 2:28 [25-28] Psalm 16:8-11 ‡ 2:32 2:32 [24-32] Psalm 16:8-10

ni Ap-apu tayu niya Christo ni mengippaptek ni emin ni tuu!”

³⁷ Dingngel idan tuu huyya ey maggeh ni peteg hu nemnem da, et kandan Peter et yadda edum tun apostles ey “Hi-gayun aaggi mi, hipa tep law pehding mi?”

³⁸ Kan Peter ni hi-gaday “Mahapul ni man-tuttuyyu kayun emin ni liwat yu ey kullugen yu hi Jesus Christo niya pebenyag kayu ma-lat mepesinsahan hu liwat yu et dawaten yu hu Ispirituh Apu Dios.

³⁹ Tep impakulug Apu Dios humman ni hi-gatsu, yaddalli u-ungnga tayu niyaddan emin hu katuutuud kebebbebley ni pambalin tullin mengullug ni hi-gatu.”

⁴⁰ Huyyadda inhel Peter ni hi-gada et tugunen tudda e kantuy “Abulut yu hi Jesus ni mengippaptek ni hi-gayu niya iwelak yudda lawah ni elaw yu ma-lat eleg dakeyulli kastiguen Apu Dios ni pengastiguan tuddan tuun nangkeliwtan!”

⁴¹ Yan nunman ni aggew ey limmaw idan tellun libu hu tuun nengulug ni inhel Peter et pebenyag ida et mei-dum idad kamengullug nan Jesus.

⁴² Et mekiammuammung idan man-eddal ni kaituttudduddan apostles, nekidasal idan hi-gada niya nekikan idan hi-gadan daka penginemnememin neteyyan Jesus.

Ya elaw idan nengulug nan Jesus ni laputu

⁴³ Dakel hu impahding idan apostles ni miracles et yadda edum ni pengi-immatunan ni et-eteng ni kabaelan Apu Dios et ida kametngan emin hu tuun nenang-ang-ang idan nunman.

⁴⁴ Emin ida etan kamengullug ey kenkenayun ni ida kameemmuemmung ey ida kamanuunnud ni emin. Emin hu daka lelmua ey daka iddawsida edum da.

⁴⁵ Hedin wada kahapulan ni edum da, ida kaum-igtang hu edum ni puyek da et ya hipan tenged da, et ya pihhuh ni nangatngan da ey daka iddawsidda kamanheppul, meipuun di kahapulan da.

⁴⁶ Kenkenayun ni ida kameemmuemmung di Tempol. Ey hedin negibbuh idan nandayaw ey ida nengan di baley ni hakey ni hi-gada. Ey et-eteng salamat dan Apu Dios niya ida kaman-amamleng ni manhin-e-kan ni kennen da.

⁴⁷ Emin ida ey daka daydayawa hi Apu Dios ey katettebaladdan tuu. Kewa-wa-wa ey ida kamangke-dumi hu kamengullug ni kahel-laknibin Apu Dios.

3

Ya na-kalan ni pi-day etan ni tuu

¹ Hakey ni hambatanganan ey limmaw di Peter nan John ni an mandasal di Tempol, tep hambatanganan hu kapandasalin tuudman.

² Ey wada etan lakin nedahuy ngu dedan ni neiungngaan tu etan di Kakkayyaggud ni Eheeb di Tempol. Wada kamengillaw ni hi-gatud man

ni kewa-wa-wa et an mangkekkeddew ni pihhuh idan kamelebbah ni kaumlaw di Tempol.

³ Kamangkelebbah di Peter nan John ey kamangkekdew ni pihhuh.

⁴ In-ang-ang dan hi-gatu et kan Peter ey “Iang-ang mun hi-gami.”

⁵ In-ang-ang tun hi-gada ey kantu na-mu ngu nem iddawtan dan pihhuh,

⁶ nem kan Peter ni hi-gatuy “Endi katteg pihhuh min iddawwat min hi-gam, nem baddangan daka. Imay, ehneng ka et dumlan ka tep binaddangan dakan Jesus Christo di Nazareth.”

⁷⁻⁹ Et tengeden Peter hu wannan ni ngamay tu et peehneng tu ey pihakkeyey kayyaggud law heli tu ey na-let law ni umdalan et mekihgep ni hi-gadad Tempol. Emin ida etan tuud Tempol ey inang-ang da etan tuun kaumdalan law ey kamanya-ya-dan ni gaya tun menaydayaw nan Apu Dios.

¹⁰ Inimmatunan da e hi-gatu la etan kamangkekkeddew etan di Kayyaggud ni Eheh ni Tempol et matngaddan emin ni nunman ni neipahding ni hi-gatu.

Ya intuttuddun Peter di Tempol

¹¹ Neamungan idan tutu-u humman ni laki e tuka itettenged di Peter nan John etan di Balkon Solomon. Wada hakkeyey daka itettekel tep natngaddan emin ni nunman ni kayyaggud ni peteg ni neipahding.

¹² Entanni ey kan Peter idan etan ni tuu ey “Hi-gayun edum kun helag Israel, kele kayu kametnga et dakemi kaitettekel? Kaw kanyu

nem ya kabaelan mi niya kakinayyaggud mi hu nengipadlan eyan tuu?

¹³⁻¹⁴ Beken ni hi-gami, nem hi Jesus Christo hu nengipeyaggud ni hi-gatu. Tep hi Apu Dios e dinaydayaw di Abraham, hi Isaac, hi Jacob, niyadda la eman aammed tayu ey impeday-dayaw tu etan bega-en tun U-ungnga tu e hi Jesus eyad neipahding. Endin hekey bahul tu tep hedin hi-gatu, man kayyaggud ni peteg, nem impadpap yu et ilaw yud kad-an Pilate et kanyuy nambahul. Kan Pilate ey ibbukyat tu- et tep endi bahul tu, nem ihik yun pepettey tu et ya etan tuun pimmatey hu impebukyat yu.

¹⁵ Pintey yu hi Jesus e kakelpuin biyag ni endi pappeg tu, nem sinegun Apu Dios. Makulug huyyan mika e-ehhela tep inang-ang mi.

¹⁶ Ya kabaelan Jesus niya dinel min hi-gatu hu nangkal ni dahuy eyan lakin yuka ang-ang-anga. Et deh e kayyaggud law.

¹⁷ Agik ida, makulug et hi-gayu niyadda ap-apu yu ey lawah hu impahding yun Jesus, nem umhulun hu eleg yu pengamtaan ni hi-gatu.

¹⁸ Nem huyyan impahding yu hu nengipeam-nuan Apu Dios ni inhel idan eman lan prophets tu e hi Christo, e mengippaptek ni tuu ey mahapul ni panlelehhanan tu.

¹⁹ Nem anin hanniman et mahapul ni mantut-tuyyu kayun liwat yun Apu Dios ma-lat pesinsahan tu liwat yu et pelinggep dakeyu,

²⁰ niya ma-lat itu-dak tulli mewan hi Jesus Christo e pinutuk tun pan-ap-apu tayu.

²¹ Nem manhahha-ad nid kabunyan ingganah um-amnun emin etan pinhed Apu Dios ni meip-

pahding eyad puyek ni impeamta tudda lan prophets tu.

²² Makulug huyya tep yan eman lan nebayag ey wada inhel Moses idan aammed tayu e kantuy 'Puttuken alin Apu Dios hu hakey ni prophet ni hi-gatsun henin hi-gak. Mahapul ni u-unnuden yullin emin hu e-helen tun hi-gayu.

²³ Yaddalli etan tuun eleg mengu-unnud ni e-helen nunman ni prophet ey mepattal idallid tuun Apu Dios et mekastigudda.' "

²⁴ Intuluy Peter e kantuy "Emin ida la prophets Apu Dios meippalpun Samuel ey impeamta dadda eya kamekapkapan nunya.

²⁵ Ey hi-gayu keippeamnuan idan panyaggu-dan ni impakulug Apu Dios ni impeamtaddan prophets tu ey nei-dum kayud nekitbalan Apu Dios idan aammed tayu. Huyya inamnuan ni inhel Apu Dios nan Abraham e kantuy 'Bendisyonan kuddalli emin tuud puyek gapuh idan helag mu.' *

²⁶ Et mukun hi-gatsun Jews hu nemangulun nengitu-dakan tun U-ungga tu ma-lat peyaggud daitu et iwalleng tayudda lawah ni elaw."

4

Ya nemistigalan idan ap-apuddan Jews di Jerusalem nan Peter et hi John

¹ Nanengtun kaman-e-ehhel di Peter nan John ey dimmateng ida etan Jews ni ap-apuddan

* 3:25 3:25 Genesis 22:18

padi, yadda ap-apun guwalyad Tempol niyadda Sadducee.

² Ey bimmunget ida tep kaittenuttuddud Peter nan John e netaguan hi Jesus, et humman kakulugan tu e kameteggui netey.

³ Mahmahdem ni nunman ey dimpap dad Peter nan John et ikelabut dadda ingganah ni newa-waan tu.

⁴ Nem dakel ida nengulug ni nunman ni intuituddud Peter nan John, tep limmaw ni liman libu hu bilang ni lalakkin nengulug. (Eleg makibilang ida bibi-i niyadda u-ungnga.)

⁵ Yan newa-waan tu ey neamung idad Jerusalem hu ap-apuddan Jews, yadda etan peppenggulwan, niyadda kamantuttuddun Tugun Moses.

⁶ Wadaddadman di Annas e Eta-gey ni Padi, hi Kayaphas, hi John, hi Alexander niyadda aaggin Annas.

⁷ Da impaewit di Peter nan John et kandan hi-gaday “Hipa impahding yun nangkal ni dahuy eyan tuu? Hipa nemaddang ni hi-gayu et dammutun han-ekal yu dahuy tu?”

⁸ Impetuled ni Ispirituh Apu Dios hi Peter, et kantuy “Dengel yu e hi-gayuddan ap-apu niya hi-gayuddan peppenggulwan.

⁹ Hedin ya umhulun ni kebistigalan min nunya ey ya kayyaggud ni impahding mi eyan nedahuy niya inna-nun yimmaggudan tu ey dengel yu eya e-helen ku.

¹⁰ Tep pinhed kun peamtan hi-gayun emin ni helag Israel e ya nangkal ni dahuy eyan laki ey ya kabaelan Jesus Christo e iNazareth e impatak yud krus, nem sinagwan Apu Dios et mategu law.

11 Hi Jesus hu neieliġan etan ni neitudek ni inhel Apu Dios ni kantuy

'Ya etan batun binelaw idan kamengapyan baley ey humman anhan law hu kekakkayyag-gudan ni batun meikkapyad baley.' *

12 Endi edum ni kamenellaknib ni tuu nem ebuh hi Jesus, tep hi-gatu pinutuk Apu Dios ni memessinsah ni liwat tayu ma-lat abuluten daitsun hi-gatu et ipaptek daitsu."

13 Natngadda emin etan ap-apun nambistigal tep endi takut di Peter nan John ni himmapit niya inamta da e nebabah hu adal da, nem nelaing idan mantuttuddu. Et humman law nengamtaan dan hi-gada hu nekikkillaw lan Jesus.

14 Endi inna-nuddan etan ni aap-apun mengehing ni hi-gada, tep wada etan lakin na-kal dahuy tun kaman-eh-ehneng di kad-an da.

15 Entanni et pa-hep da nid Peter nan John et manhuhummangan idan pehding dan hi-gada.

16 Kanday "Hipa na-mu pehding tayun hi-gada? Tam emin ida tuud Jerusalem ey inamta da e makulug humman ni impahding dan miracle et endi inna-nu tayun mengihhe-ut e makulug humman.

17 Nem anin, e-helen tayun hi-gada et isiked dan mengittenuttuddun meippanggep nan Jesus ma-lat eleg manhinap di kebebbebley."

18 Et paeyag dadda mewan et ehelen dan hi-gada e issiked dan mengituttuddun meippanggep nan Jesus.

* 4:11 4:11 Psalm 118:22

19 Nem hinumang di Peter nan John e kanday “Hedin hi-gami, man hi Apu Dios hu u-unnuden mi et beken ni hi-gayu,

20 tep eleg mabalin ni mi issiked ni ituttududda hu inang-ang mi niya diddinggel mi.”

21 Et pamehig ida mewan ni aap-apun tinattakut ida, et han dadda pebukyat. Endi innanu dan mengastigun hi-gada tep emin ida tuu ey dadda kabaddangi et daka daydayawa hi Apu Dios tep ya humman ni impahding da.

22 Nehuluk ni na-pat hu toon etan ni lakin nakal dahuy tu.

Ya dasal idan kamengullug nan Apu Dios malat petuled tudda

23 Imbukyat daddad Peter et mambanggad idad kad-an idan edum da et idaddatteng idan hi-gada hu inhel ida etan ni peppengngulwan dan Jews et yadda ap-apuddan papaddi.

24 Dingngel da humman ni inhel di Peter nan John et mandasal idan emin nan Apu Dios. Kaddad dasal day “Apu Dios e Keta-ta-geyyan, hi-gam hu nengapyan puyek et ya kabunyan niya baybay niyaddan emin hu hipan wadadman.

25 Impahepit ni Ispirituh mun nunman hi David e ammed mi niya bega-en mu et kantuy ‘Kele an um-alid nemnem ni tutu-ud kebebbleley ni mangngenghay nan Apu Dios? Ey kele ya endi silbitu hu daka nenemneman ippahding?

26 Yadda papatul niyadda aap-apud kebebbleley ey ida kamanhuhummangan ni pehding

dan mekihhanggan Apu Dios et ya etan pinutuk tun um-ali e hi Christo.' †

27 Et deh e neipahding huyya, tep neamung ida la tutu-u, hi Herod, hi Pontius Pilate, yadda Gentiles, niyadda Jews et manhuhummangan ida et pateyen da etan intu-dak mun U-ungngam e hi Jesus e hi-gatu pinutuk mun Christo, e bega-en mun endi liwat tu.

28 Ya kakulugan tu ey neipahding huyyan neiunnud di planuh mu dedan ni meippahding.

29 Et yan nunya e Apu Dios, ey baddangi dakemi ma-lat tumuled kamin mantuttuddu, tep ay sinatakkut dakemi tep ya mika pengituttud-
duin meippanggep nan Jesus.

30 Ey paelim hu et-eteng ni kabaalam et ekalen mu degeh idan kamampandedgeh niya wadam ni hi-gami hu kabaalan min mengippahding idan kaketngain tuu niyadda miracles tep ya kabaalan Jesus e kayaggud ni peteg ni bega-en mu."

31 Negibbuh humman ni dasal da ey pin-hakkeyey neigiwwed etan baley ni neamungan da ey newadan hi-gadan emin hu tuled ni nalpun Ispirituh Apu Dios et endi law takut dan mengituttuddun ehel tu.

Ya daka pan-indadawwasin daka lelmua

32 Emin ida etan kamengullug ey kaman-uunnud hu nemnem da niya pinhed da. Emin hu limmu da ey heni limmu dan emin tep ida kaman-indadawat ni hipan wadan hi-gada.

33 Impetuled Apu Dios ida apostles et da pan-ituttuddu hu meippanggep ni netaguan Apu tayu

† 4:26 4:26 [25-26] Psalm 2:1-2

e hi Jesus Christo. Emin ida etan kamengullug ey et-eteng hu baddang Apu Dios ni hi-gadan panyaggudan da.

³⁴⁻³⁵ Endi law hu kamekullangin hi-gada, tep ida kamanhimbabaddang hedin wada mahapul ni hakey. Yadda etan kamengullug ni wadwadan ey ida kaum-igtang ni baley da winu puyek da et ya nanggatngan da ey daka iddawat idan apostles et hi-gada kamengikka-peng ida etan ni kamengullug ni en-endi-an meippuun di mahapul da.

³⁶⁻³⁷ Hi Joseph di Cyprus e helag Levi hu hakey ni immigtang ni puyek tu et idwat tuddan apostles hu nanggatngan tu. Hi Joseph ey ingngadnan idan apostles ni Barnabas e ya keibbellinan tu ey “Kaum-ipetuled.”

5

Ya lawah ni impahding di Ananayas nan Sappira

¹ Wadadda dama etan han-ahwa e di Ananayas nan Sappira e immigtang idan puyek da. Kanday iddawat daddan newetwet ni kamengullug.

² Nem nanhumangan idan han-ahwa et itlu da edum. Et ya etan edum ni gatang etan ni puyek ey indawat daddan apostles. Et kanday humman ni ebuh hu gatang tu.

³ Nem kan Peter nan Ananayas ey “Ananayas, kele mu in-abulut ni daka he-ulen nan Satanas et man-itek kan Ispirituh Apu Dios? Kammuy indawat mun emin hu gatang etan ni puyek, nem ya kakulugan tu ey intalum edum.

⁴ Humman ni puyek ey puyek yu. Ey anin ya pihhuh ni nanggatangan yu et pihhuh yu. Nem kele kayu man-ittek? Beken ni hi-gami hu nan-itekan yu, tep hi Apu Dios.”

⁵ Dingngel Ananayas humman ey pinhakkeyey netukkad et matey. Emin ida etan tuun nangngel ni nunman ni neipahding ey simmakut idan peteg.

⁶ Immalidda etan lalakkin kamampenikken et libutan da annel tu et da ikulung.

⁷ Nelabah tellun olas ey immali dama etan ahwan Ananayas, nem eleg tu amta neipahding nan ahwa tu.

⁸ Kan Peter ni hi-gatuy “Kaw makulug ni ebuh humman ni gatang etan ni puyek yu?” Kan etan ni ahwan Ananayas ey “Em, humman ni ebuh.”

⁹ Et kan Peter ni hi-gatuy “Kele nan-epet kayun han-ahwa? Kaw kanyuy hanhaul yu hu Ispirituh Apu Dios? Ang-ang mu kedi e immalidda eya an nengikulung nan ahwam et daka dama ikulung.”

¹⁰ Pinhakkeyey netukkad tu-wangu humman ni ahwan Ananayas et matey dama et alen da annel tu et da ikulung di dagsin kulung ahwa tu.

¹¹ Emin ida etan kamengullug, yadda etan edum ni nangngel, niyadda nenang-ang ni nunman ey nemahhig takut da.

Yadda miracles ni impahding idan apostles

¹² Dakel hu impahding idan apostles Jesus ni miracles niyadda kaketngain tuu. Emin ida kamengullug ey ida kameemmuemmung di Tempol etan di Balkon Solomon.

¹³ Yadda etan eleg mengullug nan Jesus ey et-eteng daka penettebal idan kamengullug, nem ida kaum-agel ni meki-emmaung ni hi-gada.

¹⁴ Nem anin ni hanniman et ida kamangkedumi hu lalakki niya bibi-in kamengullug nan Apu Jesus.

¹⁵ Dingngel idan katuutuu humman ni kapeh-pehding idan apostles Jesus et pan-ilaw dadada hu kamampandedgeh et dadada ihged di pengidlanan di Peter ma-lat hedin melebbah ida et meiptek hu allinnew tun hi-gada ey me-kal degeh da.

¹⁶ Nan-i-lidda daman katuutuud kebebbebley di Jerusalem hu kamampandedgeh niyadda etan nangehuklungan et pan-ekalen idan apostles nan Jesus hu degeh da niyadda neihuklung ni hi-gada.

Ya nanleleghanan idan apostles

¹⁷ Ya etan Eta-gey ni Padi niyadda gagayyum tun Sadducee ey daka keemmehidda apostles nan Jesus

¹⁸ et padpap dadada et ikelabut dadada.

¹⁹ Nem yan nunman ni hileng ey intu-dak Apu Dios hu anghel tu et ibeghul tu etan neikelabutan da et kantun hi-gaday

²⁰ "Lakkayuy di Tempol et yu ituttuddudan tutu-u hu meippanggep ni baluh ni biyag ni kamelpun Apu Dios."

²¹ Inu-unnud da et kamangkewa-wan nunman ey limmaw idad Tempol et mantuttudduda.

Ey ya etan Eta-gey ni Padi niyadda edum tu ey inaygan dadda ap-apuddan Jews et umitudak idan an mengewwit idan etan ni apostles di kallabbutan ma-lat bistigalen dadda.

²² Et lumaw ida etan guwalyan an mengewwit ni hi-gada, nem endiddad kallabbutan. Nambanggad ida et kan dadda etan ni ap-apu ey

²³ “Limmaw kamid kallabbutan ey neialladu niya nei-peng idan emin hu guwalyad habyen, nem imbeghul mi ey endidda.”

²⁴ Dingngel etan ni ap-apuddan guwalyad Tempol niyadda ap-apuddan padi humman ni neipahding ey natngadda niya ida kaunnenem-nem hedin hipalli pambalanan tu humman.

²⁵ Entanni ey wada immalin hakey ni tuu et kantudda etan ni aap-apu ey “Hedin yadda etan ingkalebut yu, man immen idad Tempol e ida kamantuttuddu.”

²⁶ Et ikuyug etan ni ap-apun guwalyad Tempol ida tuu tu et daddalli awiten. Nem eleg da piliten idan inewit tep ida kaumtakut idan tuu tep entanni ey umbunget ida anhan law et tengbaen dadda.

²⁷ Inlaw dadda etan apostles di kad-an idan ap-apuddan Jews et bistigalen etan ni Eta-gey ni Padi ida.

²⁸ Kantun hi-gaday “Kele inhel min hi-gayun issiked yun mengituttuddun meippanggep Jesus ey eleg dakemi u-unnuden? Hipadman e nan-amta law di Jerusalem hu meippanggep ni hi-gatu? Ey kele kanyuy hi-gami hu nengipepatey nan Jesus?”

²⁹ Hinumang Peter et yadda edum ni apostles e kanday “Nem mahapul ni u-unnuden mi hi Apu Dios, beken ni ya tuu.

³⁰ Hi Apu Dios e dinaydayaw ida lan aammed tayun nunman hu nenagun Jesus ni neteyyan tun nengipetakan yud krus.

³¹ Sinegun Apu Dios hi Jesus et paenamut tud kabunyan et yumudung di winannan tu et hi-gatu pan-ap-apun emin niya hi-gatu menellaknib ni emin ma-lat wada inna-nu tayun Jews e helag Israel ni mantuttuyyun liwat tayu ma-lat pesinsahan Apu Dios hu liwat tayu.

³² Inang-ang midda huyyan nekapkanya ey neipeamtan hi-gami, mukun mika ihhudut e makulug. Anin ya Ispirituh Apu Dios ni dinwat idan kamengullug ey tuka ihhudut e makulug huyya.”

Ya tugun nan Gamaliel

³³ Dingngel idan ap-apu huyyan inhel idan apostles ey peteg bunget da et pinhed dan pepettey ida.

³⁴ Nem wada etan hakey ni edum dan eleg meiunnud hu nemnem tun hi-gadan kamantut-tuddun Tugun Moses e hi Gamaliel e hakey ni Pharisee niya kametbal ni tuu. Immehneng di hinanggaddan edum tun ap-apu et imandal tu e pe-hep dadada ni etan apostles.

³⁵ Et kantuy “Hi-gatsun tuud Israel ey pakan-nemnem tayu ni et han tayu ipahding hu hipan pinhed tayun pehding idan nuntan ni tuu.

³⁶ Tep wada la etan hi Theudas e kantuy et-eng kabaelan tu. Et wadadda nengu-unnud ni

hi-gatun umlaw idad epat ni gatut. Nem entanni ey pintey da et mahilit idadda nengu-unnud ni hi-gatu, et humman law hu pappeg tu.

³⁷ Entanni ey wada dama hi Judas di Galilee eman ni tsimpuh ni pambillangan ni gubilnun tutu-u e wadadda nengu-unnud hi-gatu. Nem entannit pintey da ey nehilit ida dama nengu-unnud ni hi-gatu. *

³⁸ Mukun ya ngu ittugun ku ey heballi ibbukyat tayudda humman ni ingkalebut tayu. Tep hedin nalpud nemnem dan ebuh hu daka ituttuddu niya daka pehpehding ey lektattuy mepappeg.

³⁹ Nem hedin hi Apu Dios hu nalpuan ni daka ituttuddu, ey endi pehding tayun mengippe-sikked ni hi-gada. Umkukumna kayu, ey hi Apu Dios kumedek hu yuka pekibbuhul.”

⁴⁰ Dingngel ida etan ni ap-apu humman ni inhel Gamaliel et u-unnuden da. Nem impaeyag dadda etan apostles Jesus et pampabeig dadda et ehelen da mewan ni hi-gadan issiked dan mengituttuddun meippanggep nan Jesus et han dadda pebukyat.

⁴¹ Ida kamanggagaya etan apostles ni neni-yanan daddan aap-apu, tep anin ni nanlele-hhanan da ey inamta da e kaibbilang Apu Dios idan kameiddinnel ni mantuttuddun meip-panggep nan Jesus.

⁴² Kewa-wa-wa ey eleg ida umhigan man-tuttuddud Tempol niyad kabelebeley ni meip-panggep Jesus e hi-gatu intu-dak Apu Dios ni

* **5:37 5:37** [36-37] Di Tewdas nan Judas ey impatna dan gubbaten hu gubilnun nunman, nem neapput ida.

mengippaptek ni tuu.

6

Ya nepilian idan etan ni pitun mengippaptek idan newetwet ni nebalun bibi-i

¹ Nem entanni et ida kamangkedakkel hu kamengullug nan Jesus ey ida kamanlillah etan Jews ni Greek hu hapit da etan idan Jews ni Hebrew ehel da e kanday ida kamekullangi edum dan nebalun bibi-i etan ni kennen ni kameiwwatwat ni hi-gadan kewa-wa-wa.

² Et ayagan idan etan ni Hampulut dewwan apostles ida emin etan kamengullug et kandan hi-gaday "Lawah hedin iwwalleng min mantuttuddun meippanggep nan Jesus et huttan hu ippaptek mi.

³ Ya kayyaggud ey pili kayun pitun edum yun nenemneman niya amta yun kapekabbaddangin Ispirituh Apu Dios et hi-gada hu mengippaptek idan nuntan

⁴ ma-lat ya ippaptek mi ey ya mandasal niya mantuttuddu meippanggep nan Jesus."

⁵ Ey pininhed da humman ni inhel idan apostles, et pilien da hi Stephen e nehammad tuka pengullug nan Jesus niya kapekabbaddangin Ispirituh Apu Dios, hi Philip, hi Pelkulus, hi Nicanor, hi Timon, hi Parmenas, et hi Nicolas di Antioch e Gentile, nem kamengu-unnud ni elaw idan Jews, ey nengulug law nan Jesus.

⁶ Inlaw dadda humman ni pinili dad kad-an idan apostles et ita-pew idan apostles hu ngamay dad ulu da et idasalan dadada.

⁷ Kamangkeihhinnap hu ehel Apu Dios di kebebbeley ey ida kamangke-dumi hu kamen-gullug nan Jesus di Jerusalem ey dakel ida damaddan papaddi hu nengabulut ni mengunnud nan Jesus.

Ya nampapan dan Stephen

⁸ Hi Stephen ey indawtan Apu Dios ni et-eteng ni kabaelan tun mengippahding ni miracles niyadda edum ni kaketngain tuu.

⁹ Nem entanni ey wadadda tuun kaumkahing ni hi-gatu et ida kamekihhubbehubbeg ni hi-gatu. Humman ida Jews ni nalpud simbaan di Cyrene niyad Alexandria e ida kameingngadnin Himbut ni Neliblih di kinahimbut da. Yadda edum ey nalpuddad Cilicia et yad Asia.

¹⁰ Nem eleg dan hekey han-apput hi Stephen, tep kabaddangin Ispirituh Apu Dios ni mannem-nem ni e-helen tu.

¹¹ Et ya law impahding da ma-lat padpap da hi Stephen idan ap-apu ey bimmayad idan maitek ni tuu et man-itek e kanday "Hedin hi Stephen, man dingngel mi e tuka kehinga hu tugun Moses niya tuka kehinga tugun Apu Dios."

¹² Dingngel idan tuu, yadda kamengipap-pangngulun Jews, niyadda kamantuttuddun Tugun Moses huyya ey bimmunget ida et padpap da hi Stephen et ilaw dad kad-an idan ap-apuddan Jews e kandan Sanhedrin e hi-gada kamemistigal ni nambahul.

¹³ Immayag ida mewan ni maitek ni tistigu et kanday "Huyyan tuu ey dakel tuka e-e-helan lawah ni meippanggep ni Tempol tayu et ya Tugun Moses.

¹⁴ Tep dingngel mi la inhel tu e kantuy bah-bahen kunun Jesus e iNazareth hu Tempol tayu ey hullulan tu hu elaw ni bineltan tayuddan aammed tayun intuttuddun Moses ni hi-gada.”

¹⁵ Ey emin ida etan ap-apun yimmudung ey daka itettekkel hu angah Stephen, tep heni angah ni anghel e kaumhili.

7

Ya intuttuddun Stephen

¹ Kan etan ni Eta-gey ni Padi nan Stephen ey “Kaw makulug numan eya daka pebehul ni hi-gam?”

² Hinumang Stephen et kantuy “Hi-gayuddan kaegiegi niya keammeammed, denggel yu eya ehelen kun hi-gayu. Hi Apu Dios e kamedeyyaw ey impeang-ang lan eman ni ammed tayu e hi Abraham eman ni kaweda tud Mesopotamia et han lumaw di Haran.

³ Kan Apu Dios ni hi-gatuy ‘Hi-yan mu bebley mu niyadda aaggim, et lumaw ka etan di bebley ni ittuduk ni hi-gam.’ *

⁴ Inu-unnud Abraham et hi-yanen tu humman ni Chaldea et mambebley di Haran.

Nem yan neteyyan ametu ey inhel mewan Apu Dios ni hi-gatu e hi-yanen tu humman ni bebley et lumaw di Kanaan e mahkang ni bebley ni nambebleyan tayun nunya.

⁵ Nem yan inlian tudya ey endi impebeltan Apu Dios ni hi-gatu, anin ew ngun ekket ni puyek, nem impakulug tu e pampuyyek alin Abraham

* **7:3 7:3** Genesis 12:1

emin eya bebley niya beltanen idallin helag tu. Yan eman ni nanghelan Apu Dios ni nunya ey endi ni u-ungngan Abraham.

⁶ Inhel pay Apu Dios ni hi-gatu e kantuy 'Yad-dalli helag mu ey mambunnal idallid edum ni bebley et panlelehhanan dalli hu ngunu dadman ni epat ni gatut ni toon tep mambalin idallin himbut diman.

⁷ Nem kastiguen kuddalli humman ni mengi-hhimbut ni hi-gada et hi-yanen dalli humman ni bebley et mambangngad idallidya et day-dayawen da-ak di deya.'

⁸ Ey intugun Apu Dios nan Abraham e mahapul ni pekuggit ida helag tu, tep humman hu pengippeang-angan dan nengulugan dan pengippeamnuan Apu Dios ni nekitbalan tun hi-gada. Et mukun yan meikkewwalun aggew ni neiungngaan etan ni u-ungnga tu e hi Isaac ey kinugit tu. Nantanud dama hi Isaac ey wada hi Jacob et kugiten tu dama. Nantanud dama hi Jacob ey wadadda hampulut dewwan u-ungnga tun lalakki et kugiten tudda dama. Humman idan hampulut dewwan u-ungnga tu hu nahlagan tayun Jews.

⁹⁻¹⁰ Inemehan idan nunman ni u-ungngan Jacob etan hakey ni agi da e hi Joseph, et igtang dan iEgypt et mambalin ni himbut diman. Nem binenaddangan Apu Dios di emin ni ligat tu ey indawtan tun et-eteng ni kalinaing tu niya kayyaggud ni elaw, et mukun pinpinhed Pharaoh e patul di Egypt et pambalin tun governor diman niya hi-gatu kamampaptek di baley Pharaoh.

¹¹ Entanni ey wada nemahhig ni bisil di

kebebbeley di Egypt, anin di Kanaan. Et panlelehhanaan idan tutu-u hu upa da tep endin hekey law hu kennen.

¹² Nem dingngel kuman Jacob e wada kennen di Egypt et itu-dak tudda u-ungnga tun an umgatang diman.

¹³ Yan pidwa tun linawwan da ey impeamtan Joseph e hi-gatu etan agi da, et yan nunman hu nengamtaan daman Pharaoh ni hi-gada.

¹⁴ Et ehelen nan Joseph idan agi tu e ikkuyug da hi ameda et yadda familyah da et umliddan emin di Egypt. Et ya bilang dan emin ni limmaw di Egypt ey nepitu et lima.

¹⁵ Nekilaw hi Jacob di Egypt et yadman neteyyan tu ey yadman dama neteyyan idan u-ungnga tu e humman ida nahlagan tayu.

¹⁶ Emin ida ey neikulung idad Shechem e gungat ni gintang eman ni ammed tayu e hi Abraham idan helag Hamor.

¹⁷ Yan ngannganin hu pengippeamnuan Apu Dios eman ni inhel tu lan Abraham ey dimakkell ida law ni peteg hu helag tud Egypt.

¹⁸ Nem entanni ey wada neihullul ni patul di Egypt ni eleg mengamtan meippanggep nan Joseph, tep netey ni nebayag.

¹⁹ Humman ni patul ey namplanuh ni lawah ni pehding tuddan aammed tayu niya makab-bunget ni hi-gada. Pinilit tuddan ibbeng da u-ungnga da ma-lat mangkatey ida.

²⁰⁻²¹ Yan nunman hu neiungngaan nan Moses e kakayyaggud ni u-ungnga niya nakappinhed Apu Dios. Tellun bulan ni ebuh hu nengitattalluan

idan ammed tud baley da et da ihha-ad di gilig ni wangwang, nem himmak etan ni biin u-ungngan Pharaoh et alen tu et ipappaptek tu ingganah nehiknan tu et ibilang tun u-ungnga tu.

²² Inedal tun emin hu hipan inamtaddan iEgypt, et mambalin ni nelaing di emin ni tuka ippahding niya tuka penepplit.

²³ Hakey ni aggew eman ni na-pat hu toon Moses ey ninemnem tun an ang-angen ida edum tun helag Israel.

²⁴ Ey inang-ang tu e kapanlelehmani etan ni hakey ni helag Israel hu kapehpehding etan ni hakey ni iEgypt et lumaw et pateyen tu humman ni iEgypt.

²⁵ Impahding tu humman tep kantu na-mu ngu nem kaewwasiddan edum tun helag Israel e hi-gatu hu intu-dak Apu Dios ni memaddang ni hi-gadad daka panhelheltapid Egypt, nem eleg da awatan.

²⁶ Yan newa-waan tu, ey dinteng tu mewan hu dewwan helag iIsrael ni kamandedpap. Et ipatna tun um-ehel ni hi-gada e kantuy 'Kele han-agi kayu ey kayu kamandedpap?'

²⁷ Nem intuldun kumedek etan ni nambahul hi Moses et kantuy 'Hipa nemutuk ni hi-gam ni mambalin ni huwet mi niya ap-apu mi?'

²⁸ Kaw petteyen muwak dama e henin impahding mu etan ni iEgypt ni kaalman?'

²⁹ Dingngel Moses humman ey simmakut et bumsik di bebley di Midian. Nelahin diman et wada dewwan u-ungnga tu.

³⁰ Nelabah hu na-pat ni toon ey nampeang-ang hu anghel Apu Dios ni hi-gatu etan di kekkeyyew

ni kamantettebbel di desert di Duntug e Sinai.

³¹ Natnga hi Moses ni nenang-angan tun nunman et immelan tu hehnupen ma-lat pakabbinbinen tu ey dingngel tu ehel ni Ap-apu e kantuy

³² 'Hi-gak hu Dios idan aammed mun hi Abraham, hi Isaac ni hi Jacob.' Kamanggegeygey hi Moses ni takut tu et eleg tu pinhed ni i-ang-ang diman.

³³ Kan Apu Dios pay ni hi-gatuy 'Ekal mu eya patut mu tep wada-ak di inehnengam!

³⁴ Inang-ang ku hu kapanlelehaniddan tuuk di Egypt. Dingngel ku palak da et mukun immalihak ni mengihwang ni hi-gada. Ittu-dak dakad Egypt et mu ipahding hu pinhed kun pehding mun hi-gada.' "

³⁵ Intuluy Stephen ehel e kantuy "Huyyan hi Moses ey eleg abuluten idan edum tun helag Israel ni kamandedpap et kandan hi-gatuy 'Hipa nemutuk hi-gam ni mambalin ni huwet mi niya ap-apu mi?' Nem hi Moses hu intudak Apu Dios ni man-ap-apu niya mengihwang idan tuu tud Egypt. Indawat Apu Dios ni hi-gatu hu kelebengan tun man-ap-apu eman ni nampeang-angan ni anghel ni hi-gatud kamantettebbel ni kekkeyyew.

³⁶ Impahding Moses ida miracles ni nengipengulan tuddan helag Israel ni neni-yan ni Egypt, yan nan-agwatan dad Madlang ni Baybay, et yan nandaldalnan dad desert ni na-pat ni toon.

³⁷ Hi Moses hu nanghel idan helag Israel ni kantuy 'Wadalli hu um-alin ittu-dak Apu Dios ni prophet e henin hi-gak ni melpun hi-gayu.'

³⁸ Hi Moses nisi hu nengipenguluddan tuun Apu Dios di desert niya nekihummangan etan anghel APU DIOS ni hi-gatud Duntug e Sinai. Hi-gatu nenawat etan ni neitudek ni Tugun Apu Dios ni kaum-idwat ni biyag ni endi pappeg tu e humman hu neipebeltan ni hi-gatsu.

³⁹ Nem yadda eman aammed tayu ey kinehing da hi Moses et pinhed dan mambanggad di Egypt.

⁴⁰ Et kandan Aaron e agin Moses ey 'Kapyu kan dios ni mengipappanggulun hi-gatsu, tep eleg tayu amta neipahding nan Moses e nengipengulun hi-gatsun neni-yanan tayun Egypt.'

⁴¹ Et mengapyaddan dios dan heni impah ni baka hu ang-ang tu et iappitan da et daydayawen da.

⁴² Bimmunget hi Apu Dios et ewayen tudda et daydayawen da aggew, ya bulan niyadda bittuwwen di kabunyan, et humman ida impambalin dan dios da. Humman inumnuan ni impatudek Apu Dios idan eman ni prophets tu e kantuy

'Hi-gayun helag Israel, beken ni hi-gak hu nengiappitan yuddan kinleng yun kaweda yud desert ni na-pat ni toon.

⁴³ Nem in-appit yudda etan ni kinapya yun dios yu, e hi Molek e neiha-ad di babballey ni intabitabin yu, ya etan u-ukkul ni bittuwwen ni kinapya yun kanyun hi Rephan. Humman idan dios hu dinaydayaw yu. Et humman hu, pellow dakeyud Babilon et manhambut kayud man et humman kastigu yu.' "

⁴⁴ Intuluy Stephen ehel e kantuy “Yadda eman aammed tayu ey wadan hi-gada etan Tabernacle ni kinapyan Moses eman ni wadaddad desert e inu-unnud tu etan impeang-ang Apu Dios ni hi-gatun pengiu-unnudan tu.

⁴⁵ Netey hi Moses ey neihullul hi Joshua ni nengipenguluddan aammed tayu et ida mambibley di bebley idan tutu-un inapput dad gubat tep ya baddang Apu Dios. Ey nannaneng ni hi-gada humman ni bineltan dan Tabernacle tep intabitabin da. Et ingganah eman ni nampatulan David ey wadan hi-gada humman ni Tabernacle.

⁴⁶ Et-eteng impeminhed Apu Dios nan David et ibegan David ni hi-gatu hedin pinhed tun umkapyan nehammad ni baley ni panday-dayawan dan hi-gatu e dinaydayaw Jacob.

⁴⁷ Nem eleg iebulut Apu Dios et ya nengapyan nunman ey hi Solomon e u-unggan tu.

⁴⁸ Nem hi Apu Dios e Keta-ta-geyyan ey eleg manha-ad di baley ni kinapyan tuu, tep inhel eman ni prophet e kantuy:

⁴⁹ Inhel Apu Dios e kantuy ‘Yad kabunyan hu yuddungan kun man-ap-apu et yad puyek hu pengiddahyayan kun helik. Hipa hut-tan ni baley ni kapyaeen yun nak pambelleyan? Kaw pakekapyay kayun panha-adan ku?

⁵⁰ Kaw beken ni hi-gak nanletun emin ni hipan wadad puyek anin yad kabunyan?’ ” †

⁵¹ Ya nangillig ni inhel Stephen ey kantuy “Hi-gayun tutu-u, ey mangkanghay kayu. Endin

† **7:50 7:50** Ang-ang yu Isaiah 66:1-2.

hekey nemnem yu ey heni kayu nangketuleng e eleg yu iddedngel hu ehel Apu Dios. Heni kayudda lan eman ni aammed tayu e yuka kakkahinga hu Ispirituh Apu Dios.

⁵² Kaw wada hakey ni prophet Apu Dios ni eleg panhelheltap idan aammed yu? Pintey dadda hu intenu-dak Apu Dios ni immalin mengippeamtan ellian nan Christo e kayyaggud ni peteg. Et yan illian tu ey inhedul yu et pateyen yu. †

⁵³ Ma-nut hi-gayu nenawat ni Tugun Apu Dios ni impaeli tuddan anghel, nem ay kinehing yu.”

Ya nampenengbaan dan Stephen

⁵⁴ Dingngel idan ap-apu humman ni inhel Stephen ey nemahhig bunget da et wada hakkeyey kamangegeyyetget.

⁵⁵ Nem hi Stephen e kapekabaddangin Ispirituh Apu Dios ey intangaw tud kabunyan et ang-angen tu dayaw Apu Dios niya inang-ang tu hi Jesus ni immehneng di winannan Apu Dios.

⁵⁶ Kantuddan tuu ey “Ang-ang yu kedi kabunyan e neibeghul et ka-ang-ang hi Jesus ni kaman-eh-ehneng di winannan Apu Dios.”

⁵⁷⁻⁵⁸ Inhel tu humman ey pinhakkeyey inupup idan tuu tangila da niya katkuk ida et ga-bunan dan dimpap hi Stephen et ilaw dad gilig ni bebley et da pan-intetengbaan diman ingganah netey. Yadda etan tuun nematey ni hi-gatu ey da impatnged nan Saul hu balwasi da.

⁵⁹ Yan daka pampenengbain Stephen ey kantuy “Apu Jesus, dawat mu linnawak.”

† **7:52 7:52** Ang-ang yu dama Acts 22:14 et ya 1 John 2:1.

⁶⁰ Nandukkun et itkuk tu e kantuy “Apu, entan tu ibilang ni liwat da huyyan impahding da!” Inhel tu humman ey ebuhe netey.

8

Ya nanlelehhanaan idan kamengullug Jesus ni impahding Saul

¹⁻² Yadda edum ni kamengullug ey da ingkulung hi Stephen e nemahhig lemyung da. Nem hi Saul ey kantuy kayyaggud et pintey da hi Stephen. Huyyan nemateyan dan hi-gatu hu neilepuan ni nengipehelheltapan daddan kamengullug di Jerusalem. Et bumsik ida et mangkaiwehit idad kebebbley di Judea niyad Samaria. Ejuh ida etan apostles ni eleg bumsik.

³ Nema-man Saul e impahding tun emin hu kabaelan tun nengipehelheltap idan kamengullug nan Jesus. Impeng tun limmaw di kabebebley et tudda piliten ni impampaukat hu lalakki niya bibi-in kamengullug, et tudda pampaikelabut.

Ya nengabulutan idan tuud Samaria ni kameituttuddun panyaggudan ni tuun impahding Jesus

⁴ Nem hedin yadda etan kamengullug ni bimmesik et mangkaiwehit idad kebebbley ey da nan-ituttuddu hu panyaggudan ni tuun impahding Jesus idad bebley ni linawwan da.

⁵ Hi Philip ey limmaw di Samaria et mantuttuddud man. Kantuy hi Jesus hu Christo e kamengippaptek ni tuu.

⁶ Yadda tuud man ey daka deddengela hu tuka ituttuddu, tep inang-ang dadda hu miracles ni impahding tu.

⁷ Dakel ida neihuklungan ni dimonyoh, nem ingkal tudda neihuklung ni hi-gada. Hedin mekal ida etan dimonyoh, man ida kaumpepkih. Ey impeyaggud tudda hu nedahuy niya nepi-day.

⁸ Et mukun kaman-am-amleng ida tuud Samaria.

Ya lawah ni elaw Simon e nelaing ni magic

⁹ Wada etan hakey ni tuudman e hi Simon e nelaing ni magic, et hedin impeang-angan tudda tuud Samaria ni magic, man ida kametnga. Tuka ippahhiyya humman ni magic tu e kantuy et-eteng kabaelan tu.

¹⁰ Et humman hu, emin ida tuudman, ey daka tettebala e kanday “Makulug numan ni et-eteng kabaelan tu e heni hi Apu Dios.”

¹¹ Daka pekakkulluga tep nebayag ni tuka pehpehding hu magic.

¹² Nem yan nengituttudduan Philip ni meippanggep ni nan-ap-apuan Apu Dios niya kapemessinsahin Jesus Christo ni liwat ey dakel ida nengulug ni bibi-i niya lalakki et mampebenyag ida.

¹³ Anin hi Simon et nengulug dama et mampebenyag. Et mekikkillaw nan Philip ey kametngan nenang-angan tuddan miracles ni impahding tun pengi-immatunan ni et-eteng ni kabaelan Apu Dios.

¹⁴ Dingngel idan apostles di Jerusalem e kinulug idan tuud Samaria hu ehel Apu Dios et itudak dad Peter nan John diman.

¹⁵ Et yan dintengan dadman, ey indasalan dadda kamengullug diman ma-lat dawten da hu Ispirituh Apu Dios ni memaddang ni hi-gada,

¹⁶ tep nebenyagan idan ebuh di ngadan Jesus Christo.

¹⁷ Nandasal di Peter nan John et ikepa da ngamay dan hi-gada et dawten da hu Ispirituh Apu Dios.

¹⁸⁻¹⁹ Inang-ang Simon e makulug ni dinwat idan kamengullug hu Ispirituh Apu Dios ni nengita-pewan idan apostles ni ngamay dan hi-gada et kantun hi-gaday “Iddawtan dakeyun pihhuh ma-lat idwat yu daman hi-gak huttan ni kabaelan et emin ida dama hu pengita-pewan kun ngamay ku ey dewwatan da hu Ispirituh Apu Dios.”

²⁰ Nem hinumang Peter e kantuy “Eleg megetang hu kaiddawat Apu Dios. Huttan ni pihhuh mu ey meendi niya umlaw kad impiernoh, tep lawah hu nemnem mu.

²¹ Endin hekey biyang mu eyad ngunu mi, tep lawah hu kapenang-ang Apu Dios ni nemnem mu.

²² Pantuttuyyu ka ey pandasal kan Apu Dios ma-lat pesinsahan tu huttan ni liwat mu.

²³ Tep inamtak e maemeh ka ey ebuh hu panliwwatan ni muka pehpehding.”

²⁴ Himmapi hi Simon et kantud Peter nan John ey “Idasali yuwak anhan et ibega yun Apu Dios ma-lat endilli meippahding eyan inhel mu.”

²⁵ Negibbuh ni intuttuddud Peter nan John hu inang-ang dan impahpahding Jesus niyadda intuttuddu tu et han ida mambanggad di Jerusalem. Ey nantuttuddudda damad nandalnan dad kebebbebley di Samaria.

Ya nenammuan Philip etan ni ap-apun iEthiopia

²⁶ Entanni ey nampeang-ang etan anghel Apu Dios nan Philip et kantun hi-gatuy “Pandaddan ka et lumaw ka etan di desert etan di keltad ni nalpud Jerusalem ni mampellow di Gaza.”

²⁷⁻²⁸ Et mandaddan hi Philip et lumaw ey dinammu tu hu hakey ni tuun iEthiopia e nanlugan di kalesah. Huyyan tuu ey eta-gey saad tu tep treasurer di upisinah ni biin ap-apud Ethiopia e Candace daka panggeddan. Nalpullid Jerusalem ni an nandayaw nan Apu Dios et kamangkeibbanggad di bebley da. Tuka bidbidbida hu libluh ni intudek lan eman ni prophet e hi Isaiah.

²⁹ Kan ni Ispirituh Apu Dios nan Philip ey “Lakkay eman di kalesah.”

³⁰ Nambesik hi Philip et lumaw etan di kalesah ey dingngel tu e kabidbidbida etan ni tuu hu libluh ni intudek Isaiah et kantun hi-gatuy “Kaw han-awat mu eya muka pambidbida?”

³¹ Kan nunman ni tuu ey “Eleg nisi. Pakkadek et ni wada mengituttuddun hi-gak.” Et ayagan tu hi Philip et makiyudung ni hi-gatu.

³² Yahhuy etan neitudek ni binidbid tu:

“Hi-gatu ey kamei-ellig ni kalneroh ni inlaw dan da keklengen. Ey heni impah ni kalneroh e anin ni pampu-litan et kaum-eneeneng.

³³ Humman ni tuu ey bina-iba-ing da, beken ni meandeng hu impanhuwet dan hi-gatu. Endilli tuun menge-ehhel ni helag tu, tep pinappeg da biyag tu eyad puyek.” *

³⁴ Minahmahan etan ni tuu nan Philip e kantuy “Hipa kapan-e-hela etan ni prophet eyad intudek tu ya annel tu winu ya edum ni tuu?”

³⁵ Et humman ni binidbid nunman ni tuu hu nengilepuan Philip ni mengituttuddun meip-panggep ni impahding Jesus Christo ni panyag-gudan ni tuu.

³⁶ Ida kamengmenglaw ey wada dinteng dan danum et kan etan ni iEthiopia ey “Tam adyah hu danum. Kaw dammutun pebenyaggak di deya?”

³⁷ Kan Philip ey “Dammutun benyagan daka hedini muka kulluga hi Jesus.” Ey kan etan ni iEthiopia ey “Nakka kulluga e hi Jesus hu U-unggan Apu Dios.”

³⁸ Et pasiked tu etan kalesah et umhep idan dewwa. Gimmawaddad danum et benyagan Philip.

³⁹ Negibbuh et dumekal ida ey pinhakkeyey attukaw la hi Philip, tep inlaw lan Ispirituh Apu Dios. Eleg law ang-angen etan ni iEthiopia hi Philip, nem kaman-am-amleng ni limmaw lad lawwan tu.

* **8:33 8:33** [32-33] Isaiah 53:7-8

⁴⁰ Hedin hi Philip ey endi maptek ey wadad Asotus. Nantuttuddun meippanggep nan Jesus diman et yad kebebbebley ni dinlan tu ingganah ni dintengan tud bebley di Cesarea.

9

Ya nengabulutan Saul nan hi Jesus

¹ Hedin hi Saul, ey nanengtun ihik tun pepetty ida kamengullug nan Jesus et lumaw di kad-an etan ni eta-gey ni Padi

² et mampekapyan tudek ni peang-ang tuddad aap-apuddan Jews di kesimsimbaan di Damascus et amtaen da e wada kelebengan tun mappap idan bii niya lakin kamengullug diman ma-lat illaw tuddad Jerusalem et maikelabut idadman.

³ Illa tu humman ni papil ni impekapy tu et manglaw di Damascus. Nem kamenetteng ey endi maptek ey wadalli nalpud kabunyan ni kaumhilin dilag ni neidengdeng di kad-an tu.

⁴ Netu-li ey dingngel tu hu kaman-e-hel ni hi-gatu e kantuy "Saul! Saul! Kele muwak kapanligligat?"

⁵ Hinumang Saul e kantuy "Apu, hipa ka?" Himmumang ali etan immehel ey kantuy "Hi-gak hi Jesus ni muka panligligat.

⁶ Inah ka et lumaw kad bebley et itudu dan hi-gam hu pehding mu."

⁷ Emin ida etan tuun ingkuyug Saul ey ida kametemma tep dingngel da etan kaman-e-hel, nem eleg da han-ang-ang.

⁸ Imminah hi Saul et deyaten tu matetu, nem eleg um-ang-ang. Et peppeddenen idan edum tu ingganah dimmateng idad Damascus.

⁹ Tellun aggew hu nekulapan Saul ey eleg mangamangan niya eleg uminum ni danum.

¹⁰ Wada etan hakey ni kamengullug nan Jesus di Damascus e hi Ananayas ngadan tu. Entanni ey nampeang-ang hi Jesus ni hi-gatud i-innep tu et kantuy "Ananayas." Himmumang hi Ananayas et kantuy "Kela e Apu?"

Kan Jesus ni hi-gatuy

¹¹ "Elaw ka etan di Meandeng ni Keltad et mu ang-angen di baley Judas hi Saul e iTarsus. Immen e kaumdasadasal,

¹² tep impei-innep kun hi-gatu e wada hu tuun hi Ananayas ngadan tun umlaw di kad-an tun mengeppan hi-gatu et ma-kal kulap tu."

¹³ Nem hinumang Ananayas et kantuy "Apu, tam dakel hu dingngel kun indaddatteng idan tuu meippanggep ni hi-gatu niya impahpahding tun mengippeligligat idan kamengullug ni hi-gam di Jerusalem.

¹⁴ Ey dingngel min indawtan idan ap-apuddan padin kelebengan ni mengippekekellabut idan kamengullug ni hi-gam."

¹⁵ Nem kan Apu Jesus ey "Anin, lakay kuma tep hi-gatu pinutuk kun mengituttuddun meippanggep ni hi-gak idan Gentiles, yadda patul niyadda edum mun Jews.

¹⁶ Peamtak alin hi-gatu hu panligligatan tu tep ya pengituttudduan tun meippanggep ni hi-gak."

¹⁷ Et lumaw hi Ananayas etan di baley ni kad-an Saul et ita-pew tu ngamay tun hi-gatu et

kantuy “Agik Saul, hi Apu Jesus e hi-gatu etan nampeang-ang ni hi-gam di dalam hu nengitudak ni hi-gak ma-lat ma-kal kulap mu niya ma-lat dawatem hu Ispirituh Apu Dios ni umbaddang ni hi-gam.”

¹⁸ Pinhakkeyey ginibek Saul e heni wada nagh ni lukhip ni nalpud matetu ey han-ang-ang tu law et ebuhe pebenyag.

¹⁹ Neba-ba-ba et mangan et mambangngad hu elet tu.

Ya nantuttudduan Saul di Damascus

Nekiha-ad ni hi Saul ni pigan aggew idan kamengullug nan Jesus di Damascus.

²⁰ Et eleg mabeyag ey inlapu tun mantuttuddud kesimsimbaan di Damascus et ittuttuddu tu e kantuy “Hi Jesus ey U-ungngan Apu Dios!”

²¹ Emin ida tuun nangngel ni hi-gatu ey ida kametnga. Kaday “Kaw beken hi-gatu etan tuun kamengippepettepettey idan kamengullug nan Jesus di Jerusalem? Ey kaw beken ni ya illian tud ya ey ma-lat tudda pan-alen ida kamengullug nan Jesus et ilaw tuddad kad-an idan ap-apuddan padi?”

²² Nem nema-man kamangke-dumi hu kabaelan Saul ni mengituttuddun meippanggep nan Jesus, et endi kabaelan idan Jews di Damascus ni mengehing ni kabaelan tun mantuttuddu niya tuka pehding ni mengippeamtan kakulugan tu e hi Jesus hu intu-dak Apu Dios ni mengippaptek ni tuu.

²³ Nelabah pigan aggew ey nanhuhummangan ida Jews e petteyen da hi Saul.

24 Et kewa-wa-wa niya kelallabbi ey daka bebtakad eheb ni bebley ma-lat patyen da. Nem dingngel tu damengu humman ni ninemnem dan pehding dan hi-gatu.

25 Et hakey ni hileng ey binaddangan idan sinuttudduan tu et iha-ad dad ayyud et padelan dad habhabyen et layagen dad ba-hil ni luhud et bumsik.

Ya an nenang-angan Saul idan kamengullug nan Jesus di Jerusalem

26 Yan dintengan Saul di Jerusalem ey impatna tun meki-emmung idan kamengullug diman, nem ida kaumtakut ni hi-gatu, tep kanda nem itek tu hu kantun kamengullug law nan Jesus.

27 Nem ingkuyug Barnabas et ilaw tud kadan idan apostles et peamta tun hi-gada hu nampeang-angan Jesus et makiungbal ni hi-gatud dalam di Damascus. Ey inhel tun hi-gada hu nengituttudduan Saul di Damascus ni meippanggep nan Jesus.

28 Et abuluten law idan apostles et mekikillaw ni hi-gadan nandaladalan di Jerusalem et endi takut tun nengituttuddun meippanggep nan Jesus.

29 Wadaddadman etan Jews ni Greek hu ehel dan nekihubehubeg nan Saul et pinhed dan petteyen.

30 Nem dingngel idan kamengullug humman, et ilaw dad Cesarea et manglaw di Tarsus.

31 Yadda kamengullug di Judea, yad Galilee et yad Samaria ey limminggep ida law ey kamangkeihhammad hu daka pengulug. Ey ida kamangkedakkel ey daka paka-u-unnuda hu

pinhed Apu Dios ni pehding da tep ya baddang ni Ispirituh tu.

Ya an nenang-angan Peter idan kamengullug nan Jesus di Lidda niyad Joppa

³² Hi Peter ey nanglananglaw di kebebbebley et dumteng di Lidda ni an menang-ang idan kamengullug nan Apu Dios diman.

³³ Wadadman etan nedahuy e hi Aeneas e walun toon law hu nambakbaktadan tu.

³⁴ Kan Peter ni hi-gatuy “Aeneas, impeyaggud daka law nan Jesus Christo. Inah ka. Alam eya abek mu.” Ey pinhakkeyey immehneng tu-wangu e kayyaggud law.

³⁵ Inang-ang idan tuud Lidda niyadda tuud Saron humman ni neipahding ey nengulug idan emin nan Apu Jesus Christo.

³⁶ Ey yad Joppa ey wadad man etan hakey ni biin kamengullug nan Jesus. Hi Tabitha hu ngadan tu e yad ehel ni Greek ey Dorcas e ya keibbellinan tu ey makwah. Kayyaggud elaw tu tep dakel hu binaddangan tu niya dakel hu inhemehemek tuddan nangkewetwet.

³⁷ Entanni ey nandegeh et matey. Impaptek da e immeh da et balwasian da et da iha-ad di nengin-ahpat ni kuwaltuh ni baley tu.

³⁸ Dingngel idan kamengullug di diman Joppa e wada hi Peter di Lidda, et menu-dak idan an mengikkuyyug ni hi-gatu. Anggagannu ey immalidda tep nanhenup hu Lidda niya Joppa.

³⁹ Dimmateng di Peter et ipengulu da etan di kad-an ni netey ey wada hakkey idaddan nebalun bii ey ida kamannengngih ey daka

pampeang-ang nan Peter hu babalwasi dan kinugut lan Dorcas.

⁴⁰ Nem impa-hep Peter idan emin etan wadad kawaltuh et mandukkun ni nandasal. In-ang-ang tu etan ni netey et kantuy “Tabitha, bangun ka.” Pinhakkeyey dinyat tu matetu. Inang-ang tu hi Peter et ebuhe yumudung.

⁴¹ Singnged Peter hu ngamay tu et peehneng tu. Et pahgep tudda etan nebalu niyadda etan edum ni kamengullug et peang-ang tun hi-gada e netagwan.

⁴² Nandingngel huyyad bebley di Joppa ey dakel ida tuun nengulug law nan Apu Jesus.

⁴³ Nekihahha-ad hi Peter ni pigan aggew di Joppa di baley Simon e mekapyan katat.

10

Ya linawwan Peter di baley di Cornelius

¹ Yad Cesarea ey wada hi Cornelius e ap-apun hanggatut ni sindalud Italy.

² Beken ni Jew hi Cornelius, nem tuka pakaddeyyawa hi Apu Dios niya emin idan wadad baley tu ey ida kamengullug nan Apu Dios. Makabbaddang idan nangkewetwet ni Jews niya kamandasal ni kenayun nan Apu Dios.

³ Hakey ni hambatenganan ey nampeang-ang ni hi-gatu hu anghel Apu Dios e kantuy “Cornelius, immali-ak.”

⁴ Kaitettekel nan Cornelius ey simmattakut et kantuy “Apu, hipa ibbagam?” Kan etan ni anghel ey “Dingngel Apu Dios hu dasal mu ey inang-ang tu hu baddang muddan nangkewetwet.

⁵ Itu-dak kan tuum di Joppa et dalli awiten hi Simon Peter.

⁶ Wadad baley etan ni kamengapyan katat e hi Simon, di gilig ni baybay.”

⁷ Endi maptek ey attukaw etan anghel, et ebuhe itu-dak Cornelius ida etan dewwan bega-en tu et ya etan hakey ni sindalu tun nehammad dama tuka pengullug nan Apu Dios ni an mengewwit nan Peter.

⁸ Ine-ehhel tun hi-gada hu neipahding et han tudda itu-dak di Joppa.

⁹ Newa-wan nunman ey ida kamenetteng di Joppa etan ida intu-dak Cornelius. Ey kamenglaw dama hi Peter di nedeklan ni atep ni baley ma-lat an mandasal diman. Nandattek aggew ni nunman

¹⁰ et wadadman ey ginibek tu e neka-upa. Nem kapan-iddaddan idan edum tud baley hu kennen da ey wada nampeang-ang ni hi-gatu e heni nani-innep.

¹¹ Intangaw tud kabunyan ey neibeghul ey wada inang-ang tun nelayag alin melakkeb ni wangal ni neiketan di epat ni dugu tu.

¹² Ey inang-ang tu e immen idan emin hu nam-bakbaklang ni kaman-ayyam di puyek. Wadadda epat heli tu, yadda kamambinullah et yadda kamantinayyab ni kapi-yewaddan Jews ni kennen.

¹³ Entanni ey wada immehel ey kantuy “Imay Peter, pampili kan pinhed mun palsien ni ihhidam.”

¹⁴ Nem hinumang Peter et kantuy “Eleg e Apu, tep endin hekey hu nak nengannan ni heniddan nunyan eleg meibbillang ni malinih.”

¹⁵ Impidwa tullu mewan ni immehel ey kantuy “Entan tu ibilang ni beken ni malinuh hu impambalin Apu Dios ni malinuh.”

¹⁶ Nampitlu humman ni inang-ang Peter et han la maguyud etan wangal di kabunyan.

¹⁷ Kaumnenemnem hi Peter tep eleg tu amta hu keibbellinan nunman ni inang-ang tu ey dimmateng idad eheb etan intu-dak alin Cornelius tep wada nengitudu e humman baley Simon

¹⁸ et daka pan-ibbaga hedin kamanha-ad di man hi Simon Peter.

¹⁹ Nanengtun kaumnenemnem hi Peter tep ya humman ni inang-ang tu ey kan ni Ispirituh Apu Dios ni hi-gatuy “Dimmateng ida etan tellun lakin daka kapan-ibbaga.

²⁰ Lakay et mudda ang-angen et makilaw kan hi-gada. Entan pandinwan mekillaw ni hi-gada, anin ni beken idan Jews, tep hi-gak nengitu-dak ni hi-gadan mengewwit ni hi-gam.”

²¹ Immehep hi Peter et kantuddan nunman ni tuu ey “Hi-gak hu yuka pan-ibbaga. Kele wada kayudya?”

²² Kan idan etan ni tuu ey “Intu-dak dakemillin Cornelius e ap-apun sindalun Rome. Kayyaggud ni tuu ey nehammad hu tuka pengullug nan Apu Dios niya kapekatbaladdan emin ni Jews. Wada nampeang-ang ni anghel ni hi-gatu et ehelen tu e peeyyag daka kunud baley tu et denglen tu ituttuddum.”

²³ Et pahgep idan Peter et mandeyaddadman ni nunman e hileng.

Newa-wan nunman et makilaw hi Peter et yadda edum ni kamengullug ni ijoppa.

²⁴ Nehilngan idad dalan et yan newa-waan tu hu dintengan dad Cesarea. Hi Cornelius, ey inemung tudda agi tu et yadda gayyum tu et hehhegeden dadda.

²⁵ Kamenggep hi Peter ey an dinammun Cornelius et mandukkun di hinanggan Peter ma-lat dayawen tu.

²⁶ Nem impeehneng Peter et kantun hi-gatuy “Ehneng ka. Entan tuwak dayaw tep nan-ingneh ita e tuu itan dewwa.”

²⁷ Ida kaman-ung-ungbal ni himmegep ey inang-ang Peter hu dakel ni neamung ni tuu.

²⁸ Kan Peter ni hi-gada ey “Anin hi-gayu et inamta yu e pi-yew ni hi-gamin Jews ni meki-ammuammung idan beken ni edum min Jews. Nem impeamtan Apu Dios ni hi-gak e eggak pi-yewa hu pekiammuammungan kun kumpulmih ni tuu. Et humman hu, yan nunya ey anin hi Jew hak ey nakka mekiammuammung ni hi-gayun beken ni Jews.

²⁹ Et mukun impaeyag yuwak ey nengintetebballak et umli-ak. Nem hipa gaputun yuwak nengipeayagan?”

³⁰ Immehel hi Cornelius et kantuy “Ya eman lan epat ni aggew hu nelabah ni henin nunyan hambatangan ey nakka mandasal di baley mi ey endi maptek ey wada hu lakin immehneng di hinanggalak e kaumhili balwasi tu.

³¹ Kantun hi-gak ey ‘Cornelius, dingngel Apu Dios dasal mu ey eleg tu liwwanen ida imbenadang muddan newetwet.

³² Penu-dak kad Joppa et dalli awiten hi Simon Peter. Wadad baley Simon e mekapyan katat e

wadad gilig ni baybay baley tu.'

³³ Et mukun nenu-dakkak ni mengeyyag ni hi-gam et ay kayyaggud et immali kayu. Et deh e neamung kamin nunya ey daitsu kauh-uhdungin Apu Dios tep pinhed min dedngelen hu hipan intugun Apu Dios ni ituttuddum ni hi-gami."

Ya nantuttudduan Peter di baley di Cornelius

³⁴ Himmapi hi Peter et kantuy "Yan nunya law nengamtaan kun emin hu tuu ey nan-iingeh idad hinanggan Apu Dios,

³⁵ tep anin attu nalpuan ni hakey ni tuun tuka daydayawa hi Apu Dios niya kayyaggud hu tuka pehding ey kaebbulutan Apu Dios.

³⁶ Inamta yu etan ehel Apu Dios ni impeamta tun hi-gamin Jews meippanggep ni linggepan tayu tep hi Jesus Christo e Apun emin ni tuu.

³⁷ Ey inamta yudda etan nekapkapyad kebebbley di Judea neipalpu Galilee meippanggep idan impahding Jesus Christo. Neamta huyya eman ni negibbuh ni intuttuddun John hu meippanggep ni benyag.

³⁸ Ey inamta yu e hi Jesus di Nazareth hu nanwadaan Apu Dios ni Ispirituh tu niya eteng ni kabaelan tu. Et lumaw di kebebbley et kayyaggud ida impahpahding tu niya nankal tu hu dimonyoh ni neihuklung idan tuu tep kabaddangin Apu Dios.

³⁹ Hi-gamin apostles hu nenang-ang-ang ni emin ni impahpahding Jesus di kebebbley di Judea et yad Jerusalem. Pintey da e impatak dad krus,

⁴⁰ nem sineguan Apu Dios ni katlun aggew et mampeang-ang ni hi-gami.

⁴¹ Eleg nampeang-ang di emin ni tuu, nem hi-gamin ebuh ni pinilin Apu Dios ni mengippeamtan meippanggep ni hi-gatu. Et hi-gamidda hu nekikakikan niya nekiinuinum ni hi-gatu eman ni netaguwan tu mewan.

⁴² Sinugun dakemin Jesus e mi ituttuddun katuutuu hu meippanggep ni hi-gatu niya peamta mi e hi-gatu hu pinutuk Apu Dios ni manhuwet ni emin ni tuu anin idan netey.

⁴³ Emin ida la eman prophets ey intudek da meippanggep nan Jesus e kanday mepessinsahan hu liwat ni tuun mengullug nan Christo.”

Ya nenawtan idan Gentiles ni Ispirituh Apu Dios

⁴⁴ Nanengtun kaman-e-ehhel hi Peter ey im-mali hu Ispirituh Apu Dios et dawten idan emin ni kameneddenggel nunman ni tuka pan-ituttuddu.

⁴⁵ Ey emin ida etan Jews ni neikuyug nan Peter ey ida kametnga, tep emin ida etan nenawat ni Ispirituh Apu Dios ey beken idan Jews.

⁴⁶ Inamta da e makulug ni wada law Ispirituh Apu Dios ni hi-gada tep dingngel da e daka daydayawa hi Apu Dios niya kabaelan da law ni mengihheppit ni hin-appil ni ehel ni eleg da amta.

Et kan Peter idan edum tuy

⁴⁷ “Ang-ang yu kedi, beken idan Jews, nem dinwat da hu Ispirituh Apu Dios henin hi-gatsu. Kaw mabalin ni e-legen hu pebenyagan da?”

⁴⁸ Et ehelen Peter ni hi-gada e pebenyag ida ma-lat peang-ang da nengabulutan dan Jesus. Negibbuh ni nebenyagan ida et ehelen dan manha-ad nidman di Peter, anin pigan aggew ni ebuh.

11

Ya inhel Peter ni gaputun nekiemungan tu niya nekikannan tuddan Gentiles

¹ Dingngel idan apostles di Jerusalem et yadda kamengullug di bebley di Judea humman ni nengabulutan idan Gentiles ni ehel Apu Dios meippanggep nan Jesus Christo.

² Nem yan neibangngadan Peter di Jerusalem ey kapihhuladdan edum tun Jews ni kamengullug. *

³ Et kandan hi-gatuy “Kele ka nekiammuam-mung niya kele ka nekikan idan eleg makugit ni tuu?”

⁴ Et ehelen tun hi-gadan emin hu neipahding.

⁵ Kantuy “Hakey ni aggew ni wada-ak di Joppa, ey nakka mandasal etan di atep ey wada impeang-ang Apu Dios ni hi-gak ni nebuyun alid kad-an kun wangal e neiketan hu epat ni dugu tu.

⁶ Wadan emin etan di wangal hu nambak-baklang ni animal ni kaman-ayyam di muyung niyad bebley. Wadadda epat heli tu, yadda kamambinullah niyadda kamansinayyab.

* **11:2 11:2** Yadda Jews, kanday hedini kamengullug hu hakey ni tuu nan Jesus, man mahapul ni pekuggit ma-lat pangipeang-an-gan tun tuka pengullugi.

⁷ Entanni ey wada dingngel kun immehel e kantuy 'Peter, inah ka et mampili kan pinhed mun palsien ni ihhidam.'

⁸ Nem kankuy 'Eleg e Apu, tep endin hekey nak kinan ni kamepi-yew.'

⁹ Ey kan mewan etan ni immehel di kabunyan ey 'Entan tu ibilang ni beken ni malinih hu impambalin Apu Dios ni malinih.'

¹⁰ Inpitlu tun inhel humman et han maguyud lad kabunyan humman ni wanggal.

¹¹ Yan nunman ey dimmateng ida etan di baley ni nakka panha-adi etan tellun tuun nalpullid Cesarea ni intu-dak dan an mengewwit ni hi-gak.

¹² Ey kan ni Ispirituh Apu Dios ni hi-gak ey eggak mandinwan mekillaw ni hi-gada, anin ni beken idan Jews. Et lumaw kamid baley Cornelius di Cesarea e nekilaw idan hi-gak hu enem ni edum tayun kamengullug.

¹³ Yan dintengan mid baley tu ey ine-ehhel tun hi-gami hu inang-ang tun anghel e kantu kunun hi-gatuy 'Mulli paeyag hi Simon Peter di Joppa

¹⁴ et ituttuddu tu hu elaw ni kehellakniban mat emin kayu, anin idan kamekiha-ad ni hi-gam eyad baley yu ey mehellakniban kayun emin.'

¹⁵ Et lumawwak diman et ilepuk ni mantut-tuddu ey immali hu Ispirituh Apu Dios ni hi-gada, heni daman hi-gatsun Jews lan nunman.

¹⁶ Ey ninemnem ku eman inhel lan Apu Jesus ni kantuy 'Nambenyagan John ida tuun danum, nem hedin hi-gayu ey mebenyagan kayullin Ispirituh Apu Dios.'

¹⁷ Et hedin hanniman e winedan Apu Dios hu Ispirituh tun hi-gadan beken ni Jews, heni dama

lan nanwadaan tun Ispirituh tun hi-gatsun Jews ni nengulugan tayun Apu Jesus, et kaw hipa-ak ni an mengikka-leg ni pinhed tun pehding?”

¹⁸ Dingngel da humman ni inhel Peter ey insiked da law ni memihhul ni hi-gatu et day-dayawen da hi Apu Dios. Kanday “Hedin tep hanniman, indawat tep daman Apu Dios hu wayah idan Gentiles ni mantuttuyyun liwat da ma-lat dammutun meidwatan idan biyag ni endi pappeg.”

Na-duman ida kamengullug nan Jesus di Antioch

¹⁹ Yan eman ni nemateyan dan Stephen hu laputun nanhelheltapan idan kamengullug nan Jesus di Jerusalem et maiwehit ida e namsik idad edum ni bebley. Limmaw ida edum di Phoenicia, yad Cyprus, et yad Antioch et ituttuddu da hu meippanggep nan Jesus idan Jews ni ebuh.

²⁰ Nem wadadda kamengullug ni iCyprus niya iCyrene ni limmaw di Antioch et pan-ituttuddudaddan Gentiles hu meippanggep nan Apu Jesus.

²¹ Binaddangan idan Apu Dios et dakel ida Gentiles ni nantuttuyyun liwat da et mangulug idan Jesus.

²² Dingngel idan kamengullug di Jerusalem e dakel law hu Gentiles ni kamengullug di Antioch, et itu-dak da hi Barnabas diman.

²³ Limmaw diman hi Barnabas ey kaman-amamleng tep em nunman e et-eteng hu baddang Apu Dios ni hi-gada. Et tugunen tudda e mahapul ni ihhammad da daka pengullug nan Apu Jesus niya ittuluy dan mengu-unnud ni hi-gatu.

²⁴ Hi Barnabas ey kayyaggud ni tuu, nehammad tuka pengullug nan Apu Jesus niya et-eteng baddang ni Ispirituh Apu Dios ni hi-gatu. Et humman hu, dakel ida nei-dum ni kamengullug nan Jesus.

²⁵ Entanni ey limmaw hi Barnabas ni an menang-ang nan hi Saul di Tarsus.

²⁶ Dinteng tudman et ikuyug tu et mambangngad idad Antioch. Et manha-ad idadman ni hantoon et tuttudduan da dakel ni kamengunnud nan Jesus. Yadman Antioch hu laputun neingadnan idan kamengullug nan Jesus ni Christiano.

²⁷ Yan nunman ni nanha-adan dadman ey wadadda hu immalin prophets ni nalpu Jerusalem.

²⁸ Hi Agabus e hakey idan nunman ni prophets ey immehneng et pa-hel ni Ispirituh Apu Dios et kantuy wadalli nemahhig ni bisil di kebebbebley di puyek. Huyyan inebig tu ey immamnu eman ni nanpatulan Kelaudius.

²⁹⁻³⁰ Dingngel idan kamengullug diman humman ni inebig Agabus ey wada hakkeyey immidwat idan kumpulmih ni ibbaddang daddan kamengullug di Judea. Impaela dad Barnabas nan Saul et da la idwat idan kamengipappangnguluddan kamengullug diman.

12

Ya nengipehelheltapan Herod e patul idan kamengullug nan Jesus

¹ Yan nunman hu nengipehelheltapan Herod e patul idan edum ni kamengullug nan Jesus.

² Ya hakey ni impahding tu, ey impaputul tu ulun James e agin John.

³ Inamta tu e pinpinhed idan edum ni Jews humman ni tuka pehpehding et padpap tu dama hi Peter et pakelabut tu. Impahding tu huyya eman ni Piyestah ni Sinapay ni eleg mekam-dugan ni yeast.

⁴ Hampuluddan enem hu sindalun guwalyan Peter e han-e-pat hu kamanhulluhullul ni mang-guwalya. Kanemnemun Herod e peukkat tullu hi Peter hedin megibbuh hu Piyestah ni Passover, et bistigalen tud hinanggaddan tuu et han tu papetey.

⁵ Nem yan neikelabutan Peter ey kaid-dasadasaliddan kamengullug nan Jesus ma-lat ippaptek Apu Dios.

Ya nengibukyatan ni anghel nan Peter

⁶ Yan nunman ni hileng e yan kewa-waan tu hu kan Herod ni kebistigalan Peter, ey binangkiling da hu ngamay tu niya heli tu, et paugip dad nambattanan ni dewwan guwalya. Ey wadadda edum ni sindalun guwalyad habyen ni kallabbutan.

⁷ Endi maptek ey nabnangan hu bawang etan ni kallabbutan ey wada anghel Apu Dios ni immehneng di kad-an tu. Inwedwed tu hi Peter et bangunen tu. Kantuy “Imay, papuut mu et uminah ka!” Imminah hi Peter ey na-kal ida bangkiling di ngamay tu niyad heli tu.

⁸ Ey kan etan ni anghel ey “Pambalwasi ka niya pampatut ka.” Et u-unnuden Peter. Ey kan mewan etan ni anghel ey “Alam etan mahde ni balwasim et maiunud kan hi-gak.”

⁹ Et makilaw hi Peter etan ni anghel et umhlep idad kallabbuttan. Nem kantu ngu nem i-innep tun ebuh.

¹⁰ Linabhan da etan nemangulun guwalya et ya etan neikadwa et dumteng ida etan di habyen ni gumek ey nealay neibeghul et maukat idad keltad. Ida kamenglaw ey endi maptek ey attu kaw la etan anghel.

¹¹ Impepuhdanan Peter ey kantuy “Tam beken ni i-innep, makulug ni immali hu anghel Apu Dios ni nemaddang ni hi-gak et meihwang ngak di pinhed di Herod et yadda Jews ni pehding ni hi-gak.”

¹² Nangnanglaw la et ipa-yuh tud baley di Maria e hi inan John e kandan hi Mark ey dakel ida neamung ni tuu e ida kamandal.

¹³ Sinugtug Peter hu habyen et lumaw etan bega-en da e hi Rodah ni an mengibbeghul.

¹⁴ Inimmatunan tu ehel Peter ey hamban tuka ibeghul ey nambesik ni gayetu et kantuddan neamung ey “Immen hi Peter di dallin!”

¹⁵ Nem kan idan neamung ey “Itek mu, ne-malad!” Nem tuka pepippilit e makulug et kan ida law ni tuu ey “Humman hu anghel Apu Dios ni kamemabbaddang ni hi-gatu.”

¹⁶ Ey hedin hi Peter, tagan tu tugtug et da ibeghul. Inang-ang da ey hi-gatu tu-wangu ey natngadda.

¹⁷ Impaineng tudda et e-ehhelen tu hu impahding Apu Dios ni nengibukyay ni hi-gatu. Kantun hi-gaday “Ehel yullin James niyadda edum tayun kamengullug nan Jesus huyyan neipahding.” Inhel tu humman et lumaw lad lawwan tu.

¹⁸ Yan newa-waan tu ey wada hakkey idan sindalu ey ida kametemma hedin hipa neipahding et attukaw hi Peter.

¹⁹ Immandal Herod e da panhemmaken, nem eleg da hanhamak. Et bistigalen tudda etan sindalun nanguwalya et papetey tudda.

Negibbuh huyya et hi-yanen Herod hu Judea et lumaw di Cesarea et manha-ad nidman.

Ya neteyyan Herod

²⁰ Hi Herod ey anggebe-hel tudda tuud Tyre et yad Sidon. Et lumaw idan an mekihummangan ni hi-gatu ma-lat ma-kal bunget tun hi-gada, tep kamelpud bebley Herod hu kennen da. Limmaw ida ey wada hi Blastus e eta-gey saad tud kapan-apu-in Herod. Et ehelen dan hi-gatu e pinhed dan mekihummangan nan Herod.

²¹ Yan nagtud ni aggew ni panhuhumman-ganan da ey imbalwasin Herod hu balwasin patul et an yumudung di yuddungngan tu et umhel idan tuu.

²² Ey ida kamantetekkuk e kanday “Beken ni tuu eya kamanheppit, nem hakey idan dios.”

²³ Ey pinhakkeyey impandegheh ni anghel Apu Dios hi Herod tep inebulut tu humman ni nenay-dayaw idan tuun hi-gatu e eleg tu dayawen hi Apu Dios. Ya degeh tu ey nebigihan hu annel tu et matey.

²⁴ Entanni ey neihinap hu ehel Apu Dios di kebebbebley ey ida kamangkedakkel hu kamen-gullug nan Jesus.

²⁵ Ginibbuh di Barnabas nan Paul hu ngunu dad Jerusalem et mambangngad idad Antioch e ingkuyug da hi John e kandan hi Mark.

13

Ya nepilian di Barnabas nan Paul ni an mantuttuddud kebebbebley

¹ Yadda kamengullug di Antioch ey wadaddan hi-gada hu prophets niyadda kamantuttuddu henin Barnabas, hi Simeon e andeket ni tuu, hi Lucius di Cyrene, hi Manaen e ine-etteng eman lan aman Herod, et hi Paul.

² Yan eman ni pinhakkey ni daka penay-dayawin Apu Dios e nantepel ida, ey kan ni Ispirituh Apu Dios ni hi-gaday “Pili yud Barnabas nan Paul ni menginggunnun pinhed kun pengunnun hi-gada.”

³ Et yan negibbuhan ni nandasalan da niya nantepelan da, ey indasalan dad Barnabas nan Saul e inta-pew dan emin hu ngamay dan hi-gada et han da itu-dak idan an mantuttuddu.

Ya linawwan di Barnabas nan Paul di Cyprus

⁴ Hanniman hu nengitu-dakan ni Ispirituh Apu Dios di Saul nan Barnabas. Et lumaw idad Selusia et han ida mambangkan limmaw di Cyprus.

⁵ Ingkuyug da hi John Mark ni memabbaddang ni hi-gada. Dimmateng idad Salamis di Cyprus

et ilepu dadman ni mantuttuddun ehel Apu Dios idad simbaan ni Jews.

⁶ Impeng da kebebbebley di Cyprus ni da nantuttudduan et lektattuy dimmateng idad Papos e gilig ni bebley diman. Yadman nenammuan dan Bar-Jesus e magician. Kantuy hi-gatu hu prophet Apu Dios, nem itek tu kaya.

⁷ Humman ni tuu ey gayyum etan ni nelaing ni governor diman ni bebley e hi Sergius Palus. Impaeyag Sergius Palus di Barnabas nan Paul, tep pinhed tun dedngelen hu ehel Apu Dios.

⁸ Nem kapihulan Bar-Jesus (e kandan hi Elimas di ehel ni Greek) hu kaituttuddud Paul nan Barnabas, tep eleg tu pinhed ni kullugen Sergius Palus hu daka ituttuddun meippanggep nan Jesus.

⁹ Nem hi Saul e Paul hu hakey ni ngadan tu ey impetuled ni Ispirituh Apu Dios et makihanggan Elimas.

¹⁰ Et kantuy “U-ungnga dakan dimonyoh! Muka kehingan emin hu kayyaggud ey maheul ka. Muka kehinga makulug ni kameituttuddun meippanggep nan Apu Dios et muka pambalin ni lawah.

¹¹ Yan nunya ey kastiguen dakan Apu Dios et makulap kan nekemtang.” Pinhakkeyey eleg um-ang-ang tu-wangu hu matan Elimas et kaum-ayaayag ni memden ni hi-gatu.

¹² Yan nenang-angan etan ni governor nunman ni neipahding ey nengulug. Hakey pay ey kametngan inedal tun intuttuddud Paul ni meippanggep nan Jesus Christo.

Ya nantuttudduan di Paul di Antioch

¹³ Entanni ey hini-yan di Paul et yadda etan edum tu hu bebley di Papos et ida mambangka et lumaw idad Pelga di Pampilya. Yadman hu neni-yanan John Mark ni hi-gada et mambanggad di Jerusalem.

¹⁴ Limmaw damad Paul di Antioch di Pisidia. Nedatngan hu Sabaduh et lumaw idad simbaan idan Jews et makiemung idan mandeyyaw nan Apu Dios.

¹⁵ Negibbuh ni nebidbid hu Tugun Moses et ya intudek idan prophets ey yadda etan ap-apud simbaan ey kan dad Paul nan Barnabas ey “Agi midda, hedin wada pinhed yun ittugun ni hi-gamin neamung ey kayyaggud tu hu ehel yu.”

¹⁶ Imminah hi Paul et paineng tudda et kantuy “Hi-gayuddan edum kun helag Israel, niyadda beken ni helag Israel ni kamenaydayaw nan Apu Dios, dengel yu eya e-helen kun hi-gayu.

¹⁷ Hi Apu Dios e Dios tayun helag Israel ey pinili tudda aammed tayun nunman ni pantu-u tu et yan eman ni wadaddad Egypt ey impedakkel tudda. Nelabah hu pigan toon ey impangulu tudda et hi-yanen da Egypt gapuh ni et-eteng ni kabaelan tu.

¹⁸ Et an-anusan tuddan na-pat ni toon di eleg mebebleyi.

¹⁹ Impeapput tun hi-gada hu nampambebley di pitun bebley di Kanaan et idwat tun hi-gadan pambebleyan da.

²⁰ Huyyadda neipahding ni umlaw ni epat ni gatut et neliman toon.

Negibbuh humman et pilien Apu Dios ida apu daddan nanhuluhulul ni mengippaptek ni

hi-gada ingganah eman ni wada hi Samuel e prophet.

²¹ Entanni ey nambagaddan mampatul ni hi-gada et putuken Apu Dios hi Saul e u-ungngan Kish e helag Benjamin, et hi-gatu nampatul idan aammed tayun na-pat ni toon.

²² Ingkal Apu Dios hi Saul et ihullul tu hi David e u-ungngan Jesse, et yan nunman nanghelan Apu Dios ni kantuy 'Hi David hu pinutuk ku tep tuka u-unnudan emin hu elaw ku.'

²³ Impakulug Apu Dios e yalli hakey ni helag David hu menellaknib idan helag Israel. Et peamnu tun nengipealian tun Jesus.

²⁴ Nem eleg ni ilepun Jesus Christo ni mantuttuddu ey wada hi John ni nengituttuddu helag Israel e mahapul ni mantuttuyyuddan liwat da et han ida pebenyag.

²⁵ Yan eman ni kamangkegibbuh hu impangun Apu Dios nan John ey kan tuddan tuu ey 'Bekennak etan ni impakulug Apu Dios ni menellaknib ni tuu, nem wadalli um-alin meihhullul ni hi-gak. Hi-gatu ey neta-ta-gey ni peteg hu saad tu nem hi-gak et enggak pay anhan meibbillang ni mambalin ni bega-en tu.'

²⁶ Intuluy Paul e kantuy "Hi-gayuddan edum kun helag Abraham niya hi-gayuddan Gentiles ni kamenaydayaw nan Apu Dios, ey hi-gatsun emin hu nengipeamtaan Apu Dios ni elaw ni kehellakniban.

²⁷ Yadda tuud Jerusalem et yadda ap-apu da ey eleg da amta e humman ni Jesus hu pinutuk Apu Dios ni menellaknib ni tuu niya eleg da awatan e meippanggep ni hi-gatu hu intudetudek ida

eman lan prophets ni daka bennidbidad simbaan ni kesabasabaduh. Et papetey da hi Jesus et umamnudda hu binenidbid da.

²⁸ Endi gaputun pemetteyan dan Jesus tep endi daka hemmakan bahul tu, nem kapya tun pinhed dan pepettey nan Pilate.

²⁹ Negibbuh ni impahding dan emin hu neitudek ni meippanggep ni ketteyyan tu ey ingkal dad neipetakan tud krus et da ikulung,

³⁰ nem sineguan Apu Dios.

³¹ Et mampaenang-ang idan nekikillaw ni hi-gatu eman ni linawwan dad Jerusalem ni nalpuan tud Galilee. Et yan nunya ey hi-gada hu kamengituttudduddan tuud Israel ni meippanggep nan Jesus.

³²⁻³³ Et mukun immali kamidyan nunya ey malat peamta min hi-gayu huyyan kayyaggud ni inhel Apu Dios. Huyya eman impakulug tudda lan aammed tayu et deh e immamnun nunyan hi-gatsun helag da. Tep makulug ni sinagwan tu hi Jesus ni neteyyan tu. Huyya neitudek di Psalms ni meippanggep ni hi-gatu e kantuy 'U-ungnga dakan hi-gak. E-helen kun nunya e hi-gak hi Amam.' *

³⁴ Ey ya kakulugan tun eleg iebulut Apu Dios ni mebwel annel Jesus di kulung tep sinagwan tu, ey neitudek e kantuy

'Peamnuk daman emin ni hi-gam hu impakulug ku lan eman ni ammed mu e hi David.' †

³⁵ Neitudek pay di libluh ni Psalms e kantuy

* **13:32-33 13:32-33** Ang-ang yu Psalm 2:7, Hebrews 1:5 et ya 5:5.

† **13:34 13:34** Ang-ang yu Isaiah 55:3.

'Eleg mebwel annel etan ni nakappinshed ku, tep tegguan kun ketteyyan tu.' †

³⁶ Beken ni hi David hu pinhed tun e-helen. Tep hedin hi David ey ginibbuh tun emin hu pinhed Apu Dios ni pehding tu et matey et maikulung di gungat idan aammed tu et mabwel hu annel tu.

³⁷ Nem eleg mabwel hu annel Jesus tep sinagwan Apu Dios.

³⁸ Et humman hu, hi-gayun kaegiegi, pinhed min amtaen yu e ya neteyyan Jesus et ya netagwan tu hu gaputun pessinsahan Apu Dios hu liwat tayu.

³⁹ Ey gapuh nan Jesus ey emin hu mengullug ey mepessinsahan hu liwat tu et mambalin ni kayyaggud di kapenang-ang Apu Dios. Huyya hu eleg han-ipahding ni pengu-unnudan ni Tugun Moses.

⁴⁰ Helipat-i yu ma-lat eleg maipahding ni hi-gayu hu inhel ida lan eman ni prophets e kanday

⁴¹ 'Hi-gayun tuka pihhula ehel Apu Dios, metnga kayullin pehding ku, nem eleg yu kulluga anin ni wada mengippeamtan hi-gayu. Et humman hu, mettey kayulli et meidawwi kayun hi-gak.' "

⁴² Negibbuh ni intuttuddud Paul nan Barnabas ida huyyad simbaan ey immalidda etan Jews et ehelen da e pinhed dan mambangngad idan mantuttuddu mewan ni hakey alin Sabaduh.

⁴³ Nebukal idad neamungan da ey dakel ida Jews niyadda beken ni Jews ni kamengu-unnud ni elaw ni Jews ni neiunud di Paul nan Barnabas

† 13:35 13:35 Ang-ang yu Psalm 16:10.

et tugunen dadda e eleg da issikked ni mengunnud nan Apu Dios, niya pannananeng dan mengiddinnel ni binabbal tu.

⁴⁴ Nedaatngan mewan hu Sabaduh ey neamung idan emin hu tuud man ni an mengngel ni ittutuddu dan ehel Apu Dios.

⁴⁵ Nem inang-ang idan ap-apuddan Jews ni eleg mengullug hu dakel ni tuun neamung ey peteg ameh dan Paul. Daka pippihula niya daka kakkahinga hu tuka ittutuddu.

⁴⁶ Nem endi takut di Paul nan Barnabas ni nantutuddu. Kaday “Ya kakulugan tu ey hi-gayun edum midan Jews hu memengngulun pengippeamtaan min meippanggep ni ehel Apu Dios, nem gapu tep eleg yu ebbuluta tep kahing kayu ey humman keang-angan tu e eleg yu pinhed ni wadalli biyag yun endi pappeg tu. Et humman hu, yadda ew ngu hu Gentiles hu mi pengituttudduan

⁴⁷ tep wada la dedan intugun Apu Dios ni higin kantuy ‘Pinutuk dakeyun heni dilag ni an mengippeamtaddan Gentiles di kebebbebley di puyek ni meippanggep ni kehellakniban.’ ” §

⁴⁸ Dingngel idan Gentiles huyya ey ida kaman-am-amleng et daydayawen da hi Apu Dios tep kinulug da ehel tu. Emin ida etan pinilin Apu Dios ni menewwat ni biyag ni endi pappeg tu ey nengulug ida.

⁴⁹ Et huyyan ehel Apu Dios ey nan-amtad kebebbebley diman.

§ **13:47 13:47** Ya dewwan et-eteng ni bendisyon idan nehelakniban ey ya kakepessinsahin liwat et ya kapenewwatin biyag ni endi pappeg tu.

⁵⁰ Nem entanni ey sinuttullun idan edum ni Jews ni kahing ni elaw Jesus etan edum ni apudman niyadda edum ni bibi-in Gentiles ni eta-gey saad dan kamenaydayaw nan Apu Dios et pampalpaligat dad Paul nan Barnabas et pe-allaw daddadman ni bebley.

⁵¹ Et pampukpuken di Paul nan Barnabas hu dep-ul di patut da et lumaw idad Iconium. Humman ni nemukpukan dan dep-ul di patut da hu pengippeang-ang dan nanliwat ida etan bimmebley.

⁵² Nem yadda ngu kamengullug di Antioch ey ida ni-ngangu kaman-am-amleng niya et-eteng baddang ni Ispirituh Apu Dios ni hi-gada.

14

Ya linawwan di Paul di Iconium

¹ Yan linawan di Paul nan Barnabas di Iconium ey ida nantuttuddud simbaan ni Jews ey dakel ida nengulug ni Jews niyadda Gentiles tep kayyaggud hu nenuttuddu da.

² Nem yadda etan Jews ni eleg mengullug ey sinuttullun dadda Gentiles e kanday lawah ida hu kamengullug nan Jesus.

³ Nem nanha-ad di Paul nan Barnabas diman ni nebayag e eleg ida tumekut ni nengituttud-dun meippanggep ni et-eteng ni baddang Apu Jesus. Indawtan idan Apu Dios ni kabaelan dan mengippahding idan miracles ma-lat peang-ang da kakulugan tu e nalpun Apu Dios hu daka ituttuddu.

⁴ Nem negadwadda tuud Iconium. Yadda edum ey kinulug da hu kae-e-hela ida etan ni

Jews ni hi-gada. Nem yadda edum ey kinulug da intuttuddud Paul nan Barnabas.

⁵ Entanni ey ninemnem idan edum ni Gentiles et yadda Jews niyadda ap-apu dan tengbaen di Paul nan Barnabas.

⁶⁻⁷ Nem indaddatteng idan tuu humman ni ninemnem dan pehding et ebuhe bumsik idad Listera et yad Derbe di Liconia et yaddad nanlinikweh ni bebley diman. Et ituluy dan mantuttuddu meippanggep nan Jesus.

Ya linawwan di Paul di Listera niyad Derbe

⁸ Yan kaweda dad Listera ey wada etan lakin kaumyuyudung tep nedahuy dedan ni neiungnga tu et eleg tun hekey patnaan ni dimmalan.

⁹ Kamantuttuddu hi Paul ey kamandeddengngel humman ni nedahuy. In-ang-ang Paul ni hi-gatu ey inamta tu e tuka kullugan me-kal degeh tu

¹⁰ Et eleten Paul ni inhel e kantuy “Ehneng ka!” Pinhakkeyey immehneng et dumlan.

¹¹ Inang-ang idan neamung humman ni impahding Paul ey ida kamampantetekuk e kanday “Huyyaddan immali ey dios ni nangkapyan tuu!” Hedin di Paul nan Barnabas, ey eleg da awatan humman ni daka itettetekuk, tep eleg da amta hapit da.

¹² Inngadnan da hi Barnabas ni hi Zeus e hakey ni dios da ey hedin hi Paul, kanday hi-gatu hi Hermes tep hi-gatu kaumhapihapit.

¹³ Ya baley nan Zeus ey wadad a-allaw ni bebley. Ya etan padin Zeus ey nan-i-li tu babakka et yadda edum ni i-appit da etan di eheb, tep pinhed dan i-appitan di Paul nan Barnabas.

¹⁴ Nem dingngel di Paul nan Barnabas humman ni da ippahding ey bini-ki da balwasi dan pengippeang-angan da e eleg da pinhed humman et papuut dan limmaw di kad-an idan tuu et kandan hi-gaday

¹⁵ “Ayyakaw kayu. Kele hipa huyyan yu ippahding? Hi-gami ey tuu kami henin hi-gayu. Immali kamin mengituttuddun meip-panggep nan Jesus Christo ma-lat isiked yudda huyyan yuka pehpehding ni endi silbitu et hi Apu Dios e wadan ingganah hu daydayawen yu. Tep hi-gatu nanletun puyek, ya kabunyan, ya baybay niya emin ni wadadman.

¹⁶ Yan eman ni nebayag ey in-abulut Apu Dios ni pehding yun Gentiles hu pinhed yu,

¹⁷ nem indawtan dakeyun pengi-immatunan yu e wada hu makulug ni Dios, tep tuka iddawat hu panyaggudan yu. Tuka peelli udan, tuka pelemmeh hu intanem yu, dakeyu kaiddawsin kennen yu niya dakeyu kapeamleng.”

¹⁸ Anin ni inhel di Paul nan Barnabas ida huyya et neligatan idan nengika-leg ni pan-appitan idan tuun hi-gada.

¹⁹ Entanni ey wadadda immalin eleg mengulug ni Jews ni nalpud Antioch et tuttullunen dadda edum ni tuu et pantengbaen da hi Paul et pan-iguyud dad a-allaw ni bebley tep kanda na-mu ngu nem netey.

²⁰ Nem entannit neamung ida etan kamengulug di kad-an tu ey bimmangun et mambangngad di bebley. Newa-wan nunman et lumaw idan Barnabas di Derbe.

Ya nambangngadan di Paul di Antioch

²¹ Nantuttuddu idad man ni meippanggep nan Jesus ey dakel ida nengulug. Et mambanggad idad Listera, yad Iconium et yad Antioch di Pisidia

²² Sinuttudduan dadda kamengullug ma-lat maihammad hu daka pengullug. Ey sinugun dadda e pannenneng da daka pengullug. Kanday “Kapy a tun manliggat itsu dedan tep mahapul ni pelebbah tayu hu dakel ni ligat et han itsu mailakam di nan-ap-apuan Apu Dios.”

²³ Pinutuk di Paul nan Barnabas hu mengipappangnguluddan edum dan kamengullug di kesimsimbaan diman. Ey nanteteppel idan nengidasadasalan dan hi-gada ma-lat baddangan idan Apu Jesus e daka pandinneli.

²⁴ Negibbuh humman et manglaw di Paul nan Barnabas di Pampilya e indalan dad Pisidia.

²⁵ Et mantuttudduddad Pelga ni meippanggep nan Jesus et han ida mandayyud Attalia.

²⁶ Nanlugan idad bapor diman et mambangngad idad Antioch di Syria, tep ginibbuh da impangunun Apu Dios ni hi-gada. Yadman hu nengidasalan ida lan edum dan kamengullug eman ni nengilepuan dan nunman ni ngunu da ma-lat ipaptek idan Apu Dios.

²⁷ Yan nambangngadan dad Antioch ey inemung dadda kamengullug diman et e-ehhelen dan emin hu nemenaddangan Apu Dios ni hi-gada et ya nengipeamtaan tuddan Gentiles e dammutu daman mehellakniban ida hedin nengulug idan Jesus.

²⁸ Et makiha-ad di Paul nan Barnabas idan kamengullug diman ni pigan bulan.

15

Ya neamungan idan ap-apuddan kamengullug nan Jesus di Jerusalem

¹ Yan nunman ni wadad Paul nan Barnabas di Antioch di Syria ey wadadda immalin Jews ni nalpud Judea et ituttuddu daddan Gentiles ni kamengullug Jesus e mahapul ni pekuggit et han abulutan Apu Dios ida, tep humman kunu hu kan Moses di Tugun tu.

² Huyya hu himmulun ni nekihubegan di Paul nan Barnabas ni hi-gada. Entanni ey kanday mahapul ni umlaw di Paul nan Barnabas et yadda edum ni kamengullug di Jerusalem et da ihuhhumangan idaddan apostles et yadda kamengipappangnguluddan kamengullug hu meipanggep ni nunman ni daka panhahallai.

³ Yan linawwan dadman Jerusalem, ey indalan dad Phoenicia et yad Samaria et e-ehhelen daddan kamengullug diman hu nengulugan idan Gentiles ey immamleng idan emin ni nangngel ni nunman.

⁴ Dimmateng idad Jerusalem ey kamanggayadda hu kamengullug diman anin idan apostles niyadda kamengipappangnguluddan kamengullug. Ine-ehhel daddan kamengullug diman hu nemenaddangan Apu Dios ni hi-gadan nantut-tudduan da.

⁵ Nem wadadda etan Pharisee ni kamengullug law nan Jesus ni immehneng et kanday “Mahapul ni pekuggit ida Gentiles ni nengulug niya mahapul ni u-unnuden da Tugun Moses.”

⁶ Neamung ida apostles niyadda kamengipap-pangnguluddan kamengullug et ihuhummangan da humman.

⁷ Nebayag ni himmenummangan ida ey pinhakkeyey immehneng hi Peter et kantuy "Kaegiagi, inamta yu e hi-gak hu pinutuk Apu Dios nunman ni hi-gatsun an mengituttuddudan Gentiles ni meippanggep nan Jesus mal amtaen da et kullugen da hu et-eteng ni impeminhed Apu Dios ni hi-gatsun tuu.

⁸ Hi Apu Dios e nengamtan wadad nemnem ni tuu ey impeang-ang tu hu nengabulutan tun hi-gadan nengidwatan tun Ispirituh tun hi-gada, henin nengidwatan tun hi-gatsu.

⁹ Endi an nengituppugan Apu Dios ni kak-inayyaggud tu, tep anin ni hi-gada et tuka panyaggud nemnem da hedin ida kamengullug ni hi-gatu.

¹⁰ Et humman hu, kele yu pepillit ni u-unnuden idan Gentiles ni kamengullug hu Tugun Moses? Tam anin ni hi-gatsu et yadda aammed tayun Jews et eleg dan hekey han-u-unnud ida humman ni Tugun.

¹¹ Ya kakulugan tu ey hi-gatsun Jews ni kamengullug ey tayu kakulluga e mehellakniban itsu gapuh ni binabbal niya hemek Apu Jesus ni hi-gatsu henin nunman damaddan beken ni Jews."

¹² Humman hu inhel Peter ey immeneeneng ida et deddenggelen da hu ine-ehhel di Paul nan Barnabas ni nemenaddangan Apu Dios ni hi-gada et ipahding da dakel ni miracles niyadda pengi-immatunan ni et-eteng ni kabaelan tun linawwan dad bebley idan Gentiles.

¹³ Negibbuh humman ey himmapit dama hi James. Kantuy “Kaegiegi, dengel yu eya pinhed kun e-helen ni hi-gayu.

¹⁴ Inhel Simon Peter ni hi-gatsu hu meip-panggep ni laputun nengipeang-angan Apu Dios ni kaguh tuddan Gentiles ni nemilian tun edum ni hi-gadan mambalin ni tuu tu.

¹⁵ Huyya inamnuan eman inhel Apu Dios ni impeamta tuddan prophets et itudek da. Kantuy

¹⁶ ‘Hehmeken kuddalli mewan hu helag David et daydayawen da-ak ali mewan ni hi-gada heni lan eman ni ketaggun David.

¹⁷ Et yallin nunman ey heppulen da-ak alin edum ni tutu-ud puyek tep pinilik ida daman pantu-uk.’

¹⁸ Huyya la hu impeamta dedan Apu Dios eman ni nebayag.”

¹⁹ Kan pay James ey “Nakka nemnemnema e beken ni tayudda panliligat hu Gentiles ni nengulug nan Apu Dios.

²⁰ Nem ya kumaddan pehding tayu ey man-tuddek itsun hi-gada et tugunen tayudda e eleg da kenna hu detag ni in-appit daddan beken ni makulug ni dios, ya kuheyaw, ya detag ni animal ni daka pansinillud niya ma-lat eleg da iulig hu beken dan ahwa.

²¹ Tep huyyaddan intudek Moses ni Tugun ey neitenuttuddud kakeemmuemmungiddan Jews ni Sabaduh, neipalpu eman lan nebayag ing-ganah nunya.”

Ya nantudkan daddan Gentiles ni nengulug nan Jesus

²² Et manhuhummangan ida apostles, yadda kamengipappangnguluddan kamengullug et yadda edum ni kamengullug, et pilien dadda dewwan kamengipappangngulun mekillaw di Paul nan Barnabas di Antioch. Yadda nepili ey hi Judas e Barsabas hu hakey ni ngadan tu, et hi Silas.

²³ Hi-gada hu nengilaw ni nunman ni kinapya dan tudek.

Ya etan neitudek ey kantuy “Hi-gayuddan agi min Gentiles di Antioch, yad Syria, et yad Cilicia, huyyan tudek ey nalpun hi-gamiddan apostles niyadda kamengipappangnguluddan kamengullug di Jerusalem.

²⁴ Dingngel mi e wadadda nalpudyan immalid-tan ni nantuttuddun hin-appil ni u-unnuden yu. Eleg mi itu-dak ida huttan ni immalin mantuttuddu

²⁵⁻²⁶ et mukun neamung kamin kamengullug di deya et pilien midda hu meki-lid Paul nan Barnabas ni mengidteng eyan intudek mi. Huyyad-dan agi tayu e di Paul nan Barnabas ey impeladdan da biyag dan nengituttudduan dan meippanggep nan Apu tayu e hi Jesus Christo.

²⁷ Hi Silas et hi Judas eya ittu-dak min menghel ni hi-gayun eyan neitudek.

²⁸ Impenemnem ni Ispirituh Apu Dios ni hi-gami e eleg mi e-dumi eya ittugun min hi-gayu ma-lat eleg ma-duman hu ligat yu.

²⁹ Yan ebuh hu pinhed min u-unnuden yu ey entan tu ekan hu detag ni neiappit di beken ni makulug ni dios, ya kuheyaw, niya nansinillud

ni animal, niya entan tu iulig hu beken yu ahwa. Panyaggudan yu hedin u-unnuden yudda huyya. Hi-gamiddan apostles et yadda kamengi-pappangnguluddan kamengullug hu nengitudek ni nunya. Huyyan ebuh hu pinhed min e-helen ni hi-gayu.”

³⁰ Et lumaw di Paul, hi Barnabas, hi Judas et hi Silas di Antioch, et amungen dadda emin hu kamengullug nan Jesus et idwat da etan tudek.

³¹ Binidbid da ey ida kaman-am-amleng, tep kayyaggud humman ni intugun da.

³² Hi Judas et hi Silas ey kabaelan da daman mantuttuddu et dakel hu intuttuddudaddan kamengullug diman ma-lat maihammad hu daka pengullug.

³³⁻³⁴ Nanha-ad idadman ni pigan aggew et yan eman ni peni-yanan da law idan kamengullug diman ey kandan hi-gaday “Kayyaggud la pandellanan yu ey meihwang kayud hipan lawah.” Et mambangngad idad Jerusalem. *

³⁵ Hi Paul et hi Barnabas ey nanha-ad ida ni damadman Antioch et mambabaddang idaddan iAntioch ni nengituttuddun meippanggep nan Apu tayu e hi Jesus Christo.

Ya nanhi-yanan di Paul nan Barnabas

³⁶ Hakey ni aggew ey kan Paul nan hi Barnabas ey “Umlaw itan an menang-ang idan emin ni nengulug di kebebbebley di nantuttudduan tan

* **15:33-34 15:33** Yadda edum ni neitudek di Greek ni libluh ni Acts ey wada verse 34 et huyya kantu: Nem hi Silas ey ninemnem tun eleg mambangngad et manha-ad diman.

meippanggep nan Apu Jesus et pengamtaan ta hedín nanengtun ida kamengullug.”

³⁷ Inebulut Barnabas, nem pinhed tun ikkuyug da hi John e Mark hu hakey ni ngadan tu,

³⁸ nem eleg ni hekey pinhed Paul, tep eleg ituluy John Mark ni bimmaddang ni hi-gada ingganah ni negibbuh hu ngunu da, nem nealay hini-yan tudda eman ni wadaddad Pampilya.

³⁹ Ebuh humman ey nanhubeg ida, et humman himmulun ni nanhi-yanan da. Et ikuyug Barnabas hi John Mark et mambangkadda et lumaw idad Cyprus.

⁴⁰ Hi Paul, ey hi Silas dama impangkadwa tu. Neamung ida kamengullug diman Antioch et mandasal idan Apu Dios ma-lat ipaptek tud Paul nan Silas.

⁴¹ Indalan dad Syria et yad Cilicia et tuttuduan dadda kamengullug diman ma-lat maihammad hu daka pengullug.

16

Ya nekilawwan Timothy di Paul nan Silas

¹ Limmaw di Paul nan Silas di Derbe et han ida lumaw di Listera ey wada etan kamengullug diman e hi Timothy ngadan tu. Hi inetu ey Jew e kamengullug dama, nem hi ametu ey Greek.

² Katettebaladdan kamengullug di Listera et yad Iconium hi Timothy.

³ Pinhed Paul ni ikkuyug ni an mantuttuddu et pakugit tu, tep inamtaddan Jews diman e eleg makugit tep Greek hi ametu.

⁴ Emin di kebebbley ni linawwan da ey intuttuddu dadda etan mahapul ni u-unnuden

dan tugun e humman ida etan inhumman idan apostles niyadda kamengipappangnguludan kamengullug di Jerusalem.

⁵ Kamangkeihhammad hu kapengullug idan nengulug ey ida kamangke-dumin kewa-wa-wa hu kamengullug.

Ya ini-innep nan Paul di Troas

⁶ Indalan di Paul di bebley di Paligya et yad Galatia tep kaikka-leg ni Ispirituh Apu Dios hu da pantuttudduan idad bebley di Asia.

⁷ Dimmateng idad gilig ni bebley di Misia et pinhed da et ni umlaw di Bitinia, nem kaikka-leg mewan ni Ispirituh Apu Dios

⁸ et idlan da law di Misia et mandayyuddad Troas.

⁹ Yan nunman ni hileng, ey nan-i-innep hi Paul e wada etan tuun nalpud Macedonia e kantun higatuy "Ali kayu anhan di Macedonia et dakemi baddangan."

¹⁰ Gapuh nunman ni i-innep Paul ey nandaddan kami et lumaw kamid Macedonia, tep inamta min pinhed Apu Dios ni kami mantuttuddudman ni meippanggep ni impahding Jesus Christo ni panyaggudan ni tuu.

Ya nengabulutan Lydia e hi Jesus hu Apu tu

¹¹ Nanlugan kamid bapor et lumaw kamid Samotesia. Newa-wa et lumaw kamid Neapolis.

¹² Et han kami lumaw di Philippi e et-eteng ni bebley di Macedonia et manha-ad kamidman ni pigan aggew. Humman ni bebley ey sinekup ni Rome.

¹³ Nedaŋgan hu Sabaduh et lumaw kamid bahil etan ni bebley di gilig ni wangwang, tep mika nemnemnema e wada daka keemmungidman ni pandaydayawan dan Apu Dios. Nekiemung kamiddan bii et ituttuddu min hi-gada hu meip-panggep nan Jesus Christo.

¹⁴ Wada etan hakey ni bii e hi Lydia di Tiatira e kamanggettang ni nenginan luput. Hi Lydia ey Gentile, nem kamei-e-eddum idan Jews ni mandaydayaw nan Apu Dios. Hi-gatu ey kamei-ellig ni binnangan Apu Dios hu nemnem tu et kulugen tu hu intuttuddun Paul ni meippanggep nan Jesus.

¹⁵ Et pebenyag hi Lydia et yadda wadad baley da. Kan Lydia ni hi-gamiy “Hedin dakemi kaibbilang ni kamengullug law nan Jesus, pak-ilaw kayud baley mi et anin yadman panhadan tayu.” Et makilaw kami et makiha-ad kamidman.

Ya neikelabutan di Paul nan Silas

¹⁶ Hakey ni aggew e immela kamin an mandeyyaw nan Apu Dios ey dinammu dakemi etan ni biin bega-en ni wada kameihhuklung ni hi-gatun dimonyoh. Yadda etan kan bega-en ni hi-gatu ey dakel hu daka emmungan pihuh ni kaibbayad idan tutu-un kamampedibban hi-gatu, tep kabaelan tun e-helen hu hipan meip-pahding alin hakey ni aggew etan ni tuu.

¹⁷ Neiunud ni hi-gamid Paul ey tuka itettetkuk e kantuy “Huyyaddan tuu ey intu-dak idan Apu Dios e Keta-ta-geyyan. Daka ituttuddu hu elaw ni kehellakniban yu.”

18 Humman hu kaitteikutekuk nunman ni bega-en ni biin kewa-wa-wa ey impeinglay nan Paul et kantu etan ni neihhuklung ey “Hi-gam ni dimonyoh, ey gapuh ni et-eteng ni kabaelan Jesus Christo, ey ka-kal ka eyad bii.” Ey pinhakkeyey na-kal humman ni dimonyoh.

19 Yan nengamtaan idan kan bega-en nunman ni bii, e endi law pengellaan dan dakel ni pihuh ey impadpap dad Paul nan Silas et ilaw daddad mulkaduh di kad-an ni ap-apud man ni bebley.

20 Inlaw daddad kad-an ni ap-apu et kanday “Huyyaddan Jews ey daka ipappangngulu hu guluh eyad bebley tayu.

21 Daka ituttuddu hu hin-appil ni elaw ey eleg mabalin ni ebbuluten tayu winu tayu u-unnuden tep neibilang itsun tuud Rome.”

22 Ey emin ida etan neamung diman ey kanday “Em nunman.” Impa-kal idan ap-apu hu balwasid Paul nan Silas et pampabeig dadda.

23 Negibbuh ni nambaig dadda et ikelabut dadda et ehelen daddan guwalya e pakaguwalyaan dadda.

24 Ya etan ap-apud kalebut ey tu impukung di Paul nan Silas di neigawwan kuwaltuh di kalebut et hipitan da hu helidan mebel-at ni keyew.

25 Yan gawan hileng ey nandasal di Paul nan Silas ey nan-a-appéh idan penaydayaw dan Apu Dios ey kadeddengeladdan edum ni neikelabut.

26 Pinhakkeyey nanyegyeg ni na-let ey nealay neibeghul emin hu lekbin kalebut. Ey nangkakal hu nehipit di heliddan neikelabut niyadda bangkiling da.

²⁷ Bimmangun etan ap-apud kalebut ey inang-ang tu e neibeghul ni emin hu habyen et uknuten tu ispadah tu et mampettey et, tep kantu na-mu ngu nem bimmesik ida neikelabut.

²⁸ Nem simmekuk hi Paul e kantuy “Entan pampatey mu. Iyyadya kamin emin ni neikelabut.”

²⁹ Nampaelan dilag etan ap-apud kalebut et humgep di bawang ni kalebut e kamanggegeyey ni takut tu et mandukkun di hinanggad Paul nan Silas.

³⁰ Et pa-hep tudda ey kantun hi-gaday “Hipa pehding ku ma-lat mahelaknibannak?”

³¹ Kanday “Pangulug kan Apu Jesus et mehelakniban ka, anin idan pamilyah mu et yadda kamanha-ad di baley yu hedin mengullug ida dama.”

³² Et ituttuddud Paul hi-gatu et yadda pamilyah tu anin idan kamekihha-ad di baley tu meip-panggep nan Apu Jesus.

³³ Yan nunman ni hileng ey inulahan nunman ni ap-apun kalebut hu liput di Paul nan Silas et pebenyag idan hanpamilyah anin idan kamekihha-ad di baley da tep kinulug da hi Jesus.

³⁴ Impahgep tuddad baley da et pangan tudda. Ey ida kaman-am-amleng ni emin tep kinulug da hi Apu Dios.

³⁵ Newa-wa ey nenu-dak ida ap-apun iRome ni pulit di kad-an etan ni ap-apun kalebut et kandan hi-gatuy “Ibukyat mudda kunu etan dewwan laki.”

³⁶ Et kan nunman ni ap-apun kalebut nan Paul ey “Kan idan ap-apu mi ey ibbukyat dakeyu.

Dammutun anin lakkayuy.”

³⁷ Nem kan Paul ida etan ni pulit ni immali ey “Eleg mabalin ni nealay kami limmaw. Kele dakemi nambaig di hinanggan dakel ni tuu et ikelabut dakemi ey eleg kami mebistigal et pengamtaan hedini makulug ni nambahul kami. Hi-gami ey Jews kami, nem neibilang kami daman tuud Rome, et mukun inamta mi e lawah humman ni impahding dan hi-gami. Et pinhed da law ni eleg man-amta keibbukyatan mi. Mahapul ni um-alidda etan ap-apu et hi-gada mengibbukyat ni hi-gami et keang-angan tu e lawah humman ni impahding da.”

³⁸ Indaddatteng idan pulit huyyan inhel Paul ey simmakut ida etan ap-apun nengamtaan da e tuuddad Rome di Paul nan Silas.

³⁹ Immalidda etan ap-apud kad-an di Paul nan Silas et hudhuden dan emin hu impahpahding da et ibukyatan dad da et kanday “Heballi ey hi-yan yu huyyan bebley.”

⁴⁰ Yan nalpuan dad kalebut ey limmaw ida nid baley Lydia et mandadammu idaddan edum dan kamengullug diman et tugunen daddan pannenneng da hu daka pengullug. Et han da hi-yana humman ni bebley.

17

Ya linawwan di Paul di Thessalonica

¹ Indalan di Paul nan Silas di Ampipolis et yad Apolonia ni linawwan dad Thessalonica e wada simbaan idan Jews diman.

² Kaumlaw diman hi Paul ni mandeyyaw nan Apu Dios hedin Sabaduh, tep humman imminghan tuka pehding. Et hi-gatu nantuttuddun tellun Sabaduh ni meippanggep ni neitudek ni ehel Apu Dios.

³ Intuttuddu tu hu keibbellinan etan ni neitudek e mahapul ni panlelehhanan Christo et matey, nem metegguan. Kan Paul ey “Huyyan hi Jesus e nakka peennamtan hi-gayu ey hi-gatu hi Christo.”

⁴ Wadadda edum ni nengulug et mei-dum idad Paul nan Silas. Nei-dum ida dama dakel ni Greek ni kamenaydayaw nan Apu Dios, anin idan edum ni bibi-in Greek ni eta-gey saad da tep nengulug ida.

⁵ Nem nemahhig hu ameh idan Jews et ida umeyag ni mangkanghay et ida mengapkapyan guluh di diman ni bebley. Hinggep da baley Jason e nekiha-adan di Paul nan Silas ma-lat depapen dadda,

⁶ nem endid Paul diman. Neala law et hi Jason et yadda etan edum ni kamengullug hu nan-inuhnuh da et ilaw daddad kad-an idan apapudman ni bebley e daka pan-itkuk e kanday “Immalidda law eyad bebley tayu etan ida tuun kaumbabahbah ni nemnem ni tuud kebebbebley

⁷ et aygan idan Jason di baley da. Emin ida ey daka kehinga hu olden nan Cesar tep kanday wada hu keta-ta-geyyan ni ap-apu e hi Jesus kunu ngadan tu.”

⁸ Dingngel idan ap-apu et yadda tuu humman ni inhel da ey kamemunnumunnu nemnem da.

⁹ Hedin hi Jason et yadda edum tu, ey minul-

taddan ap-apu et han dadda ibukyat.

Ya linawwan di Paul di Berea

¹⁰ Kaikkakaguh idan kamengullug diman di Paul nan Silas et itu-dak daddad Berea ni hileng. Dimmateng idadman et ipa-yuh dan limmaw di simbaan idan Jews.

¹¹ Kayyaggud hu nemnem idan Jews diman nem yadda Jews di Thessalonica tep pinpinhed dan mandeddenggel ni kaituttuddud Paul nan Silas. Ey daka bidbidan kewa-wa-wa etan neitudek ni ehel Apu Dios ma-lat amtaen da hedin makulug hu daka ituttuddu.

¹² Dakel ida nengulug diman, anin idan bibi-in Greek ni eta-gey saad da niyadda dakel ni lalakki.

¹³ Nem dingngel idan edum ni Jews di Thessalonika e kaituttuddud Paul hu ehel Apu Dios di Berea ey limmaw ida mewan et ida mengap-kapyan guluh diman.

¹⁴ Et papuut idan kamengullug et pabsik da hi Paul e kinadwaan dan nampalaw di gilig di baybay. Nem hedin hi Silas nan Timothy ey nanha-ad idad Berea.

¹⁵ Inlaw idan kamengullug hi Paul di Athens et yan pambangngadan da ey impaad tun hi-gada e mei-unnud di Silas nan Timothy di Athens.

Ya nantuttudduan Paul di Athens

¹⁶ Yan nunman ni wada hi Paul di Athens ni tu kapenehheggedid Silas nan Timothy ey lawah tuka pannemnem tep dakel hu kinapyaddan tuud man Athens ni nambakbaklang ni dios ni daka daydayawa.

¹⁷ Kewa-wa-wa ni limmaw hi Paul di simbaan idan Jews ni mantuttuddun hi-gada niyadda Gentiles ni kamandaydayaw nan Apu Dios ey kameki-enung-ungbal ni hi-gada et yadda tutu-ud mulkaduh.

¹⁸ Wadadda damadman etan ida nangkelaing ni tuun nengadal ni elaw Epikulus et ya Stoic e nekienung-ungbal idan Paul. Yadda edum ni hi-gada ey kanday “Hipa kae-e-hela eyan tuu e nalgenalgem hu tuka heppita.” Kan idan edum ey “Meippanggep na-mun dios ni edum ni bebley hu tuka ituttuddu.” Huyya kan da tep kaituttuddun Paul hu meippanggep nan Jesus et ya netagwan tu.

¹⁹ Ingkuyug idan tuu hi Paul et ilaw daddan etan ni kan dan Areopagus et kandan hi-gatuy “Ehel mu pangngun hi-gami meippanggep eyan baluh ni muka ituttuddu.

²⁰ Hin-appil ni peteg huttan ni muka ituttuddu, et humman hu pinhed min amtaen hu keibbellinann tudda huttan.”

²¹ Yadda tuudman Athens, anin idan etan ni nekibebley ey pinpinhed dan an mandeddengngel niya meki-enung-ungbal meippanggep ni hipan hin-appil ni kamee-ehhel.

²² Et umehneng hi Paul et kantuddan neamung ey “Hi-gayun tuud Athens, nakka ang-ang-anga ey nemahhig hu yuka penaydayaw idan dios yu.

²³ Tep nak nandalladallan et ang-ang-angen kudda dakel ni kinapya yun yuka daydayawa ey inang-ang ku neitudek etan di hakey ni yuka pan-apisi e kantuy ‘Huyya pan-appitan etan ni dios ni eleg meamta.’ Huyyan Dios ni yuka

daydayawan eleg yu amta hu peamtak ni hi-gayun nunya.

²⁴ Humman ni Dios hu nengapya eyan puyek et yadda hipan wadadya. Hi-gatu ap-apun emin ni wadad puyek et yad kabunyan. Huyyan Dios ey eleg manha-ad di kakapyaan tuun pambelleyan tu.

²⁵ Ey eleg tu mahapul hu hipan kapehding winu kaidawat ni tuu tep endi mahapul tu. Hi-gatu anhan law hu kamengidwat ni biyag, ya yayyah niya emin ni mahapul idan tuu.

²⁶ Hi-gatu nanletun nemangulun tuun nahlagan ni emin ni tuud puyek. Simpeng tu biyag ni tuud puyek niya attu panha-adan da.

²⁷ Huyya impahding Apu Dios ma-lat wada inna-nun tutu-un manmemmen niya mengamtan hi-gatu, tep ya kakulugan tu ey eleg meidawwin hi-gatsu.

²⁸ Makulug numan etan kanday 'Hi Apu Dios hu kamengidwat ni biyag tayu, yadda wadan hi-gatsu, niya hi-gatu gaputun wada itsudya.' Anin eman lan hakey ni edum yun nangkelaing ni mantuddek ey wada intudek tun kantuy 'Emin itsu ey u-ungnga daitsun Apu Dios.'

²⁹ Et hedin hanniman e u-ungnga daitsun Apu Dios, eleg tayu nemnemnema e hi-gatu ey heniddan yuka kekapyaan dios yun balituk, gumek, keyew winu batu.

³⁰ Hi Apu Dios ey eleg tu kastiguen ida tuun nunman ni eleg da pengamtaan ni hi-gatu, nem yan nunya law ey pinhed tun mantuttuyyuddan emin hu tuun liwat da niya issiked dan menaydayaw idan beken ni makulug ni dios et hi-gatu

law hu daydayawen da.

³¹ Tep gintud tu aggew ni panhuwetan tun emin ni tuud puyek niya limpiyuh hu tuka panhuwet. Ya kei-ang-angan tu e makulug huyya ey sineguan tu hi Jesus ni neteyyan tu et hi-gatu putuken tun manhuwet ni emin ni tuu.”

³² Dingngel da humman ni inhel Paul meip-panggep ni kaketegguin netey ey anggengi-ngiddan edum. Nem wadadda dama edum ni kanday “Pinhed min mandedngel ali mewan ni pidwatun pantuttudduam ni meippanggep ni nuntan.”

³³ Entanni et hi-yanen Paul ida etan neamung.

³⁴ Nem wadadda edum ni nengabulut ni in-tuttuddun Paul et mangulug ida. Ya hakey ni nengulug ey hi Dionisio e hakey ni konsihal et ya etan hakey daman bii e hi Damaris et wadadda pay edum da.

18

Ya linawwan di Paul di Corinth

¹ Entanni et hi-yanen Paul hu Athens et lumaw di Corinth.

² Dinteng tuddad man hu han-ahwan Jew e di Aquila nan Priscila e iPontus ida. Akelappu dan han-ahwad Rome di Italy, tep in-olden ni ap-apudman e hi Kelaudius e emin ida Jews ey mahapul ni hi-yanen da hu Rome.

³ Nekiha-ad hi Paul di baley da tep henin ngunu tu hu ngunu dan daka pambiyagi e ida kamengapyan tulda ni daka iggatang.

⁴ Kesabasabaduh ey kaumlaw hi Paul di sim-baan idan Jews ni an mantuttudduddan Jews et

yadda Gentiles, tep pinhed tun mengullug idan Jesus Christo.

⁵ Yan dintengan di Silas nan Timothy ni nalpuan dad Macedonia ey insiked Paul ni mekingngunnun tulda, tep ingkahhakey tu law hu ngunu tun mantuttudduan Jews ni meip-panggep nan Jesus e hi-gatu hi Christo ni pinutuk Apu Dios ni mengippaptek ni tuu.

⁶ Nem kakakkahingaddan Jews diman hu tuka ituttuddu ey daka ba-iba-inga. Et yagyagan tu balwasi tun dep-ul ni pengippeang-angan tun neliwtan ida. Kantuy “Ngenamung kayu tep ngu hedin eleg kayulli mehellaknibi, tep kahing kayu et hi-gayu ngu kan bahul, bekennak. Meippalpun nunya ey umlawwak di kad-an idan Gentiles et hi-gada nak tuttudduan.”

⁷ Immehep hi Paul etan di simbaan et lumaw di baley Titius Justus e beken ni Jew, nem tu dama kadaydayawa hi Apu Dios. Neitakdul etan di simbaan idan Jews hu baley tu.

⁸ Entanni ey hi Crispus e ap-apud simbaan idan Jews et ya familyah tu, anin idan kamanhad di baley tu ey nengulug idan emin nan hi Jesus Christo. Ey dakel ida tuud man Corinth ni nangngel ni intuttuddun Paul et mangulug ida dama et pebenyag ida.

⁹ Hakey ni hileng ey nampeang-ang hi Apu Jesus nan hi Paul di i-innep tu ey kantuy “Entan takut mu! Ey entan tu isiked ni mantuttuddu.

¹⁰ Tep wada-ak ni ingganah ni mengippaptek ni hi-gam et endi lawah ni mekapkapyan hi-gam ey tep dakel ida tuuk ni pinilik di deya.”

¹¹ Et manha-ad diman hi Paul ni hantoon et kagedwah et ituttuddu tu hu meippanggep nan Jesus Christo.

¹² Nem yan eman ni hi Gallio hu governor di Achaia ey nanhuhummangan ida dakel ni Jews et da depapen hi Paul et ilaw dad kad-an tu malat mebistigal.

¹³ Kanday “Huyyan tuu ey tuka ituttudduddan tutu-u hu neihlan elaw ni pandeyyaw nan Apu Dios e eleg meiunnud di kapandeyyaw ni kamei-ebbulut di linteg.”

¹⁴ Um-ehel et hi Paul, nem immehel hi Gallio et kantuy “Hi-gayuddan Jews, dengel yu eya e-helen kun hi-gayu. Hedin yad gubilnu hu nambahulan tu winu wada neihlaan tud elaw ni linteg ni gubilnu, hi-gak hu ngenamung ni mengippennuh.

¹⁵ Nem hedin hanniman e ya elaw yun Jews hu kanyun nambahulan tu, ey ngenamung kayun mengippennuh.”

¹⁶ Et pampa-hep tuddad dallin ni upisinah tu.

¹⁷ Neala ey hi Sostenes e ap-apud simbaan hu nengipenuyuan da et depapen da et pambakdungan dad hinanggan upisinah ni huwet, nem kapakdag nan Gallio eneeneng.

Ya nambangngadan di Paul di Antioch

¹⁸ Nekiha-ad nidman hi Paul ni pigan aggew et han manlugan di bapor ni umlaw di Syria e ingkuyug tud Aquila nan hi Priscila. Indalan di Paul di Cenchrea et mampemukmuk, tep human pengi-immatunan ni wada hu insapatah tun

Apu Dios ni pehding tu et han ida lumaw lad lawwan da.

¹⁹ Dimmateng idad Ephesus et hi-yanen tudman di Aquila nan Priscila. Nem limmaw nid simbaan hi Paul et an makiung-ungbal idan Jews.

²⁰ Pinhed idan tutu-un manha-ad nidman hi Paul, nem eleg tu pinhed.

²¹ Kantun hi-gaday “Mambangngaddak ali mewan hedin pinhed Apu Dios.” Et ebuhe manlugan di bapor et manglaw di Cesarea.

²² Dimmateng di Cesarea et lumaw di Jerusalem ni an menang-ang idan kamengullug diman et lumaw mewan di Antioch.

²³ Nanha-ad mewan diman ni pigan aggew et han lumaw di kebebbebley di Galatia et yad Paligya et tugunen tudda kamengullug e ihhammad da hu daka pengullug.

Ya linawwan Apollos di Corinth di Greece

²⁴ Wada etan Jew e hi Apollos e iAlexandria di Egypt ni immalid Ephesus. Nelaing ni mantuttuddu niya dakel amta tun neitudek ni ehel Apu Dios.

²⁵ Ey inamta tu pay hu intuttuddun John e kamemenyag la meippanggep nan Apu Jesus. Ma-nut mahlun mantuttuddun meippanggep idan nunyan inamta tu, nem ebuh hu intuttuddun John ni inamta tu et ya meippanggep ni benyag.

²⁶ Dingngel di Priscila nan Aquila e endi takut Apollos ni mantuttuddud simbaan idan Jews et ikuyug da et tuttudduan dan edum ni meippanggep nan Jesus.

²⁷ Entanni ey pinhed Apollos ni umlaw di Greece et baddangan idan kamengullug diman Ephesus et pamengulu da tudek daddan kamengullug diman ma-lat apngaen dan dettengan tudman. Et yan dintengan tu ey et-eteng baddang tuddan kamengullug diman gapuh ni hemek Apu Dios.

²⁸ Inapput tudda hu Jews diman ni nekihenummangan tud hinanggan dakel ni tuu. Impeangang tun hi-gada etan ida nangkeitudek ni ehel Apu Dios ni mengippeamta e hi Jesus hu pinutuk Apu Dios ni Christo ni menellaknib ni tuu.

19

Ya linawwan Paul di Ephesus

¹ Yan wada hi Apollos di Corinth ey limmaw dama hi Paul di Ephesus e indalan tuddad duntug. Dimmateng diman ey wadadda dinammu tun kamengullug nan Jesus

² et kantun hi-gaday “Kaw dinwat yu hu Ispirituh Apu Dios eman ni nengulugan yu?” Kanday “Endi, tam eleg mi ngu amta huttan ni Ispirituh Apu Dios.”

³ Et kan Paul ey “Inna-nu tep ni nebenyagan yu?” Kanday “Ya impemenyag John.”

⁴ Kan Paul ni hi-gaday “Ya nampebenyagan idan tuu lan John ey humman pengippeangangan dan neminshed dan mantuttuyyun liwat da. Nem neka-ittugun tu e mahapul ni kullugen tayu etan um-alin meihhullul ni hi-gatu e humman hi Jesus.”

⁵ Dingngel da huyyan inhel Paul et mampebenyag idad ngadan Jesus, tep kinulug dan emin hu neituttuddun meippanggep ni hi-gatu.

⁶ Inta-pew Paul hu ngamay tud ulu da ey dinwat da hu Ispirituh Apu Dios ey daka pani-e-hel di nambakbaklang ni ehel hu daka panehelan impeamtan Apu Dios ni hi-gada.

⁷ Ya bilang dan emin ey hampulu et dewwa.

⁸ Kesabasabaduh ni tellun bulan ey limmaw hi Paul di simbaan idan Jews ni an nantuttuddu. Eleg tumekut ni nekiung-ungbal idan tuun meippanggep ni nan-ap-apuan Apu Dios.

⁹ Nem wadadda etan manghay ni eleg mengulug et daka pihhula kapengullug meippanggep nan Apu Jesus di hinanggan dakel ni tuu, et ikuyug Paul ida etan edum tun kamengullug et hi-yanen da humman ni simbaan idan Jews, et lumaw idad et-eteng ni baley ni kapantuttudduin Tiranus.

¹⁰ Nantuttuddu law diman hi Paul ni dewwan toon et man-amtaddan tuud Asia, e Jews niyadda beken ni Jews, hu meippanggep nan Apu Jesus.

Yadda etan pitun lakin u-ungngan Skeba

¹¹ Hi Paul ey dakel hu miracles ni impahding tu tep ya et-eteng ni kabaelan Apu Dios.

¹² Et anin ni panyuk niya balwasin neitumuk ni hi-gatu et hedin da impakepaddan kamandedgeh, man kame-kal hu degeh da niya kame-kal ida dimonyoh ni neihuklung ni hi-gada.

¹³⁻¹⁴ Wadadda etan lalakkin Jews ni kaumlaw di kebebbleley ni mengkal ni kameihhuklung. Humman idan Jews ey u-ungnga idan etan ni

ap-apuddan padin Jews e hi Skeba. Entanni ey impatna da daman ngeddanen hu ngadan Jesus ni mengkal ni neihuklung e kanday “Hi Jesus e kaituttuddun Paul hu mengkal ni hi-gam.”

¹⁵ Nem hinumang etan ni neihuklung ey kantuy “Inamtak hi Jesus niya inamtak hi Paul, nem hipa kayu?”

¹⁶ Pinhakkeyey dimpap etan ni nehuklungan ni dimonyoh ida et apputen tudda. Nangkaway tudda et mamsik ida e nangkeliputan ida ey nabladan ida.

¹⁷ Humman ni nekapkanya ey dingngel idan Jews et yadda beken ni Jews di Ephesus, et tumekut ida ey nema-ma law ni daka idaydayaw ni peteg hi Apu Jesus.

¹⁸ Dakel law idan etan ni nengulug nan Jesus hu kameki-emmung idan edum dan kamengulug et ehlen dad kedaklan hu lawah ni elaw ni inu-unnud dan nunman.

¹⁹ Wadadda dakel ni magicians ni nampengilin libluh dan nan-adalan dan magic et giheben dad hinanggan dakel ni tuu. Ya balol idan nunman ey umlaw ni neliman libun palatah.

²⁰ Et hummahumman ey kamangkedakkel ida kamengullug niya kamangkeihhammad hu daka pengullug nan Apu Jesus.

Ya nangguguluhan idan tuud Ephesus

²¹ Negibbuh ida humman ni nekapkanya ey ninemnem Paul ni umlaw di Macedonia et yad Greece et han lumaw di Jerusalem. Et kantud nemnem tuy “Hedin negibbuh ni limmawwak di Jerusalem ey mahapul ni umlawwak di Rome.”

²² Et pamengulu tuddad Macedonia di Timothy nan Erastus e kaumbabbaddang ni hi-gatu et manha-ad nid Asia.

²³ Nem yan nunman ey wadaddad Ephesus hu kamengapkapyan guluh, tep umhulun hu kameituttuddun meippanggep nan Apu Jesus.

²⁴ Wada etan ma-dih e hi Demetrio ngadan tu e hi-gatu kamengapyan gumek ni babballey ni tuttu-un dios e hi Artemis. Dakel ni pihhuh hu daka panggettangiddan nunyan daka kennapyaa niya dakel ida tuun tuka panggunnu.

²⁵ Inemung Demetrio ida et yadda etan edum ni henin nunman hu ngunu da, et kantun hi-gaday "Hi-gayuddan edum ku, inamta tayun emin e huyyan ngunu tayu hu tayu kapengellain dakel ni pihhuh.

²⁶ Et humman hu, neamung itsun nunya tep dingngel yu ey inang-ang yu e wada etan hakey ni tuun hi Paul ngadan tun kamengituttuddan tuu e beken kunun makulug hu dios ni kine-napyan tuun dios da. Dakel ida nengulug ni hi-gatudya Ephesus et yaddad kebebbleley di Asia.

²⁷ Huyyalli umhulun ni keissikkedan nunyan ngunu tayu, tep eleg dalli law gettanga eya tayu kakennapyaa. Et hakey pay ey lektattuy endilli law bilang nan Artemis e tayu kapekaddeyyawan dios di kebebbleley di Asia et yad edum ni bebley. Ey me-way ali law hu tempol ni tayu kapenaydayawin hi-gatu."

²⁸ Dingngel da humman ey nemahhig bunget da et daka pan-itkuk e kanday "Hi Artemis hu keta-ta-geyyan ni dios ni tayu kadaydayawad Ephesus."

²⁹ Entanni ey neihinap di Ephesus humman ni guluh et dadda depapen di Geyus nan Alistalkus et pan-inuhnuh dadda etan di kakeemmungid-dan tuun daka pan-ay-ayami. Humman idan dewwan tuun iMacedonia hu kadwan Paul ni immalidman Ephesus.

³⁰ Pinhed Paul ni umlaw diman et an umhel, nem kaikka-leg idan etan ni kamengullug.

³¹ Anin ida etan ni gagayyum tun aapudman et wada intu-dak dan an menghel nan Paul et eleg lumaw diman.

³² Nambakbaklang hu kaitettetekuk idan etan ni tuun neamung, tep dakel ni hi-gada hu eleg mengamtan kamekapkapyadman. Eleg da amta hedini hipa gaputun da neamungan.

³³ Yadda edum ni Jews ey impeehneng da hi Alexander ni um-ehel ida etan ni neamung malat ehlen tu hu kamekapkapyaya. Et paineng tudda etan tuu ma-lat wada inna-nu tun um-ehel,

³⁴ nem yan nengimmatunan da e Jew ey katkuk ida mewan e kanday “Ebuh hi Diana ni keta-ta-geyyan ni kadaydayawan tuud Ephesus!” Et humman intekutekuk dan dewwan olas.

³⁵ Entanni ey immali law etan hakey ni aapudman Ephesus et paineng tudda tuu et kantuy “Hi-gatsun katuutuud Ephesus, inamtan emin ni tuu e hi-gatsu hu kamengipappaptek ni tempol Artemis, tep ya eyad bebley tayu hu naganan etan ni batun nalpud kabunyan ni tayu kadaydayawa.

³⁶ Endi hakey ni kamengehning ni nunya, et humman hu isiked yu law ni umtektekuk

niya entan panmallamallan mengippahding ni linggeman.

³⁷ Yadda eya tuun in-ali yudya ey endi bahul da, tep endi da sinekew di tempol Artemis ey eleg da pihhula hu tayu kadaydayawa.

³⁸ Hedin wada diklamuh nan Demetrio et yadda edum tun meippanggep ni bahul idan eyan tuu, ey ilaw daddad kapandiklamuhi et yadman da kebistigalan. Neibeghul hu upisinah ni huwet et dammutun dedngelen dan nunya hu diklamuh yu.

³⁹ Hedin wada edum ni pinhed yun ibbaga, dammutun ippanuh idan kamengippennuh ni diklamuh.

⁴⁰ Tep entanni ey penghel day itsu kaumhuhulun ni pandedeppapan idan tuu tep ya huyyan kamekapkapy. Nakka umkakaguh tep entanni ey mekastigu itsu tep endi gaputun tayu nengipahdingan ni henin nunya.”

⁴¹ Negibbuh humman ni inhel tu et pan-itu-dak tudda neamung et umenamut ida.

20

Ya linawwan Paul di Macedonia

¹ Entanni ey impaeyag Paul ida kamengullug et tugunen tudda ma-lat tumuled ida et han lumaw di Macedonia.

² Emin la bebley ni dillan tu ey sinugutugun tudda kamengullug e ihhammad da daka pengullug. Entanni ey dimmateng di Greece

³ et manha-ad diman ni tellun bulan. Umlaw et di Syria, nem dingngel tu e pinhed idan Jews

ni petteyeyen diman et eleg matuluy ni limmaw et mambanggad lad Macedonia.

⁴ Nekilaw ni hi-gatu hi Sopater di Berea, e u-ungngan Pirhus, di Alistalkus nan Secundus di Thessalonica, hi Geyus di Derbe, hi Timothy, et di Taykikus nan Terupimus di Asia.

⁵ Nemappangnguluddan limmaw, nem hingged dakemid Paul di Troas,

⁶ tep nanha-ad kami nid Philippi ingganah ni negibbuh etan Piyestah ni Sinapay ni eleg mekamdugan ni yeast. Nelabah hu liman aggew et han kami mandadammudman Troas et manha-ad kamidman ni hanlingguan.

⁷ Yan nemangulun aggew di hanlingguan * ey neamung kamin mengngan ni pengine-nem-neman ni neteyyan Jesus. Intultuluy Paul ni nantuttuddu ingganah ni gawan hileng tep inamta tun mewa-wa et umlaw.

⁸ Dakel dilag etan di meikkatlun gladuh ni baley ni neamungan mi.

⁹ Wada etan kamenikken ni lakin hi Utikus ngadan tun yimmudung di habhabyen nunman ni baley. Entanni ey kaumtenu-tu-mel et lektat-tuy neuyeng et ma-gah lad dallin e ya man-anhan di meikkatlun gladuh hu na-gahan tu. Da ang-angen ey netey.

¹⁰ Immehep hi Paul et tu hakukuten et kantuy "Entan kakkaguh yu. Mategu!"

¹¹ Et humgep mewan hi Paul et mangan kami.

* **20:7 20:7** Ya kan ni edum ni neitudek ey "Neamung kamin mahmahdem ni Sabaduh." Ya elaw idan Jews ni daka pengibbilang ni han-aggew ey daka illapun nelinugan ni aggew.

Intuluy Paul ni nantuttuddu ingganah newawaan tu et han kami lumaw.

¹² In-anemut idan edum tu hi Utikus ey ida kaman-am-amleng, tep mategu.

Ya linawwan Paul di Miletus

¹³ Nanlugan kamid bapor et memappangngulu kami lan limmaw di Assos et hegeden mi hi Paul diman, tep kantuy mandellan ni umlaw.

¹⁴ Dinteng dakemid man et makilugan ni hi-gamid bapor et lumaw kamid Mitilene.

¹⁵ Newa-wa et umgah kami et lumaw kamid demang tud Kius et mandeya kamidman. Newawa et lumaw kamid Samos et mandeya kamidman ni hanlabbi et mewa-wa et dumteng kamid Miletus.

¹⁶ Eleg mi idlan di Ephesus, tep eleg pinhed Paul ni metaktak lad Asia, tep kaum-abtun umdateng di Jerusalem et han madeteng hu Piyestah ni Pentecost.

Ya nenugunan Paul idan ap-apuddan kamen-gullug di Ephesus

¹⁷ Dimmateng kamid Miletus et menu-dak hi Paul ni an mengeyyag idan ap-apun kamengullug di Ephesus.

¹⁸ Immalidda et kantun hi-gaday “Hi-gayun agik ida, wadan inamta yu hu biyag kun nekihahha-adan kun hi-gayu neipalpu eman ni dintengan kud Asia ingganah nunya.

¹⁹ Impebah kun peteg annel kun nengituttudduan kun meippanggep nan Jesus, ey hinaddum ni nakka umlewa. Insipesipel ku hu ligat kun impahpahding idan Jews ni hi-gak.

²⁰ Inamta yu et intuttudduk ni emin hu makulug ni mengippehammad ni yuka pengullug di kedaklan ni tuu, anin di baballey yu.

²¹ Nan-ingngeh hu intuttudduk idan Jews et yadda Gentiles, e mahapul ni u-unnuden da hi Apu Dios et mantuttuyyuddan liwat da et hi Apu tayun hi Jesus hu kullugen da.

²² Et yan nunya ey mahapul ni u-unnuden ku hu pinhed ni Ispirituh Apu Dios e mahapul ni umlawwak di Jerusalem, anin ni eggak amta hedin hipa pehding dan hi-gak diman.

²³ Nem ya impeamta dedan ni Ispirituh nan Apu Dios e anin ni attun bebley lawwan ku et wada panligligatan ku niya wada keikkellabutan ku.

²⁴ Nem hedin kantu et petteyen da-ak, anin nemet gibbuhen ku ngunuk ni impangunun Apu Jesus, e humman hu an mantuttuddun meippanggep ni impahding tun panyaggudan ni tuu tep ya et-eteng ni binabbal Apu Dios niya impeminhed tun hi-gatsun tuu.

²⁵ Inamtak et emin kayun sinuttudduan kun meippanggep ni nan-ap-apuan Apu Dios ey eleg yuwak ali law ang-anga.

²⁶ Nem anin yaggud intuduk ni emin ni hi-gayu et deh e e-helen kun hi-gayu e endilli ngu bahul ku hedin wadalli eleg mehellaknibin hi-gayu,

²⁷ tep intuttudduk ni emin hu pinhed Apu Dios ni amtaen yu.

²⁸ Hi-gayu hu pinutuk ni Ispirituh Apu Dios ni mengippaptek idan kamengullug Jesus, et humman hu helipati yu annel yu ey baddangi

yuddan emin hu edum tayun kamengullug ma-lat ihammad da daka pengullug, tep hi-gatsu gaputun an neteyyan Jesus e U-ungngan Apu Dios.

²⁹ Tep inamtak et hedin hi-yanen dakeyu ey wadaddalli um-alin mene-ul ni hi-gayun mantut-tuddun neihalla.

³⁰ Anin hi-gayu et wadaddalli edum yun man-ittek et hehwien dalli eya kameituttuddun makulug ni meippanggep nan Jesus ma-lat wada mengu-unnud ni hi-gada.

³¹ Et humman hu, helipati yu et eleg kayu maheul. Nemnem yu e yan eyan tellun toon ni nekihahha-adan kun hi-gayu ey sinuttudduan dakeyun kewa-wa-wa niya kahilehileng. Ey hin-addum ni nakka umnangih tep ya kaguh kun hi-gayu.

³² Et yan nunya ey iddinel dakeyu law nan Apu Dios et hi-gatu mengipaptek ni hi-gayu ey e-helen kun hi-gayu e idinel yu hu ehel tun umbaddang ni hi-gayu. Pandinel kayu e ihhammad tu yuka pengullug et iddawwat tun emin ni hi-gayu hu kayyaggud ni tuka iddawwat idan tuun tuka ebbuluta.

³³ Endi nak illan liblih ni hipan wadan hi-gayu.

³⁴ Inamta yu et ingngunwan kun emin hu inggang kud mahapul ku niyadda mahapul idan edum ku.

³⁵ Emin hu impahpahding ku ey impeang-ang ku e kayyaggud hu manhehlu itan manggunnu ma-lat wada ibbaddang idan tuun kamanheppul ni baddang. Nemnem tayu etan kan Apu Jesus e kantuy 'E-etteng hu amleng hedin hekitta um-idwat nem ya etan hekitta iddawtan da.' "

³⁶ Negibbuh humman ni inhel tu et mandukun idan emin et mandasal ida.

³⁷ Wada hakkeyey ida kamanlelewwa ey daka pan-akwala hi Paul.

³⁸ Ida kaumnangih tep ya nanghelan Paul ni kantuy endilli law da penang-angan ni hi-gatu. Et ilaw dad kad-an ni panlugganan tun bapor.

21

Ya linawwan di Paul di Jerusalem

¹ Hini-yan midda et lumaw kamid Kos e nanluggan kamid bapor. Newa-wa et idlan mid Rodes et dumteng kamid Patara.

² Wada dinteng midman ni bapor ni umlaw di Phoenicia et makilugan kami.

³ Linabhan mi Cyprus et dumteng kamid Tyre di Syria et manda-guh kami, tep wada kalgan idda-guh ni bapor diman.

⁴ Wadadda dinteng min kamengullug diman et makiha-ad kamin hi-gadan hanlingguan. Inhel idan nunyan kamengullug e eleg umlaw hi Paul di Jerusalem, tep huyya impeamtan Ispirituh Apu Dios ni hi-gada.

⁵ Nem eleg menghep hi Paul et medatngan hu aggew ni lawwan mi ey nekilaw idan emin hu kamengullug di gilig ni baybay, anin idan bibi-in ahwada et yadda u-ungnga da. Nandukkun kami et mandasal kami et kan min hi-gaday “Ngenamung kayu tep umlaw kami.”

⁶ Nanluggan kamid bapor et immela kami ey ida dama kamangkeibbanggad di baballey da.

⁷ Hini-yan mi Tyre et manda-guh kamid Tolemas ni han-aggew et mi ang-angen ida kamengullug diman et mandeya kami.

⁸ Newa-wa et lumaw kamid Cesarea. Limmaw kamid baley etan ni hakey ni kamantuttuddun elaw Jesus e hi Philip et makiha-ad kamidman. Hi-gatu hakey ida etan ni pitun nepilin mengip-paptek idan kamengullug di Jerusalem.

⁹ Wadadda epat ni u-ungnga tun biin eleg ni mengahwa. Prophets ida e daka peamta hu pinhed Apu Dios ni peamta.

¹⁰ Yan nunman ni nanhahha-adan midman ni pigan aggew, ey immali etan prophet e hi Agabus e nalpullid Judea.

¹¹ Immalid kad-an mi ey illa tu etan ballikid Paul et bedbeden tu heli tu et ya ngamay tu et kantuy “Inhel ni Ispirituh Apu Dios e hanniman ali pemedbed idan Jews di Jerusalem etan ni kan ballikid nunya et ilaw dad kad-an idan ap-apun Gentiles.”

¹² Dingngel mi huyya et emin kamiddan ingkuyug Paul et yadda kamengullug diman ey eleg mi et pinhed hu lawwan tud Jerusalem, nem kantuy

¹³ “Entan pannannangngih yu. Yuka e-e-dumin ebuh hu degeh ni nemnem ku. Nandad-dannak ni meikkellabut di Jerusalem ey anin ni petteyen da-ak diman tep ya nakka pengituttud-duin meippanggep nan Apu Jesus.”

¹⁴ Inamta mi law e eleg mi han-ika-leg hi Paul et isiked min mengleg ni hi-gatu. Et kan min hi-gatuy “Ya pinhed Apu Dios hu meu-unnud.”

15 Et meba-ba-ba et mandaddan kami et lumaw kamid Jerusalem.

16 Wadadda nekilaw ni hi-gamin kamengullug di Cesarea et ipengulu dakemid baley Mason e tuud Cyprus et makiha-ad kamidman. Hedin hi Mason, hi-gatu hakey ni nemangulun nengulug ni nunman.

*Ya nekiung-ungbalan di Paul ida etan ni ap-
apuddan kamengullug di Jerusalem*

17 Dimmateng kamid Jerusalem ey ida kamang-gagaya kamengullug diman.

18 Newa-wa et lumaw kamid Paul et mi ang-angen di James ey neamung idan emin etan kamengipappangnguluddan edum tayun kamen-gullug diman.

19 Dimmateng kami ey kan Paul ni hi-gaday “Kayyaggud et iyyadya kayun emin di deya.” Et e-ehhelen tun emin hu nemenaddangan Apu Dios ni hi-gatun nantuttudduan tuddan Gentiles.

20 Dingngel da humman et daydayawen da hi Apu Dios. Nem kandan Paul ey “Ang-ang mu kedi e agi mi, dakel idadya kalibulibun Jews ni nengulug nan Jesus, nem da metlaing kapeka-u-unnuda Tugun Moses.

21 Makaggeh hu nemnem da tep dingngel da e intuttuddum ida kunun Jews di bebley idan Gentiles liwwanen da law hu Tugun Moses. Kammu kunuy anin ni eleg da pekuggit hu u-ungnga dan laki niya anin ni eleg da u-unnuda law hu elaw tayun Jews.

22 Hipa na-mu pehding tayu? Makulug ni dedngelen da kedin immali ka et um-alidda.

²³ Kayyaggud tu hu unud mu eya e-helen min hi-gam. Iyyaddadya epat ni lalakkin wada insapatah dan Apu Dios ni pehding dan pengippeangan dan daka penaydayaw ni hi-gatu.

²⁴ Et nedatngan hu pampemukmukan da, tep humman hu pengi-immaturan ni wada insapatah dan pehding da. Pakilaw kan hi-gada et hi-gam hu memeyyad ni pampemukmukan da malat penang-angan da e muka u-unnuda hu elaw tayun Jews. Hedin pehding mu huyya, amtaen idan tuu e beken kayan makulug hu in-inhel dan meippanggep ni mu kunu intuttuddu niya amtaen da e eleg mu kehinga hu Tugun Moses.

²⁵ Hedin yadda etan Gentiles ni kamengullug nan Jesus, ey nantudek kamin hi-gadan issiked dan mekikkakikkan neiappit di beken ni makulug ni dios, ya kuheyaw, ni ya detag ni animal ni daka pansinillud niya eleg da i-ulig hu beken da ahwa.”

²⁶ Inu-unnud Paul humman ni inhel da et mewa-wan nunman et ilaw tudda etan epat ni lakin an mengippahding ni insapatah dan Apu Dios. Et lumaw hi Paul di bawang etan ni Tempol et tu ehelen idan padi hu aggew ni pengibbuan dan nunman ni elaw, et yan nunman ali pengi-appitan dan i-appit da.

Ya nampapan dan Paul di Tempol di Jerusalem

²⁷ Ngannganih ni megibbuh etan pitun aggew ni pengippahdingan idan etan ni lakin nunman ni insapatah da ey inang-ang idan Jews ni nalpud Asia hi Paul di Tempol. Inemung dadada tuu et da padpap hi Paul.

²⁸ Katkuk ida e kanday “Tuud Jerusalem, ikeyuy et baddangan dakemi. Kayyaggud et nad-pap eya tuun tuka pihhupihhulad kebebbebley hu elaw tayun Jews et ya Tugun Moses niya Tempol tayu. Hi-gatu mewan nengilaw idan tuun Gentiles di Tempol tayu ey tayu kapi-yewa humman.”

²⁹ Kanday wada inlaw Paul ni tuun Gentile di Tempol, tep inang-ang da nengikuyugan tun Terupimus e Gentile di diman Jerusalem ey tuud Ephesus et kanda na-mu ngu nem inhegep tud Tempol.

³⁰ Ida kaumguguhun emin tuudman e bebley tep yadda humman ni impabehul dan Paul et umlidda et da pan-inuhnuh lad dallin ni Temple et pan-ilekbi dan emin hu habyen.

³¹ Petteyen da et nunman hi Paul, nem wada kuma an nanghel etan ni ap-apun sindalun Rome e wada guluh diman Jerusalem.

³² Et ipengulu tudda sindalu tu et yadda edum ni ap-apu da et papuut dan limmaw di kad-an idan neamung ni tuu. Inang-ang idan tuu humman idan sindalu ey insiked dan mampeneplat nan Paul.

³³ Hinnup etan ni ap-apun sindalu hi Paul et pebangkiling tu et kantudda etan ni tuu ey “Hipa huyyan tuu niya hipa bahul tu?”

³⁴ Ey eleg man-uunnud daka e-hela tep wada hakkeyey hin-appil tuka pan-ittetkuk et eleg handengel etan ni ap-apun sindalu hu daka pan-ehelan meippanggep nan Paul et neala et pailaw tud kampuddan sindalu.

³⁵ Wadadda etan di heni teytey etan di kampun

sindalu ey nemahhig ida etan tuu e ihik idan memettey nan Paul et pakkadek law ni pinhan da ma-lat eleg kawayen idan tuu.

³⁶ Ida kamei-unnuunnud etan tuu e daka ittekutekuk e kanday "Patey yu huttan ni tuu."

Ya nengiehnengan Paul ni annel tu

³⁷ Ihhehgep da et law hi Paul, nem kantu etan ni ap-apun sindalu ey "Wada anhan e-helen kun hi-gam." Kan etan ni ap-apun sindalu ey "Kaw inamtam hu ehel ni Greek?"

³⁸ Kaw beken ni hi-gam etan tuud Egypt ni nengipappangnguluddan tuun mekiggubbat ni gubilnu niya nengikuyug di desert idan etan ni epat ni libun tuun mangkapetey?"

³⁹ Kan Paul ey "Beken, tep hedin hi-gak ey Jew hak, nem ya bebley ku ey Tarsus di Cilicia e nan-amtad kebebbley." Kantu pay ey "Tebulut mu anhan et wada e-helen kudda eyan tuu."

⁴⁰ Inebulut etan ni ap-apun sindalu et pa-hel tu hi Paul. Et umehneng hi Paul etan di heni teyney et paineng tudda etan tuu et humepit e in-ehel tud Aramaic.

22

¹ Kantuy "Kaegiegi ey keammeammed, dengel yu anhan eya e-helen kun hi-gayu."

² Dingngel dan tuka pan-ihhapit di ehel ni Aramaic ey immi-ineng ida.

³ Et kantuy "Hi-gak ey Jew hak, nem neiungnga-ak di Tarsus di Cilicia, nem neet-tengngak di deya Jerusalem et ituttudduan tuwak nan Gamaliel. Hi-gatu ap-apun mittuduh ni elaw tayun Jews hu nengitenuttuddun hi-gak

ni mengu-unnud ni Tugun niyadda emin hu elaw idan aammed tayun nunman. Impaka-u-unnud kun emin ida humman et emin hu pehding ku ey pinhed kun keiddeyyawan Apu Dios e henin hi-gayun nunya.

⁴ Et mukun ya lan nunman ey impanlelehanan idan kamengullug nan Jesus hu impahpahding kun hi-gada. Impapetey ku edum niya impakelabut kudda bibi-i niya lalakki.

⁵ Anin ni yu ibbagan etan ni Eta-gey ni Padi et yadda ap-apuddan Jews et ihhudut da tep hi-gada nengidwat ni hi-gak ni tudek ni kelebenngan kun umlaw di Damascus ni an mampengelladdan kamengullug nan Jesus diman et i-lik idadya Jerusalem ma-lat mekastigudda.

Ya nengipeamtaan Paul ni nengulugan tu

⁶ Illak etan tudek et manglawwak di Damascus. Nakaddattek hu aggew ey kami kamenetteng idan edum ku ey pinhakkeyey wadalli nalpud kabunyan ni kaumhilin dilag ey binnangan tu nanlinikweh di kad-an ku.

⁷ Netu-li-ak ey wada dingngel kun immehel alid kabunyan e kantuy 'Saul! Saul! Kele muwak kapanligat?'

⁸ Hinumang ku et kankuy 'Apu, hipa ka?' Kantuy 'Hi-gak hi Jesus di Nazareth ni muka panligat.'

⁹ Yadda etan edum ku, ey inang-ang da etan kaumhilin dilag, nem eleg da awatan hu inhel etan ni immehel ni hi-gak.

¹⁰ Et kangkuy ‘Apu, hipa pehding ku?’ Kantuy ‘Inah ka et lumaw kad Damascus et mu denglen ni emin hu ittugun Apu Dios ni hi-gam diman.’

¹¹ Kinulap da-ak etan ni kaumhilin dilag et peppeddenen da-ak idan edum ku ingganah dimmateng kamid Damascus.

¹² Wadad Damascus hu lakin hi Ananayas e nemahhig tuka penaydayaw Apu Dios niya tuka peka-u-unnuda Tugun Moses ey emin ida Jews diman ey daka pakatbala.

¹³ Immali et umehneng di kad-an ku ey kantuy ‘Hi-gam e agik Saul, meihhaddak kaya law hu muka penang-ang.’ Pinhakkeyey kaum-ang-ang law hu matak et ang-angen ku hi Ananayas.

¹⁴⁻¹⁵ Et kantun hi-gak ey ‘Hi Apu Dios e dinaydayaw idan aammed tayun nunman ey pinili dakan mengamtan pinhed tu. Pinili dakan menang-ang etan ni intu-dak tun Limpiyuh ni peteg elaw tu, niya pinili dakan mengngel ni ehel tu. Et hi-gam law hu umlaw ni mengippeamtad-dan katuutuun inang-ang mu niya dingngel mu.

¹⁶ Imay, inah ka kuma et ibegam nan Jesus et pesinsahan tu liwat mu et pebenyag ka.’

Ya nanghelan Paul ni nemilian Apu Dios ni hi-gatu

¹⁷ Nambangngaddak di Jerusalem et wadan pinhakkey hu nakka mandasal di Tempol ey heni-ak nan-i-innep ey inang-ang ku hi Apu Jesus

¹⁸ e kantun hi-gak ey ‘Hi-yan mu kuma eya bebley di Jerusalem, tep eleg damengu kullugaddan tuudya hu ituttudum ni meippanggep ni hi-gak.’

19 Hinumang ku et kangkuy 'Apu, kele hipa eleg da pengullugi? Ma-nu tep impelilligatan kuddan nunman hu kamengullug ni hi-gam tep nak ida kapampaukat di simbaan ni impampaikelabut kudda niya nak ida kapampabeig.

20 Ey yan eman ni nemateyan dan Stephen e hakey ni kamantuttuddun meippanggep ni hi-gam ey wada-ak diman et hi-gak hu hakey ni kamengebbulut ni pemetteyan dan hi-gatu. Hi-gak nenettengged ni balwasiddan nematey ni hi-gatu. Nem hedin ang-angen da law e hi-gak hu pinutuk Apu Dios ni mengippeang-ang e makulug huyyan elaw ni kinehikehing kun nunman, man kullugen da-ak kaya law!

21 Nem kan Apu Jesus ey 'Eleg, lakkay kuma tep hi-gam hu ittu-dak kud kad-an idan Gentiles.' "

22 Yadda etan tuu ey daka deddengngela hu kapenge-ehhelin Paul ni neipahpahding ni hi-gatu, nem yan nanghelan tun kantuy intu-dak Apu Dios di kad-an idan Gentiles, ey katkuk ida e kanday "Patey yu eya tuu. Endi silbin nuntan ni tuu."

23 Katkuk ida ey daka pambekaha babalwasi da niya daka pan-ihhebwag hu dep-ul tep ya bunget dan Paul.

24 Entanni ey in-olden etan ni ap-apun sindalu e ihheghep da hi Paul di kampu da et pambaigen da, ma-lat ehelen tu hu gaputun nemahhig bunget idan tuun hi-gatu.

25 Daka pambelluda hi Paul ma-lat baigen da ey himmapit et kantu etan ni ap-apun sindalun neitakdul ni hi-gatuy "Kaw kai-abulut ni linteg ni gubilnu tayud Rome e anin ni eleg mebistigal hu

tuu et eleg meamta hedin nambahul winu eleg, ey pambe-igen? Hi-gak ey Jew hak, nem tuu-ak daman Rome.”

²⁶ Yan nangngelan etan ni ap-apun sindalun nunman, ey limmaw etan ni ap-apu da et kantuy “Kele hanniman tayu pehding? Tam humman ni tuu ey tuun Rome. Kaw eleg itu mambenhul hedin nealay nambaig tayu?”

²⁷ Et lumaw humman ni ap-apu et kantun Paul ey “Kaw makulug ni tuu kad Rome?” Kan Paul ey “Em.”

²⁸ Ey kan etan ni ap-apun sindalu ey “Hedin hi-gak, man et-eteng ginastuk et hannak maibilang ni tuud Rome.” Nem kan Paul ey “Hedin hi-gak, man tuu-ak ni Rome tep yadda hu a-ammed ku ey neibilang idan tuud Rome.”

²⁹ Et hi-yanen ida etan ni sindalun mampeme-ig et ni hi-gatu. Anin etan ni ap-apun sindalu et simmakut, tep in-olden tu e bangkilingan da niya be-igen da ey eleg mabalin ni an pehding humman di hakey ni tuun Rome, hedin eleg ni mebistigal.

³⁰ Yan newa-waan tu, ey pinhed etan ni ap-apun sindalun amtaen hu kapebehul idan Jews nan Paul. Et pa-kal tu bangkiling nan Paul et paeyag tudda etan ap-apuddan padi et yadda ap-apuddan Jews et iolden tun bistigalen da hi Paul.

23

¹ In-ang-ang Paul idan etan ni ap-apuddan Jews ey kantuy “Kaegiegi, inamtan Apu Dios e neipalpun nunman ingganah nunya, ey ya

mengippeamleng ni hi-gatu hu impenahding ku.”

² Gapun nunman ni inhel Paul ey impeappep Ananayas e Eta-gey ni Padi hu bungut tu etan ni neitakdul ni hi-gatu.

³ Et kan Paul ni hi-gatu ey “Heni ka kakkayyag-gud hedini wada kad hinanggaddan tuu, nem lawah gayam nemnem mu hedini nanligguh ka. Hi Apu Dios hu mengibleh eyan impahding mun hi-gak, tep hi-gam et dedan mengippennuh eyan kasuh ku meippuun ni Tugun tu, nem hi-gam hu eleg mengu-unnud nunman ni Tugun, tep nealay impeappep muwak.”

⁴ Kan ida etan ni neitakdul nan Paul ey “Kele henin nuntan hu muka pehding ni mekihhum-mangan ni Eta-gey ni Padi pinilin Apu Dios?”

⁵ Hinumang Paul et kantuy “Kaegiegi, eggak amta e hi-gatu hu Eta-gey ni Padi. Gullat ni inamtak et eggak ihanniman nenumang ku, tep neitudek di ehel Apu Dios e kanuty ‘Eleg e-hela hu lawah ni ap-apu.’ ”

⁶ Inang-ang Paul e wadadda Sadducee et yadda Pharisee et itkuk tu e kantuy “Hi-gak et yadda ammed ku ey Pharisee. Ya gaputun iyyadya-ak di deyan nunyan mebistigal ey gapu tep nakka kulluga e tegguan Apu Dios idalli nangketey.”

⁷ Inhel Paul huyya ey kamantututut ida etan neamung ni Pharisee et yadda Sadducee et megedwadda,

⁸ tep yadda Sadducee ey eleg da kulluga e kategguin Apu Dios hu netey niya eleg da kulluga e wada anghel et ya linnawan tuu. Nem yadda Pharisee ey daka kullugaddan tellu.

⁹ Entanni ey ida kamangngangala ey im-mehneng ida etan Pharisee ni kamantuttuddun Tugun Moses et kanday “Kaw hipa numan bahul eyan tuu? Inna-nu numan hedin humman hu inhel ni anghel winu Ispirituh Apu Dios ni hi-gatu?”

¹⁰ Ey wada law hakkeyey daka pan-eleta tekuk da ey daka pan-iinnasi hi Paul. Simmakut etan ap-apuddan sindalu, tep entanniy petteyen da hi Paul et ehelen tuddan sindalu tu et da piliten ni inlad gawaddan nunman ni tuu et ilaw dad kampuddan sindalu.

¹¹ Yan nunman ni hileng ey nampeang-ang hi Apu Jesus nan hi Paul et kantun hi-gatuy “Entan takut mu. Petuled mu nemnem mu, tep umlaw kad Rome ni mengippeamtan hi-gak henin nengipeamtan mun hi-gak di deya Jerusalem.”

Ya nanhuhummanganan idan Jews ni petteyan dan Paul

¹² Nawa-wan nunman ey nanhuhummangan ida etan edum ni Jews et kanday eleg ida mengngan niya eleg ida um-inum ingganah petteyen da hi Paul.

¹³ Nehuluk idan na-pat hu nengihuhumman-gan ni nunman.

¹⁴ Limmaw idad kad-an idan ap-apuddan padi et yadda etan kamengipappangnguluddan Jews et kandan hi-gaday “Hinammad min inhuhummangan e eleg kami mengngan niya eleg kami um-inum ingganah ni petteyen mi hi Paul.

15 Ngenamung kayuddan emin ni ap-apun menghel etan ni ap-apun sindalu et i-li da hi Paul di deya. Haul yu etan ap-apu e kanyuy 'Pei-lim hi Paul tep pinhed min pekabbistigalen.' Ngenamung kamin memettey ni hi-gatu tep bebtaken mi."

16 Nem dingngel etan ni lakin u-ungngan biin agin Paul et tu idaddatteng nan Paul di kampud-dan sindalu.

17 Et aygan Paul etan hakey ni sindalu et pailaw tu etan u-ungngad kad-an etan ni ap-apu da ma-lat tu idaddatteng humman ni dingngel tu.

18 Inlaw etan ni sindalud kad-an ni ap-apu da et kantuy "Apu, impei-lin Paul eya u-ungnga tep wada kunu e-helen tun hi-gam."

19 Singnged etan ni ap-apu hu ngamay tu et humgep idad endi tuu et kantuy "Hipa e-helen mun hi-gak?"

20 Kan etan ni u-ungnga ey "Wadadda Jews ni nanhuhummangan ni mengibgan hi-gam e peillaw mu hi Paul ni kabbuhhan di kad-an idan ap-apun Jews ma-lat bistigalen da kunu.

21 Nem entan kaya tu iebulut ni umlaw di kad-an da tep wadadda nehuluk ni na-pat ni tuun mambektak di dalan ni memettey ni hi-gatu. Insapatah da e eleg ida mengngan niya eleg ida um-inum ingganah petteyey da hi Paul. Nandaddan ida et daka hehheggedan ebuh hu pengi-ebbulutan mun pengillawwan dan hi-gatud man."

22 Et kan etan ni ap-apun sindalu etan ni u-ungnga ey "Entan tu e-ehhel eya indaddatteng mun hi-gak." Et paenamut tu.

Ya nengipelawwan dan Paul di kad-an Gobernor Felix

²³ Impaeyag etan ni ap-apun sindalu hu dewwan apuddan sindalu tu et kantun hi-gaday “Pandaddan yudda dewanggatut ni sindalu, et ya nepitun sindalun mangkebbayyu niya dewanggatut ni mampehhul et lumaw kayud Cesarea ni hileng ni alas nuwebe.

²⁴ Pantakkay yu hi Paul di kebayyu niya angang yu ma-lat kayyaggud pengidtengan yun hi-gatud kad-an Gubernur Felix.”

²⁵ Et mantudek nan hi Gubernur e kantuy

²⁶ “Gubernur Felix e kamedeyyaw ni ap-apu.

²⁷ Huyyan tuun impaelik di kad-an mu ey dimpap idan Jews et petteyen da et la, nem limmaw kamiddan sindaluk et mi awiten tep nak amtaen ey tuun Rome.

²⁸ Pinhed kun amtaen hedin hipa nambahulan tu et ilaw kud kad-an ni ap-apuddan Jews ey kanday

²⁹ ya tuka pengehhingin elaw idan Jews hu bahul tu. Endi edum ni inamtak ni bahul tun an pengippepetteyan winu an pengikkellabutan ni hi-gatu.

³⁰ Nem dingngel kun wadadda nanhuhumangan ni memettey ni hi-gatu, et humman hu adya e pei-lik di kad-an mu. Inhel kudda etan ni neminhed ni kekastiguan tu e um-aliddad kad-an mu, et ehlen dan hi-gam hedin hipa nambahulan tu. Ebuh huyyan e-helen ku. Hi-gak hi Klaudius Laysias.”

³¹ Et ikuyug idan sindalu hi Paul et manglaw idan nunman ni hileng di Antipatris.

³² Newa-wa et manbangngad ida etan edum ni sindalud kampu et ebuh ida etan nangkebayyun nengilaw nan Paul di Cesarea.

³³ Dimmateng idadman et idwat da tudek Lysias nan hi Gubernur Felix et pebeltan da hi Paul ni hi-gatu.

³⁴ Binidbid etan ni Gubernur etan tudek et ibega tu hedin attu bebley Paul. Et ehelen Paul e yad Cilicia. Ey kan etan ni Gubernur ey “Ngenamung alin dettengan ida etan ni nengidalom ni hi-gam.”

³⁵ Et paguwalya tu hi Paul etan di baley ni impekapyia lan eman ni patul e hi Herod.

24

Ya nengidiklamuhan dan Paul

¹ Nelabah liman aggew ey immali hi Ananayas e Eta-gey ni Padi et hi Tertullus e abugaduh et yadda etan edum ni kamengipappangnguluddan Jews ni nengidalom nan Paul.

² Impaeyag da hi Paul et mamengulu hi Tertullus ni himmapit et tentenen tudda daka pebehhul nan Paul. Huyyadda kantu: “Kamedeyyaw ni Gubernur di deyan bebley, et-eteng amleng mi tep indawtan dakemin Jews ni linggep mi ey et-eteng yimmaggudan ni bebley tayu.

³ Humman gaputun mika ebbuluta hu kakinayyaggud mu niya et-eteng mika pansalamatin hi-gam.

⁴ Eleg mi pinhed ni mehelli-wa ka, nem dengel mu anhan eya e-helen min meippanggep eyan tuu.

⁵ Huyyan tuu ey hi-gatu kaumhulun ni guluh di emin ni bebley ni tuka lawwi niya tuka ngenghaya gubilnun Rome. Ey hi-gatu ap-apuddan Nazarene ni kamengu-unnud ni hin-appil ni elaw.

⁶ Impatna tun ngenghayen hu elaw di Tempol, nem dimpap mi ma-lat kastiguen mi et,

⁷ nem immali hi Laysias e ap-apuddan sindalu, et piliten tun impaela

⁸ et iolden tu e hi-gam memistigal ni hi-gatu. Huyyan inhel ku ey amtaen mun makulug ni emin hedin bistigalen mu huyyan tuu.”

⁹ Ey emin ida etan Jews ey nan-uunnud hu daka e-hela e kanday “Em numan, makulug emin huttan.”

Ya nengiehnengan nan Paul ni annel tud hinangab nan Felix e Gubernur

¹⁰ Negibbuh hi Tertullus ni himmapit et pahepit daman Gubernur hi Paul. Et umhel e kantuy “Apu Gubernur, inamtak e nebayag kan nanhuwet eyad bebley mi, et humman hu nakka medinnel ni menummang ni daka pebehul ni hi-gak di hinanggam.

¹¹ Nelakah ni amtaen mu kakulugan tu e ham-pulut dewwan aggew ni ebuh hu nelabah eman ni dintengan kud Jerusalem ni an menaydayaw nan Apu Dios di Tempol.

¹² Endi nak nekitutut di Tempol niya endi nak impappanggulun guluh di attun simbaan idan Jews winu attun bebley di Jerusalem.

13 Anin ni hipa pehding da et endi da peang-ang ni kakulugan tun impahding kudda etan daka pebehul ni hi-gak.

14 Nem nakka ebbuluta e nakka u-unnuda etan kandan elaw ni intuttuddun Jesus ni kandan neihla. Nakka daydayawa hu Dios ida lan aammed mi niya nakka pekakkulluga hu Tugun Moses et yadda intudek ida lan prophets.

15 Ey hedin hi-gak dama, man nakka kulluga hu daka kulluga e tegguan alin Apu Dios ida netey, lawah niya kayyaggud.

16 Huyyadda gaputun ya kayyaggud hu nakka pehpehding ma-lat endi nak panliwwatan di hinanggan Apu Dios niya endi nak pambenhulan di edum kun tuu.

17 Nelabah pigan toon ni nanha-adak di edum ni bebley et mambangngad dak di Jerusalem, tep inlaw ku etan pihhuh ni mahapul idan edum kun newetwet ni Jews niya nak et man-appit nan Apu Dios.

18 Yan nak nengipahdingan etan ni insapatah kun meippanggep ni lilih hu nenang-angan dak di Tempol, nem endidda kaya nandedeppap.

19 Nem wadadda Jews ni nalpullid Asia ni nenateng ni hi-gak diman, nem ay hi-gada hu endin nunya. Hi-gada nengamta hedin makulug ni wada bahul ku, et humman hu, hi-gada et dedan hu um-alidya et ehelen da hedin hipa nambahulan ku,

20 winu ibegam ida eyan Jews ni wadan nunya et ehelen da hedin wada himmak dan bahul kun nemistigalan da-ak di hinanggaddan ap-apun Jews.

²¹ Endi edum ni da pebehhul ni hi-gak, nem ebuh etan inhel kun kangkuy: Ya gaputun wada-ak deyan mebistigal nunya ey ya nakka pengullugin tegguan idallin Apu Dios hu netey!”

²² Hi Gubernur Felix ey naka-amta tu hu elaw idan kamengullug nan Jesus, et pasiked tu humman ni bistigal et kantuy “Mahapul ni um-ali hi Laysias e ap-apun sindalu et hannak ipenuh huyyan kasuh.”

²³ Et paguwalya tu hi Paul idan sindalu, nem eleg da ika-leg hu penang-angan idan gagayyum tu niya pengi-lian dan mahapul tu.

²⁴ Nelabah pigan aggew ey immali mewan hi Gubernur Felix et hi Drusila e ahwa tun Jew. Entanni ey impaeyag Felix hi Paul ma-lat ittutuddu tu hu meippanggep ni pengullug nan Jesus Christo.

²⁵ Nem yan kapanpengituttu duin Paul meippanggep ni kakinayyaggud, ya pengekkenneng ni annel, ni ya kedettengan ni panhuwetan alin Apu Dios ey simmakut hi Felix et kantuy “Anin hiyya ni huttan. Han dakalli mewan paeyag hedini wada wayah ku.”

²⁶ Kan na-mu ngun Felix nem iddawtan Paul ni pihhuh ma-lat ibukyat tu, et humman hu e-eggel ni impaeyag tu ni immenung-ungbal ida.

²⁷ Nem nelabah dewwan toon ey neihullul hi Porsius Festus nan hi Felix ni gubernor. Hi Felix ey kapetebbatebbal idan Jews, et mukun impannananeng tu hi Paul di kallabbutan.

Ya neminhedan Paul ni mebistigal di kad-an ni ap-apud Rome

¹ Tellun aggew nelabah ni nanha-adan Festus di diman Cesarea ey limmaw di Jerusalem.

² Dimmateng diman ey kapantentenaddan ap-apuddan padi et yadda ap-apuddan Jews ni hi-gatu hu daka pebehul nan Paul.

³ Ey imbagedan Festus e i-aldan tu anhan hi Paul di Jerusalem. Tep ya wadad nemnem da ey da bebtaken di dalan hedin i-ali da ma-lat pateyen da.

⁴ Nem hinumang Festus e kantuy “Eleg, anin ni yad Cesarea keikkellabutan tu, tep anggegannu ey mambangngaddak metlaing diman.

⁵ Yadda ap-apu yu hu itu-dak yu et makilaw idan hi-gak diman hedin wada inamta yun nambahulan tu.”

⁶ Nelabah na-mu walu winu hampulun aggew et han mambangngad hi Festus di Cesarea. Et mewa-wa et paeyag tu hi Paul di pandidiklamuhan da.

⁷ In-ali da hi Paul ey ka-hel ida etan Jews ni neki-lin nan Festus ni linggeman ni kandan bahul Paul, nem endi daka peang-ang ni kakulugan tun nambahul hi Paul.

⁸ Himmapi hi Paul ey kantuy “Endi nak nambahulan di elaw ni Tugun ni kau-unnudan Jews winu ya kameu-unnud di Tempol, anin hi Cesar e keta-ta-geyyan ni ap-apud Rome ey endi bahul kun hi-gatu.”

⁹ Nem pinhed Festus ni tettebalen idan Jews et kantun Paul ey “Kaw pinhed mun umlaw di

Jerusalem et yadman nak pemistigalan ni hi-gam?"

¹⁰ Nem kan Paul ey "Eleg, tep iyyadya-ak law di kakebistigalin tuud Rome e lebbengtun kebistigalan ku. Anin hi-gam et inamtam e endi bahul kuddan Jews.

¹¹ Hedin wada mehemmak ni bahul ku et humman ketteyyan ku anin, eggak umtakut ni mettey. Nem hedin memahmahan hu kakulugan tun eggak mambahul, eleg mabalin ni muwak pebeltan ida eyan tuu et da-ak pateyen. Ibbagak et yad kad-an Cesar law hu pandidiklamuhan mi!"

¹² Nanhuhummangan di Festus et yadda etan edum tun ap-apun nangged ni nunman ni kasuh et kantun Paul ey "Hedin hannitan tep e pinhed mun illaw nan Cesar huyyan kasuh mu, anin ni i-abulut min umlaw kad kad-an tu et ngenamung tu!"

Ya neamungan di Agripa, hi Bernice, hi Festus niyadda katuutuun mengngel ni e-helen Paul

¹³ Nelabah pigan aggew ey immalid Patul Agripa nan agitun bii e hi Bernice ni an menanganang Festus e ap-apu law di Cesarea.

¹⁴ Yan nanha-adan dadman, ey ine-ehhel Festus nan Patul Agripa hu meippanggep ni kasuh nan Paul. Kantuy "Wada etan neikelabut ni inhiyan lan Felix ni hi-gak.

¹⁵ Yan linawwan kud Jerusalem, ey indiklamuh idan ap-apun padi niyadda kamengipappangngulun Jews et kanday pepettey ku.

¹⁶ Nem inhel kun hi-gada e hedin ya elaw ni gubilnud Rome ey beken ni nealay kinastigu hu

tuun neidiklamuh, tep pakkadek ni mebistigal ma-lat wada inna-nu tun menummang ni hipan daka pebehul ni hi-gatu.

¹⁷ Et umlidda etan nengidiklamuh nan Paul et mewa-wa et paeyag ku hi Paul di pandidiklamuhan da.

¹⁸ Nem sinenten da hu daka pebehul ni hi-gatu ey endi daka e-helan bahul tun umhulun ni kekastiguan tu.

¹⁹ Tep ya meippanggep ni daka pengullug et ya meippanggep etan ni tuu e hi Jesus e netey, nem kan Paul ey simmagu.

²⁰ Nakka metemman mengippennuh ni henin nunman ni diklamuh et kangkuy umlaw di Jerusalem et yadman da pengippennuhan ni nunman.

²¹ Nem pinhed Paul ni yad kad-an Cesar e keta-ta-geyyan ni ap-apud Rome hu keippennuhan ni kasuh tu. Et peguwalyak law ingganah ni pengippelawwan kun hi-gatud kad-an Cesar.”

²² Entanni ey kan Agripa nan Festus ey “Pinhed kun dedngelen panggu hu e-helen nunyan tuu.” Et kan Festus ey “Ku anin nem entanni et yan kabbuhkan.”

²³ Nawa-wa et mambalwasid Agripa nan Bernice ni kekakkayyaggudan ni balwasi. Et umliddad daka keemmungi hedin wada panhuhumanganan. Ingkuyug dadada ap-apun sindalu et yadda ap-apud bebley diman. Et an pei-lin Festus hi Paul di kad-an da.

²⁴ Et kan Festus nan Agripa ey “Hi-gam Agripa e kamedeyyaw ni patul, ey hi-gayuddan emin ni neamung ni nunya, adyah etan tuun kapepillit

idan emin ni Jews di Jerusalem niyadya Cesarea ni pepettey ku.

²⁵ Nem endi nakka hemmakan bahul tun tu ketteyyan. Nem kantu ngu ey pinhed tun ya ap-apu tayud Rome hu memistigal ni hi-gatu et abuluten ku.

²⁶ Nem hipa na-mu ittudek kun Cesar? Tep endi inamtak ni bahul tu. Et mukun impaeyag kun nunya et wada kayu, nema-man hi-gam e Patul Agripa ma-lat hedin wada hemmakan tayun bahul tu ey humman ittudek ku lan Cesar.

²⁷ Tep kaw nealay impalaw kun Cesar hu tuun neidiklamuh hedin endi hu maptek ni bahul tu?"

26

Ya nengiehnengan Paul ni annel tud hinanggan Agripa

¹ Et kan Agripa nan Paul ey "Pe-hel dakan nunya et denglen mi hedin hipa penummang mu eyan daka pebehul ni hi-gam."

² Imminah hi Paul et kantuy "Nakka man-am-amleng ni nunyan wada ka e apu Patul Agripa et denglen mu hu penummang kuddan emin ni kapebehul idan Jews ni hi-gak.

³ Tep inamtak et neka-amtam hu elaw idan Jews niyadda daka panhahallai. Et humman hu, ebuh anhan inglay mu et dengelen mun emin hu hipan e-helen ku.

⁴ Inamtaddan emin ni Jews e neipalpu eman ni kaglang ku ingganah nunya ey inu-unnud ku elaw min Jews di bebley mi, anin eman ni wada-ak di Jerusalem.

⁵ Inamta da kaya, nem eleg da pinhed ni e-helen hu makulug e hi-gak hu hakey ida etan ni Pharisee e nemahhig hu mika pengu-unnud ni elaw min Jews.

⁶ Yan nunya ey da-ak kaiddiklamuh et deh e nakka mebennistigal, tep nakka kulluga e tegguan Apu Dios ida nangketey e humman impakulug tuddan aammed mi.

⁷ Huyyan impakulug Apu Dios hu kahe-hhegedaddan hampulut dewwan u-ungngan Jacob et yadda helag da. Et kewa-wa-wa niya kahilehileng ey daka daydayawa hi Apu Dios, tep daka kulluga e peamnu tu humman ni impakulug tu e tegguan tudda nangketey et huyya, apu patul, hu kandan nambahulan ku.”

⁸ In-ang-ang tuddan neamung et kantuy “Kele anhan hedin hi-gayu, man neligat yun kullugen e tegguan Apu Dios ida nangketey?

⁹⁻¹⁰ Ma-nu tep anin ni hi-gak lan nunman et kahingngak idad hipan kameittuttuddun meip-panggep nan Jesus di Nazareth, et kangkuy mahapul ni pehding kun emin hu kabaelan kun mengikka-leg ni da pengituttudduan anin di Jerusalem. Et humman impahding ku. Neki-hummangannak idan ap-apuddan padi et idwat da kelebengan kun mampengikkellabut idan kamengullug nan Jesus. Hedin imbagedan hi-gak hu pemetteyan dan hi-gada, man nakka i-abulut ni petteyan dadda.

¹¹ Limmalimmawwak di kesimsimbaan et nak pampalpaligat ida kamengullug nan Jesus, tep pinhed kun issiked dan mengullug. Anggebe-hel kuddan peteg et anin umbesik idad neidawwin

bebley et nak ida kapan-unuda.

Ya pidwa tun nengi-helan Paul ni nengulugan tu

¹² Et humman gaputun linawwan kud Damascus ni an mempap idan kamengullug diman e nakka tettenggeda hu papil ni indawat idan apapuddan padin kelebengan kun mempap ni higada.

¹³ Kami kamenetteng diman ni emaggew ey pinhakkeyey wada inang-ang kun makaddilag nem ya aggew e binnangan dakemi.

¹⁴ Netukkad kamin emin ey entanniy wada dingngel kun immehel e in-ehel tud ehel idan Jews e kantuy 'Saul! Saul! Kele muwak kapanligligat? Isiked mu tep eleg muwak damenguhan-apput.'

¹⁵ Hinumang ku et kankuy 'Apu, hipa ka?' Kantulliy 'Hi-gak hi Jesus e muka panligligat.

¹⁶ Inah ka! Nampeang-angngak ni hi-gam tep hi-gam pinilik ni ittu-dak kun an mengipeamtaddan tuun nenang-angan muwak niya nangngelan mun ehel ku niyaddalli peamtak ni hi-gam ni edum ni aggew.

¹⁷ Ittu-dak dakad kad-an idan Jews niyadda Gentiles, et mu peamta meippanggep ni hi-gak. Ippaptek dakan hi-gak di hipan lawah ni pehding dan hi-gam.

¹⁸ Peamtam hu meippanggep ni hi-gak ma-lat mewalwalan hu nemnem da et isiked dan mengu-unnud ni lawah ni elaw Satanas e kameiellig di engeenget. Ey ma-lat kulugen da-ak et mepesinsahan hu liwat da et maibilang idan tuun Apu Dios.'

¹⁹ Apu Agripa, enggak kahingen humman ni inhel Jesus ni nampeang-angan tun hi-gak.

²⁰ Et mukun pinhakkeyey limmawwak di Damascus, yad Jerusalem, et yad kebebbley di Judea et yad kad-an idan Gentiles et nak pampeamta humman. Ey intuttudduk idan tuu e mantuttuyyuddan liwat da ey peang-ang dad daka pehpehding e hi Apu Dios law hu daka ununuda.

²¹ Huyya himmulun ni nampapan da-ak idan Jews di Tempol et kanday petteyen da-ak.

²² Nem neipalpu eman ni nantuttudduan kun meippanggep nan Jesus ingganah nunya ey impaptek tuwak Apu Dios et adya-ak nunyan mengippeamtan meippanggep ni hi-gatud emin ni tuu, eta-gey niya nebahah saad da. Huyyan nakka pan-e-hela ey humman dama inebig lad Moses et yadda la prophets

²³ e kanday 'Hi Christo e pinutuk Apu Dios ni mengippaptek ni tuu ey manhelheltap ali et han matey, nem hi-gatulli memengngulun metegguan di nangketey, et hi-gatulli menelaknib idan Jews niyadda Gentiles ni mengullug ni hi-gatu.' "

²⁴ Ginibbuh Paul humman ni inhel ey simmekuk hi Festus e kantuy "Kaka man-angngaw e Paul! Impan-angngaw dakan dakel ni inedal mu."

²⁵ Hinumang Paul et kantuy "Apu governor Festus, enggak man-angngaw. Makulug emin huyyan nakka pan-e-hela.

²⁶ Anin hi apu Patul Agripa et amta tudda huyyan emin. Eggak mandewadewan menghel

idan nunya, tep inamtak et inamta tudda huyyan nekapkapyta tep nan-amtad katuutuu.

²⁷ Hi-gam e apu Agripa, kaw muka kulluga hu neitudek ni inhel ida lan eman ni prophets? Amtak et muka kulluga.”

²⁸ Nem kan Agripa ey “Paul, kaw penghel mu nem nealay kinulug ku hi Jesus?”

²⁹ Kan Paul ey “Anin na-mun yan nunya winu anin mebabbayyag hu pengullugam et nakka iddasal nan Apu Dios ma-lat emin kayun nangngel eyaddan inhel ku ey mengullug kayun Jesus henin hi-gak, nem beken ni kayulli dama meikkellabut.”

³⁰ Entanni ey imminah hi apu Agripa, hi Gobernador Festus, et hi Bernice et yadda etan neamung.

³¹ Ey wada hakkeyey kanday “Tam endi numangngu bahul Paul ni umhulun ni tu ketteyyan winu tu keikkellabutan.”

³² Kan daman Agripa nan Festus ey “Gullat et ni eleg tu ibga e hi Cesar e ap-apud Rome hu mengippennuh ni kasuh tu, et dammutu-et ni meibbukyat.”

27

Ya nanlugnan di Paul di bapor ni lawwan dad Rome

¹ Entanni ey nedatngan hu nagtud ni aggew ni pengippelawwan dad Rome nan Paul et yadda etan edum ni neikelabut. Hi Julius e hakey ni ap-apun sindalun Agustus Cesar di Rome hu nengidinelan dan hi-gada.

² Wada etan bapor ni nalpud Adramitium ni umlaw di Asia et manlugan kamid man. Hi Alistalkus e iThessalonica e bebley di Macedonia ey nekilaw ni hi-gami.

³ Newa-wan nunman ey dimmateng kamid Sidon et manda-guh kami nidman. Kabbabbal hi Julius nan Paul et iebulut tun an man-a-ayyam hi Paul et tu ang-angen ida etan inam-amta tu malat umidwat idan mahapul tu.

⁴ Immegah kamidman et kami kamenglaw ey dinammu mid baybay hu na-let ni dibdib et idlan mid ba-hil ni Cyprus.

⁵ Indalan mid gilig ni baybay di bebley di Cilicia niyad Pampilya ey entanniy dimmateng kamid Mira di Licia.

⁶ Wada kamidman ey inang-ang etan ni apun sindalu hu bapor ni nalpullid Alexandria ni umlaw di Italy et manlugan kamidman.

⁷ Kamambabbabbal etan bapor tep kameid-dammu hu na-let ni dibdib et malebah pigan aggew et han kami dumteng di Nidus. Dimmateng kamidman ey nemahhig e na-let hu dibdib et eleg paka-law hu bapor et idlan mid pangil di gilig ni bebley di Crete et labhan mi hu Salmone.

⁸ In-unuunud mid gilig ni baybay, nem neligligatan kami ingganah dimmateng kamid kandan "Fair Havens e da-guhhan ni bapor" e neihnpup di Lasea.

⁹ Gapuh ni netenaktakan mi ey nedatngan hu ahipewwepewwekan et anggetakkut ni mambapor di baybay. Mukun inamta mi ey tep nelabah law hu Aggew ni Kapantetpeliddan Jews. Et

ipatan Paul ni um-ehel ida etan ni ap-apuddan kamangngunnud bapor.

¹⁰ Kantun hi-gaday “Ya nakka pannemnem ey wada meippahding ni lawah hedin ippilit tayun umlaw. Mebahbah eya bapor et meendi kalga tayu, niya wada mettey ni hi-gatsu.”

¹¹ Nem hi Julius e ap-apuddan sindalun mang-guwalyaddan balud ey tuka kulluga kae-heladda etan ni kanbapor niya etan kapitan, e eleg tu kulluga hi Paul.

¹² Ey anin idan edum mi et kanday angge-takktu kunu anhan law hu manhahha-ad diman hedin henin nunman e ahipewwepewwekan et wada hakkeyey daka pehebballin umlaw ma-lat dumteng kamid Phoenix di Crete. Tep yadman hu kakkayyaggud ni da-guhhan ni bapor hedin ahipewwepewwekan. (Ya Phoenix ey kayyaggud ni panda-guhan ni bapor tep endi na-let ni pewek ni kaum-alid man tep inhangga tud southwest et yad northwest.)

Ya netaktakan di Paul di baybay tep ya pewek

¹³ Entanni ey inlapu tun kaumdenibdib et kan idan tuu na-mu ngu nem dammutun paka-law hu bapor et nuhnuhen da etan gumek ni lineyag dad dallem ni danum ni kamengippesikked ni bapor et manglaw kami e inunuunud mi gilig ni baybay di Crete.

¹⁴ Nem entanni ey dimmateng hu na-let ni pewek ni nalpullid Crete.

¹⁵ Kameiddammud lawwan ni bapor et neala law et iunud mid kalawwin dibdib.

16 Lektattuy dimmateng kamid Kauda e ekkeket ni bebley ni neigaggawwad baybay et meha-ninan kami etan ni pewek, nem nampal-paligat idan nengipahgep etan ni ekka-ket ni bangkad bawang etan ni bapor.

17 Impahgep da humman ni bangka et pambedbedan dan kablih etan bapor tep ida kaumkaguh ni kebahbahan tu hedin meiddung-pup etan di henidda dunduntug ni pantal di gilig ni baybay di Libya. Et pannuhnunhen da etan neibiklag ni tuldah ni kamengituttullud etan ni bapor et yad kapellawwin dibdib law la hu inunnu-unnud ni bapor.

18 Newa-wan nunman ey tuka pan-ihhi-met hu pewek et pan-ibbeng da edum ni kalgan bapor.

19 Newa-wa mewan ey hanniman metlaing et pambekahen da edum ni alumintan mahapul di bapor.

20 Nelabah pigan aggew ey nanengtun eleg tu issiked pewek ey endi kameang-ang ni petang ni aggew niya bittuwwen et wada hakkeyey endi namnamah tun meteggu.

21 Eleg kami mangamangan ni pigan aggew tep ya takut mi, et kan Paul idan edum miy "Gullat dedan ni dingngel yu hu kangku et nanha-ad itsulli nid Crete, endi et hu hanneyan an mekapkapyu.

22 Nem anin, entan tattakut yu. Mebahbah eya bapor, nem endi an mettey ni hi-gatsu.

23 Tep yan nahdem ey intu-dak alin Apu Dios e nakka daydayawa niya kantuun hi-gak, hu anghel tu

²⁴ et kantun hi-gak ey 'Paul, entan kakkaguh mu. Umdateng kayud Rome, tep mahapul ni umlaw kad kad-an Caesar e ap-apud man. Ey ippaptek Apu Dios ida eya edum mu et endi an mettey ni hi-gayu gapuh ni hemek tun hi-gam.'

²⁵⁻²⁶ Et humman hu, entan kakkaguh yu tep nakka kullugan peamnun Apu Dios humman ni tu inhel anin ni wada la keiddungpupan eyan bapor."

²⁷ Dewwan lingguan hu nengihuyyahuyawan ni pewek etan ni bapor ni nanluggan mid Baybay e Mediterranean. Gawan labbin nunman ni meikkeppulut epat ni hileng ey ginibek idan kamanggunnud bapor e neihnup kami law di puyek.

²⁸ Simpeng da kadinalem etan ni kad-an mi ey na-pat ni mitloh. Simmu-tu-lu kami et tepengen da mewan ey telum pulun mitloh hu kadinalem tu law.

²⁹ Ida kaumkagakuh ni keiddungpupan ni bapor di batu et pan-buyunen da etan epat ni mebel-at ni gumek ni neiiket di gepgep ni bapor di awwidan tu ey immeneng etan bapor. Wada hakkey law ey kaum-abtun kewa-waan tu.

³⁰ Yadda etan kamanggunnud bapor, ey pinhed dan umbebsik et pa-hep da hakey etan ni ekkeket ni bangkan panlugganan dan umbebsik. Daka hinngunggunnui etan ni gumek di hunghung etan ni bapor, nem ampangun kaya et daka pan-i-amag etan ekkeket ni bangkan panlugganan dan umbesik.

³¹ Nem hi Paul, ey inamta tu humman et kantu etan ni ap-apun sindalu et yadda etan sindalu

tu ey “Ang-ang yu kuma tep hedini umbesik ida eman kamangngunnud bapor ey nanna-ud ni mettey itsun emin.”

³² Et ebuhe pututen idan sindalu hu iket etan ni ekkeket ni bangkan impa-hep dan panlugganan da-et, et maienud la.

³³ Kamangkewa-wan nunman ey kan Paul ey “Meikkeppulut epat ni aggew nunyan eleg yu pengannan tep ya takut yu.

³⁴ Pangan itsu kuma ma-lat wada i-e-let tayu. Entan tattakut yu, tep endi an mettey ni hi-gatsu.”

³⁵ Inhel tu humman ey immala etan ni sinapay et mansalamat nan Apu Dios di hinangga dan emin et peni-angen tu et mangan.

³⁶ Na-kal takut dan emin et wada hakkey law ey nengan.

³⁷ Ya bilang min emin ni nanlugan etan di bapor ey dewanggatut et nepitu et enem.

³⁸ Negibbuh kamin nengan et pambekahen dad baybay hu kalga min wheat ma-lat mekkeppawan etan bapor.

Ya nebahbahan ni bapor

³⁹ Nawa-wa ey eleg amtadda etan ni kamangngunnud bapor hu petek ni kad-an mi, nem in-ang-ang dad gilig tu ey wada nedeklan ni mepantal et daka nemnemnema hedini dammuntun yadman dekkalan mi.

⁴⁰ Et ebuhe pututen da iket ida etan ni gumek ni lineyag dan kamengnged ni bapor hedini immehneng et mangkalneng ida etan gumek di baybay niya inukah da etan linubid ni nemedbed

daddan keyew ni heni ipay ni neikeput di awwidan etan ni bapor. Et at-aten da etan tuldah di gepgep etan ni bapor di hunghung tu ma-lat ihuyaw ni dibdib etan bapor di dekkalan mid gilig ni baybay.

⁴¹ Kamenglaw etan bapor, nem pinhakkeyey neilublub hu hunghung tud nepuppu-ul ni pantal et eleg law paka-law. Ey binahbah ni na-let ni dalluyun hu awwidan tu.

⁴² Kan ida etan ni sindalu ey petteyen daddan emin etan tuun nebangkiling, tep entanniy um-dakal ida et umbesik ida,

⁴³ nem eleg pinhed etan ni ap-apu dan mettey hi Paul et eleg dadada law pateyen. Inhel tu anhan law ni hi-gada e yadda nengamtan mangkaykay ey umdep-ah idat dumekal ida.

⁴⁴ Nem yadda eleg mengamtan mangkaykay ey um-aladdan tablan nangka-kal etan di bapor ma-lat pengitngedan da et dumekal ida. Huyya impahding da et endi an nalsing ni hi-gami, tep dimmakal kamin emin etan di nedeklan ni mepantal.

28

Ya dimmakalan mid Paul di Malta

¹ Dimmakal kami law di gilig ni baybay et amtaen mi e ya ngadan nunman ni bebley ni neigawwad baybay ey Malta.

² Kabbabbal ida tuudman ni hi-gami. Nan-apuy ida et mampandangdang kami tep main-udan ey nemahhig ketel.

³ An ali nengaklam hi Paul ni pasing et tuka pan-ittungud apuy ey wadalli neukat ni uleg et mailipet di ngamay tu.

⁴ Inang-ang idan tuudman ey kanday “Pim-matey eya tuu tep ay ma-nut neihwang ali et eleg matey di baybay, nem ay killat ni uleg et humman na-mu kastigu tu. Gahat tun mettey huyyan tuu.”

⁵ Nem inwakgih nan Paul etan uleg di apuy ey endi nekalat di ngamay tu.

⁶ Kahehhegedaddan tuu hu lelbagan ni ngamay nan Paul niya ketu-lian tu et matey, nem nebayag ey endi an nekapkapyan hi-gatu et kanday “Tam dios na-mu eya tuu.”

⁷ Ya ap-apudman ni bebley ey hi Publius e kampuyek ni emin etan ni neihnup di gilig ni baybay. Inaygan dakemi et makiha-ad kamid baley dan tellun aggew ey impaptek dakemi.

⁸ Neipaddih nunman ni kamandedgeh hi ametu e kaman-aatung annel tu niya na-duman ni kuheyaw hu tuka ibbeng. An inang-ang nan Paul di tuka pambakbaktadi et idasalan tu et kap-en tu et ma-kal degeh tu.

⁹ Nan-amta humman ni impahding Paul ey nan-i-liddan tuu hu kamampandedgeh diman ni bebley et pan-ekalen Paul hu degeh da.

¹⁰⁻¹¹ Telumbulan hu nanha-adan mid Malta ey kabbabbal ida bimmebley ni hi-gami et yan eman ni peni-yanan midda ey nan-i-li da hu mahapul mid lawwan mi. Nanlugan kami etan di bapor ni nalpud Alexandria. Nehaem kami et manha-ad kamid man ingganah nelabah hu

ahipewwepewwekan. Ya ngadan nunman ni bapor ni nanlugnan mi ey “Nandupi-il ni dios.”

¹² Entanni ey dimmateng kamid Syracuse et manha-ad kamidman ni tellun aggew.

¹³ Immegah kamidman et dumteng kamid Regium. Newa-wa et umgah kami mewan ey na-let hu dibdib ey kapellow di pellowwan mi et kadwan aggew ni ebuh ey dimmateng kamid Puteoli.

¹⁴ Wadadda dinteng min kamengullug diman et panha-ad dakemidman ni pitun aggew et han kami mandinallan ni limmaw di Rome.

¹⁵ Dingngel idan kamengullug di Rome hu dintengan mi et umliddan menammun hi-gamid mulkaduh di Apius. Yadda edum ni hi-gada ey dinammu dakemi etan di bebley e Tellun Panda-guhan hu ngadan tu. Inang-ang Paul ida humman ni kamengullug ey kaman-am-amleng et mansalamat nan Apu Dios.

Ya nengituttudduan Paul ni meippanggep nan Jesus di Rome

¹⁶ Yan dintengan midman Rome ey in-abulut ni ap-apud man e ngenamung hu pinhed Paul ni tu panha-adan, nem guwalyaan ni hakey ni sindalu.

¹⁷ Nelabah tellun aggew et paeyag idan Paul hu ap-apuddan Jews di diman Rome et kantun hi-gaday “Hi-gayuddan aaggik ni Jews, kayyaggud et neamung itsun nunya tep pinhed kun peamtan hi-gayu e endi amtak ni nak kinapkapyan lawah idan edum tayun Jews niya endi nak kinehing ni elaw tayun bineltan tayuddan aammed

tayu, nem ay dimpap da-ak di Jerusalem et pakelabut da-ak di gubilnun Rome.

¹⁸ Binenistigal da-ak idan ap-apuddan gubilnu et pinhed dan ibbukyat da-ak tep endi daka hem-makan bahul kun umhulun ni da-ak pemetteyan,

¹⁹ nem eleg pinhed idan ap-apuddan Jews ni nak meibbukyat, et humman hu imbagak e pinhed kun hi Cesar hu mengippennuh ni kasuh ku, anin ni endid nemnem ku hu mengiddiklamuh ni hi-gada tep nak ida kaibbilang ni agik.

²⁰ Impaeyag dakeyu tep pinhed kun ang-angen dakeyu et ehelen kun hi-gayu e ya gaputun wada-ak di deyan nebangkiling ey tep ya nakka pengullugin inhel Apu Dios ida lan aammed tayun helag Israel meippanggep nan Christo et ya penegguan tun nangketeu.”

²¹ Kan dan hi-gatu ey “Endi mi dinwat ni tudek ni nalpud Judea niya endi mi dingngel ni an ine-ehhel idan immalidyan edum tayun Jews ni lawah meippanggep ni hi-gam.

²² Nem pinhed min amtaen hu muka pan-nemnem nuntan ni hin-appil ni kapengulug, tep ya amta min ebuh ey eleg da pinhed di kebebbebley.”

²³ Et getuden da hu aggew ni keemmungan dalli mewan. Nedaengan humman ni aggew ey dakel ida neamung di baley nan Paul. Et ia-aggew tu ingganah nehileng ni nantuttuddun hi-gada meippanggep ni nan-ap-apuan Apu Dios, ya keibbellinan ni Tugun Moses et yadda in-inhel ida lan prophets, tep pinhed tun kullugen da hi Jesus.

²⁴ Ey wadadda edum ni nengulug ey wadadda edum ni eleg.

²⁵ Eleg ida man-uunnud et ida kamantututut, nem kan Paul ni hi-gada et han ida mabukal ey “Makulug numan etan inhel lan Isaiah idan aammed tayun nunman ni inhel ni Ispirituh Apu Dios ni hi-gatu e kantuy

²⁶ ‘Mu ehel idan tuuk ni helag Israel e kam-muy: Kan Apu Dios ey deddedngelen dalli ehel ku, nem eleg da ewwasi, ennang-angen dalli pehding ku, nem eleg da amta keibbellinan tu.

²⁷ Tep humman idan tuu ey manghay ida, heni endi tangila da niya mateda. Gullat et ni beken idan hanniman ey amtaen da meippanggep ni hi-gak et hi-gak u-unnuden da et peyaggud kudda.’ ” *

²⁸ Et kan Paul ni hi-gaday “Et humman hu, e-helen kun hi-gayu e hi Apu Dios ey peamta tuddan Gentiles humman ni penellakniban tun hi-gada et mehellakniban ida tep kullugen da.”

²⁹ Inhel Paul huyya et mabukal ida ey neman ida kamantututut.

³⁰ Dewwan toon hu nanhahha-adan Paul etan di baley ni inebangan tudman Rome. Et hedin wadadda immalin an menang-ang ni hi-gatudman ey kameapngan hi-gada.

³¹ Ey eleg tumekut ni nengituttuddun meippanggep ni nan-ap-apuan Apu Dios et ya meippanggep nan Jesus Christo.

* **28:27 28:27** Ang-ang yu Isaiah 6:9-10.

Ya ehel apu Dios
Kallahan, Keley-i: Ya ehel apu Dios Bible

copyright © 2009 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Antipolo Ifugao

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 28 Dec 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

3593303a-80c2-56e4-90b2-f4bfea2fd2a6